



אומרים לו שיעשה כך וכך ויתרפא, וענו לו, דכמו שעובד אדמה מדשן הקרקע, ולא אמרינן דחשיב כאילו מכניס עצמו למה שבידי הקב"ה, ועל זה נאמר "אנוש כחציר ימיו".

(י) גמ' שם. במושב זקנים עה"ת, (פרשת משפטים) ביאר כפילות הלשון בפסוק "ורפא ירפא", דסלקא דעתך דאם רופא אחד ניסה לרפא ולא הצליח, אסור ללכת לרופא אחר, דסימן הוא שאין הקב"ה רוצה שירפא, קא משמע לן דשרי.

(יא) גמ', ורפואתך אמת. ביאר הבן יהוידע שרפואה בידי אדם עלולה לגרום נזקים אחרים, ורפואה בידי שמים היא רפואה גמורה שאינה עושה נזק ח"ו. והיינו ורפואתך אמת.

דף ס' ע"ב

(יב) גמ', הנכנס לבית הכסא. היינו קודם שנכנס יאמר כן. כן כתב הרמב"ם (פ"ז מתפילה ה"ה) וז"ל וכל זמן שיכנס לבית הכסא אומר קודם שיכנס.

(יג) גמ', שם. כתב בשולחן ערוך (סימן ג' ס"א) דעכשיו לא נהגו לומר נוסח זה. וביאר המשנה ברורה (שם) דהיינו לפי שאנו אין אנו מוחזקים לצדיקים גמורים כל כך שילוו אותנו המלאכים כל הזמן. ולפי זה צריך עיון בנכנס לבית הכסא בליל שבת בשובו מבית הכנסת, שאז מוחזק שמלויים אותו המלאכים, האם צריך לומר נוסח זה. וכתב בשו"ת שלמת חיים (או"ח סימן ז), שהתכבדו וכו' לא תקנו אלא לפי שכל היום מלויים אותו ואנחנו אין אנו בגדר זה, אבל המלאכים המצויים ללות בערב שבת פשיטא שלא ילווהו לבית כסא, כי גם הם יודעים מה שמוטל עליהם לעשות, ואם ילווהו כיון שמצויים בכך מה איכפת ליה.

(יד) גמ', משרתי עליון. ביאר הפרישה, (בסימן ג') דהיינו שאף על פי שבשביל שירות המקום הם נמצאים עימו, מכל מקום אני מוחל לכם על מנת שלא תצטרכו להיות עימי.

(טו) גמ', שמרוני שמרוני עזרוני עזרוני. ביאר המהרש"א, דהכפילות היא, שבא לומר להם שישמרוהו מהמוזיקים דשכיחי בבית הכסא, וישמרוהו בצאתו שלא יפגעהו פגע רע, וכפילות תיבת "עזרוני" ביאר הפרישה, שם שיעזרהו בעשיית צרכיו שלא יארע לו נזק, ויעזרהו בצאתו.

(טז) גמ', כי נפיק אומר ברוך אשר יצר את האדם בחכמה וכו'. בשולחן ערוך (סימן ז' ס"א) כתב דאם אכל דבר ונתחייב בברכה אחרונה ועשה צרכיו, דמברך תחילה אשר יצר, ואחר כך ברכה אחרונה. ונסתפק שם הגרע"א בהגהותיו, בהטיל מים קודם ברכת המזון, האם ברכת המזון שהוא דאורייתא קודמת, או דמכל מקום תדיר עדיף. ותלה זאת בספיקא דגמ' בובחים (צ) "תדיר ומקודש הי מינייהו עדיף", דיש לומר דדאורייתא לגבי דרבנן הוי כמו מקודש, וברמב"ם (פ"ט מתמידין ה"ב) פסק דמקודש ותדיר יכול להקדים איזה שירצה עיין שם. ועיין לעיל (נא:): גבי תדיר ושאינו תדיר קודם, דהקשו הפני יהושע והצל"ח, הא קידוש היום דאורייתא ולא אמרינן דהיינן דהוי דרבנן (לרוב הפוסקים) יקדים לקידוש היום

שעתה נהייתה נקבה ותלה הכתוב בזכר, שמע מינה דאשה מזרעת תחלה.

(ה) גמ', אין מזכירין מעשה ניסים. בבכור שור (חידושים לשבת כא:): הקשה אדברי הרמ"א (בסימן תרפ"ב) גבי מי ששכח על הניסים בברכת המזון דיכול לומר הרחמן הוא יעשה לנו ניסים ונפלאות וכו' בימי מתניהו וכו', מהכא, דאין שואלין לנס. ותירץ, דאפשר לומר דהרחמן וכו' קאי על ביאת המשיח, שיש הבטחה שהקב"ה יעשה נסים וכדאיתא בקרא, כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות. ונע"כ הגיה מאי דכתיב בתפילות שאו' בברכת כהנים ונעשה עמי נפלאות דצריך לומר עמנו שגם היא נדברת על אותו זמן. עוד תירץ, שיש ניסים שהם בדרך הטבע ויש ניסים שהם מחוץ לדרך הטבע, כקריעת ים סוף או השתנות מזכר לנקבה, דעליהם אין להתפלל, אבל תפילת הרחמן וכו' שכתב הרמ"א, היינו לניסים דדרך הטבע. ובישועות יעקב (או"ח סימן תרכב) תירץ דאין להתפלל על ניסים כיון שעל ידי הניסים ינכו לו מזכויותיו, ומצינו באברהם אבינו דאחר כל המלחמות אמר לו הקב"ה אל תירא אברם, אנכי מגן לך, דכיון שבא על ידי פעולתו קידוש השם לא היה לו לירא, מה שאין כן באומר תלד אשתי זכר, ומדויק לשון הרמ"א, הרחמן יעשה לנו ניסים ונפלאות כמו שעשה לנו בימי מתניהו, שעל ידי זה נעשה קידוש השם, ולא ינכו מזכויותיו.

(ו) גמ', אשה מזרעת תחילה יולדת זכר. בזוהר הק' (ריש פ' תזריע) הקשה, מהא דתנינן, דהקב"ה הוא גוזר על הטיפה אם תהא זכר או נקבה. ותירץ, אמר ר' יוסי, וודאי הקב"ה אבחיין בין טיפה דכורא ובין טיפה דנוקבא, עיין שם.

(ז) גמ', מרישיה לסיפיה מדריש וכו'. פירש רש"י דתרווייהו הוו חדא משמעותא. אמנם בחידושי הריטב"א כתב בשם הראב"ד דהיינו ב' משמעויות. דאם דורשים מרישיה לסיפיה, הפירוש דמי שנכון לבו ובטוח בה' אינו מפחד משמועה רעה, משום שהוא בטוח בה', והוא הבטחה לצדיק שאין לו לירא משמועה רעה. ואם דורשים מסיפיה לרישיה, אין כאן הבטחה לצדיק, אלא שאדם שהוא נכון לבו ובטוח בהשם משמועה רעה לא יירא. ועל דרך זה כתב בחידושי הגר"א.

(ח) גמ', איתרחיש ליה ניסא קם על עמודא חדא. כתב הבן יהוידע שרמזו לו בכך מן השמים דזכותו רב וכדאי שיתקיים העולם עליו, כדכתיב "צדיק יסוד עולם".

(ט) גמ', מכאן שניתנה רשות לרופא לרפאות. הקשה התוס' הרא"ש בשם הר"י מאורליינש פשיטא, דהא כתיב והשבחות לו, ודרשינן "זה השבת גופו", וכתיב, "לא תעמוד על דם רעך". ותירץ, דקא משמע לן דמותר להם ליטול שכר על מה שמרפאים, ו"שניתנה רשות" היינו רשות ליטול שכר. והרא"ש תירץ, דהוה אמינא דרק חולאים הבאים מחמת אדם מותר לרפאות אבל חולאים הבאים בידי שמים אין לרפאותם דנראה כמבטל גזירת המלך. וכן מבואר במדרש שמואל (ד') שחולה אחד שאל את רבי עקיבא ור' ישמעאל, איך הם



מפליא לעשות, שכל כח עושה את תפקידו באופן הדרוש והרצוי לגוף.

כא) תוס' ד"ה ומפליא לעשות, בתוה"ד, ואינו יכול לשמור בו יין. תיבת יין אין לה מובן וכתב הרש"ש דבב"ר ליתא להאי תיבה.

כב) גמ', משמע ישראל עד והיה אם שמוע. דייק הצ"ח הא אין פרשיות אלו כתובות בסמיכות אחת לחברתה, ואמאי לא תני דהנכנס לישן אומר פרשת שמע, אמנם הביא דהרא"ש (סי' כג) בשם רבינו חננאל גרס אומר שמע והיה אם שמוע, דהיינו שיאמר תרווייהו, אבל לגירסא דידן. ונראה דכוונתו שיאמר גם "ברוך שם כבוד מלכותו", דהיינו דרמוז על שמע שאנו אומרים בשחרית וערבית יחד עם והיה אם שמוע, ואם היה אומר שיאמר פרשת שמע, היינו אומרים דהיינו ככתיבתה בתורה ללא ברוך שם וכו', ועיין בשולחן ערוך (סימן רלט ס"א) שקורא רק פרשה ראשונה, ובמשנה ברורה (שם סק"א) כתב דטוב לומר כל קריאת שמע (עם פרשת ציצית) שהיא "רמח" בצירוף א-ל מלך נאמן, כדי לשמור אבריו.

כג) גמ', הנכנס לישן כו' ומברך ברוך המפיל. כתב הרא"ה שברכות המפיל דלפני השינה, ואלוקי נשמה בקומו משנתו, צריך לברך רק בשנת הלילה ולא דיום, ואפילו ישן ביום כעין שינת לילה אינו צריך לברך עליה, דדיו בפעם אחת דלא תקנו הברכה על שינה זו אלא על מנהגו של עולם שדרכן בשינה, נוצריך עיון בכוונתו אי דווקא היכא דכבר בירך על שנת הלילה, או דלמא אפילו אי לא ישן בלילה אינו מברך על שינת היום]. וכן כתב בחידושי הריטב"א בשם הראב"ד. אמנם בשבלי הלקט (סימן ב') כתב בשם הר"ר שמחה והר"ר אביגדור כ"צ, שבכל פעם שאדם ניעור משנתו ביום, צריך לברך אלוקי נשמה וכן הביא במאירי (כאן), והבית יוסף (סוף סימן רלא) כתב, דנהגו שלא לברך ביום. ועיין במהר"ץ חיות שכתב כרא"ה, וביאר דמשום הכי אף אי לא ירדם אחר ברכת המפיל, לא תהיה זו ברכה לבטלה, (ולא דמי לסוכה דאין לו לברך לישוב בסוכה על השינה, שמא לא ירדם וכדכתבו שם התוס'). וכן הביא הביאור הלכה (סימן רל"ט) דעת החיי אדם, שאם לא נרדם לא הוי ברכה לבטלה כיון שנתקן על מה שהולך לישון ולא על מה שישן בפועל.

כד) גמ', ותן חלקי בתורתך. ביאר הצ"ח דשמבקשים זאת כשהולך לישן, לפי שבשנתו הוא בטל מן התורה, וכדי שלא יחשב כאילו הוא פורק עול מרצונו, הרי הוא מבקש על תורה, ומראה שחפץ ללמדה.

כה) גמ', ותרגילני לידי מצוה. יש לבאר על פי מאי דאיתא לעיל (טז: דר' אלעזר היה מבקש בתר צלותיה "ונשכים ונמצא יחול לבבנו ליראה את שמך", ופירש רש"י "שלא יתגבר עלינו יצר הרע בהרהור הלילה לסור מאחריך ביום", דהיינו שלא יהיו לו חלומות וכדו' שיגרמו לו הרהורים רעים, וכן בקשתו כאן שיתרגל לדבר מצוה ולא לדבר עברה.

דאורייתא, אף דאינו תדיר, ותירצו דכיון דיוצא דאורייתא בתפילה הוי קידוש היום דרבנן, ובשאגת אריה (סימן כ"ב) מבואר, דאפילו תדיר דרבנן קודם לאינו תדיר דאורייתא, דכל דתקון דרבנן כעין דאורייתא תקון.

יז) גמ', ברוך אשר יצר. בספר הליכות שלמה (עמוד רנא) נסתפק אם יכול אדם להוציא חבירו בברכת אשר יצר. דהרי קיימא לן שאין אדם מוציא חבירו ידי חובתו אלא בברכת הנהנין, ולא בברכת השבח, וצריך עיון אי ברכת אשר יצר היא ברכת השבח בלבד, או גם ברכת הנהנין. וממה שהכריע המשנה ברורה (בסימן ז' סק"א) שאם ברצונו להטיל מים שנית שוב לא יברך על הפעם הקודמת, נראה, שהיא גם ברכת הנהנין (וכדכתב שם במשנה ברורה סק"ו), ולכן הדבר דומה למי שנעשה צמא ששוב אינו מברך בורא נפשות על השתיה הקודמת (סימן קפד ס"ה), דאם היא רק ברכת השבח למה לא יברך. ומה שכתב המשנה ברורה (בסימן ו' סק"י) שיכול הש"צ להוציא אחר עיין שם, יש לומר דהיינו דוקא בברכת אשר יצר של בוקר הכלולה בברכות השחר, אך לא כשמברך אחר כך במשך היום אחר עשיית צרכיו, וצריך עיון. (ועיין בפרי מגדים (סימן תל"ב במשב"ז סק"ז) שנסתפק אי צריך לומר ברכת אשר יצר בעמידה דהא ברכות השבח יש לאומרם בעמידה, ועיין שם עוד סק"ג).

יח) גמ', חלנו לים חלנו לים. כן הגירסא בטור והרא"ש והרי"ף, ודלא כרש"י דכתב בד"ה או אם, יפתח קאי אחללים. וביאר הבית יוסף, שבלא וי"ו משמעותו שמברכים על בריאת החלל שאין בו ממש אלא שנוצר על ידי סגירת האבר מסביב, ולא שייך גביה לשון "ברא", אבל המילה חלולים מתייחסת לאיברים שהם חלולים כגון הלב והכרס והמעיים, וכפלינן כיון שיש הרבה איברים חלולים בגוף האדם. והרמ"א בדרוכי משה ביאר דעת הטור, משום שחללים הוא מלשון הריגה כמו בחלל חרב, וכן כחלל שנתחלל מן הכהונה. והוסיף הטור רמז לדבר וכן כתב הגר"א באמרי נועם, דחלולים חלולים בגימטריא רמ"ח, להורות שבכל הרמ"ח האיברים יש חלל, ורצו לכלול כל האיברים בברכה זו לפי שאין משבחים את הקב"ה עליהם.

יט) גמ', לפני כסא כבודך. ביאר הגר"א באמרי נועם דתיקנו נוסח זה להורות שהקב"ה משגיח על הכל, ולאפוקי מדעת האומרים שאין ראוי שהקב"ה ישגיח על עולם שפל כזה.

כ) גמ', ומפליא לעשות. עיין פירוש רש"י. והגר"א (שם) ביאר בב' אופנים נוספים. א. דהמאכל הוא צורך הגוף ולא צורך הנשמה, ואף על פי כן אם אין האדם אוכל כמה ימים נשמתו יוצאת, והדבר פלא דמה ענין זה לזה, ועל כרחך שהקב"ה זיווגם בדרך פלאית יחד כדי שתרגיש הנשמה בצרכי הגוף. עוד ביאר, שיש באדם ה' כוחות, כח המושך וכח המחזיק, וכח המבשל, וכח המחלק, וכח הדוחה, (ועיין בחוה"ל שער הבחינה שהאריך בזה) ואם היו מתחלפים בתפקידיהם חלילה, אי אפשר שהאדם יתקיים, לכן משבחים את ה' על שהוא



מאכלו דומיא דשחיטה וכו', והגיה שם הגרע"א דלפי זה גם ברכת השחיטה אין צריך לומר מעומד, ואף דגם בציצית כל זמן שאינו לובש טלית בת ד' כנפות אינו מחוייב להתעטף בציצית, מכל מקום אחר העיטוף חל עליו מצות עשה לעשות לעשות ציצית בבגד, אך לא משום תיקון הבגד, דאין איסור על הבגד לילך בלא ציצית, אלא על הגברא, עיין שם.

ל) גמרא, כי משי ידיה וכו'. דעת הרא"ש (סימן כג) דטעם הנטילה לפי שידי עסקניות, ובעי נטילה לפני קריאת שמע ותפילה. וכתב דלפי זה אם ידיו מטונפות לפני מנחה בעי נטילה עם ברכה. ודעת הרשב"א בתשו' (ח"א סימן קצא) לפי שבשחר נעשים כבריה חדשה, צריך להתקדש וליטול ידיים מן הכלי דומיא דכהן לפני עבודתו. ולפי הרשב"א גם אם יודע שלא נגע במקומות המטונפים בעי נטילה. ובמשנה ברורה (בתחילת סימן ד') כתב טעם נוסף מהזוהר הק' שהוא משום רוח רעה ששורה עליו כשהוא ישן. ובשם הארחות חיים כתב, שבלילה שורה רוח רעה.

לא) גמ', ואל תביאני לא לידי חטא. בחידושי הגרע"א ביאר, שקל לו לאדם להכשל בחטא ועון כשנמצא במקום שמצויים אנשים רעים וחטאים לה', עיין רמב"ם (דעות רפ"ו), וקשה לאדם להתגבר על יצרו במקום כזה (עיין עבודה זרה י"ז:), ו"לידי" היינו למקום, כמו "ויד תהיה לך" (דברים כ"ג י"ד), ו"לא לידי חטא" היינו שאנו מתפללים שלא נצטרך להיות במקום חטא.

לב) גמ', וכוף את יצרי להשתעבד לך. הנוסח שבידנו הוא גם "ואל תשלט בנו יצר הרע". וביאר בספר מרפא לשון לרבי רפאל הכהן מהמבורג (עמוד התשובה), שיש ב' מיני יצרים. האחד יצר הרע מצד הבריאה, והשני יצר הרע שנובע מכח העבירות שעשינו, ופירש הבקשות, שנוכה לנצח שני היצרים.

לג) גמ', אמר רבא לא נצרכה אלא לקבולינהו בשמחה. בספר בית יוסף הביא מספר חפץ ה', שצריך לשמוח מתרי טעמי. א. כפורע חובו, כדאיתא בעבודה זרה יח (עיין שם), ב. שהכל לטובה כמעשה דרבי עקיבא, ועוד, שצריך לשמוח משום עצם הדבר שנתקיים בו רצון ה'.

לד) תוס' ד"ה כי שמע, כתבו דברכת לשכוי בינה מברך אף שלא שמע, אבל שאר הברכות בעי ליהנות על מנת לברך, וכן כתבו בד"ה כי פריס בתלמידי רבינו יונה, ובתוס' הרא"ש, אמנם הרמב"ם (פ"ז מתפלה ה"ד-ט) כתב דאף הנותן לשכוי אינו מברך אלא אם שמע קול תרנגולים, ומה שנהגו לברך בין נתחייבו בין לא נתחייבו טעות הוא, ואין ראוי לעשות כן ולא יברך ברכה אלא אם כן נתחייב בה. וכן כתב הרא"ה בשם הראב"ד דברכות אלו אין מברכין אותן אלא בשנעשה מעשה זה, ואם הלך יחף אינו מברך שעשה לי כל צרכי, לא רחץ ידיו אינו מברך על נטילת ידיים, אבל שלא עשני גוי ועבד ואשה לעולם הוא מברך. אמנם בחידושי הריטב"א והמאירי בשם יש מי שאומר והר"ן בפסחים (ד. מדפי הרי"ף בד"ה ומיהו בירושלמי), נקטו דלעולם מברך כל הברכות אף על פי שלא

כו) גמ', כי מיתער אומר א-להי נשמה. בתוס' הרא"ש כתב בשם הראב"ד הטעם דאינה פותחת בברוך, משום שהיא סמוכה לברכת המפיל, ושינה לא הוי הפסק, וכן כתבו גם הרא"ה והמאירי. ועיין באבודרהם (שחרית של חול בד"ה אלוקי נשמה) שהקשה הא כשמקיים מצות עונה הוא סח עם אשתו והווי הפסק. והשבלי הלקט (סימן ב') הביא בשם רב נטרונאי גאון, דהטעם כיון שהיא סמוכה לברכת אשר יצר, וכן כתב בשו"ת הרא"ש (כלל ד' סימן א'). והקשה באבודרהם מהא דאמרינן בגמ' כי מיתער משנתיה מברך אלוקי נשמה, משמע שמברך אלוקי נשמה קודם אשר יצר. ולכך פירש כדברי התוס' לעיל (מו.) ד"ה כל הברכות, דביארו הטעם, לפי שאין בה אלא הודאה בעלמא. וכן מובא בטור (בסו"ד בסימן ו') ובבית יוסף שם ובתוס' ר' יהודה החסיד. וגם בחידושי הרא"ה לעיל (מו:) כתב טעם זה, (אמנם עיין לעיל שהבאנו שכתב (כאן) הטעם דהיא סמוכה לברכת המפיל).

כז) גמ', שם. כתב הרא"ש (בסוף סימן כג) שמסדר הגמ' משמע, שיכול לברך כל ברכות אלו בלא נטילה, והוא סעד למה שאומר שלא תיקנו נטילת ידיים אלא לקריאת שמע ותפילה, אבל שאר ברכות יכול לומר אף על פי שאין ידיו נקיות. אמנם דעת הרשב"א בתשו' (קנג) שאם ישן על מטתו ערום, כיון דידי עסקניות, חזקה שנגע בבית הסתרים, ואסור לו להזכיר את השם עד שיטול ידיו. ודעת הרמב"ם (פ"ז מתפילה הל"ג) שמברך כל הברכות הללו כסדר שהם כתובות בתלמוד. ותלמידי רבינו יונה כתב, דלא יתכן שמברך כיון שאין ידיו נקיות, ודוקא בזמן התלמוד היו מברכים, משום שהיו נוהרים ורוחצים ידיהם מיד. והכלבו (סימן כ) כתב בשם הר"מ, דאין לברך כל הברכות עד שיבוא לבית הכנסת, וביאר הדברי חמודות (סימן פד) שטעמו משום שאין ידיו נקיות.

כח) גמ', כי אסר המייניה וכו' ברוך אוזר ישראל בגבורה. כי פריס סודרא וכו' ברוך עוטר ישראל בתפארה. ביאר הט"ז (סימן מ"ו סקמ"ו) דהטעם שמזכיר ישראל באלו הברכות, לפי שהם בישראל לבד, דאזור הוא משום צניעות שלא יהא לבו רואה את הערוה, וכובע משום צניעות כדאיתא בשבת (קנ"ד) "כסי רישך מפני אימתא דמרך", ואף על פי שגם הגויים לובשים אותם, מכל מקום בישראל הלבישה היא משום מצוה. (ומה שכתב על סודר שהוא משום צניעות, יש לבאר, דיראת שמים וצניעות שורשם אחד).

כט) גמ', כי מתעטף בציצית לימא וכו'. בשולחן ערוך (סימן ח ס"א) כתב, יתעטף בציצית ויברך מעומד, והגיה שם הגרע"א דבט"ז סימן (תרמ"ג סק"ב) כתב, דיברך אחר העיטוף, ובאלויה רבא שם כתב לברך בשעת העיטוף, ובשאת אריה (סימן לב) כתב לברך קודם העיטוף כשאוחז הטלית בידו להתעטף בו. וכתב המגן אברהם (שם בסק"ב) שהברכה והעיטיפה שתייהן יהיו מעומד, והקשה, דביורה דעה (ר"ס שכח) לענין חלה, משמע דמותר לברך מיושב והיא משנה שלימה. ותירץ, דהפרשת חלה אינה מצוה כל כך דאינו עושה אלא לתקן

הדרק היומי



להנשא משום דאסור לשמש בפני בעל חי, הא לא יכולות להנשא משום שנושא ב' אחיות. [ולכאורה יש לבאר דנראה שהשבו"י הבין שכל אחד גוף בפני עצמו ויכול לקאת האחת ללא השניה שהרי השווה אותם לאדם וחוה]

(ג) גמ', וחד אמר זנב. ביאר העץ יוסף, דזנב הוא שם מושאל ולא היה זנב ממש אלא צלע יתירה וכמו כתב בחידושי הרשב"א במגילה על מה שבא גבריאלי ועשה לה (לושת) זנב.

(ד) גמ', בגדולה מתחילין מן הגדול דכתיב וכו', ביאר המהרש"א, דממה שהקדים לאהרן אין ראייה שמתחילין מן הגדול, דאהרן הוא האב, ומאה דהקדים אלעזר לאיתמר נמי אין ראייה כיון דהכי אורחא דקרא להקדים הקודם בשנים, אלא הדיוק ממה שכתוב "הנותרים", דמשמע דקרא אתא למימר שמתחילין מן הגדול.

(ה) גמ', בקללה מתחילין מן הקטן בתחילה נתקלל נחש וכו'. הקשה בענף יוסף מה הראייה, דילמא נענשו כסדר החטא, דהנחש חטא קודם בזה שהסית, ואחר כך חוה ואחר כך אדם. ותירץ, דמכל מקום האדם היה ראוי לעונש תחילה, לפי שהוא היה מצווה. (ואף דחוה נמי הייתה בכלל הציווי, מכל מקום הציווי היה מפורש לאדם).

(ו) גמ', אלא פורענות דמבול וכו'. ביאר הגר"א, דאף דלענין פורענות מתחילין מן הקטן, מכל מקום בדור המבול לא נתחייבו הבהמות מיתה מצד עצמם, לפי שהאדם לימד אותם להשחית, והטעם שמתו לפי דכשמת האדם לא היה בהם צורך.

(ז) גמ', ולבסוף נבראו אחד. ביאר הגר"א באמרי נועם שנבראו אחד, כדי שיהיו כרוכים זה אחר זה, לפי שתכלית בריאת האדם הוא לעסוק בתורה, ואם היה צריך לעסוק בעצמו בעניניו לא היה נשאר פנוי לתורה, ואשתו לא היתה עוסקת בשבילו, כמו שאר החיות שאין הנקבה טורחת בשביל הזכר, לכן נבראו בגוף אחד, שתהיה האשה חלק מבעלה, ותטרח בשבילו ותשתוקק אליו, ויהיה לו פנאי לעסוק בתורה. וביסוד הדברים כבר קדם לו הטור (בהקדמה לאבן העזר) בשם הראב"ד בספרו בעלי הנפש, אבל הגר"א הוסיף שאילולי תכלית האדם שהוא לימוד התורה, לא היה נברא כן.

(ח) גמ', ולמאן דאמר פרצוף הי מינייהו הוי ברישא. ומבואר בגמ' דגברא סגי ברישא, מדתניא לא יהלך וכו' נודמנה לו על הגשר יסלקנה לצדדין. והקשה בספר עמק יהושע (להגאון רבי יהושע פלק זצ"ל שנת ת"ק) מאי טעמא הוצרכה הגמ' להביא הא דנודמנה לו על הגשר יסלקנה לצדדין. וביאר, שלכאורה מהדין שלא ילך אחורי אשה אי אפשר להוכיח שחצי פניו של אדה"ר הלך תחילה, דהרי אפילו אם חצי פני האשה הלך ראשון, לכאורה אין איסור לחצי פניו השני לילך מאחוריו, משום דהווי"א דטעם האיסור לילך אחורי אשה, שייך רק אם פניו מאחורי אשה דרואה אותה, וכאן חצי פניו שהיה מאחורי פרצוף האשה היה מכוון לצד השני. אמנם כיון שבנודמנה לו על הגשר יסלקנה לצדדין, חזיהן דלא סגי אם יהפוך פניו, ואף

נהנה, כיון שעל סדר מעשה בראשית וצורכי העולם הוא מברך, וכמנהג העולם שכתב הרמב"ם. והבית יוסף (בשולחן ערוך סימן מו ס"ח) פסק דכל הברכות אי לא נעשה הדבר, אומר אותה ברכה בלא הזכרת השם. אבל הרמ"א פסק, דאפילו לא נתחייב בהן מברך אותן, דאין הברכה דוקא על עצמו אלא מברכין שהקב"ה ברא צרכי העולם, והרא"ש כתב, אבל ברכה של הודאה ושל שבח כגון אלו וכו'. ועיין בדברי חמודות (אות ז') שהקשה דהרא"ש עצמו כתב, דהשוכב ערום אינו מברך כי לא נהנה מבגדים וכו', ועוד, שביומא פסק, דאף שאינו נהנה מברך, וצריך לומר שדבריו אלו לא כתב להלכה.

דף ס"א ע"א

(א) גמ', לעולם יהיו דבריו של אדם מועטין וכו', הקשה המהרש"א מה מוסיף רבי מאיר על מה שכתוב בפסוק. וביאר דיש ללמוד מסמיכות מאמר זה למאמרים הקודמים, דהכוונה למאי דאיתא לקמן דצריך אדם לקבל יסורים בשתיקותא ולבקש רחמים, ואומר רבי מאיר שלעולם יהיו דבריו מועטים ולא ידבר על מה שמתסור, אלא יבקש רחמים מהש"ת, ויליף מהאי קרא, דכיון שהאלוקים בשמים ואתה על הארץ, היינו שיודע ורואה טובתו האמיתית של האדם דכל מאן דעביד רחמנא לטב עביד. וברא"ה ביאר, דאף על פי שרואה עצמו צדיק גמור לא יהא כמתפאר וכמתעטר בכך, אלא יהא נראה בעיניו שעדיין לא הגיע אפילו לחלק אחד ממה שמחוייב לעשות שנאמר וגו'. ובצל"ח פירש דכשמשבח להקב"ה, יהיו דבריו מועטים, והיינו שאין לנו השגה מה שנחשב שבח בשמים ממעל. עוד פירש, דאף דשתיקה בכל עניני העולם דבר המועיל הוא, אומר התנא, שלא יכוין בשתיקתו לתועלת עצמו אלא מטעם שיודע לפני מי הוא עומד, כי הקב"ה לנגדו ומקיים בכך "שויתי ה' לנגדי תמיד", וכמו שכתב הרמ"א (בסימן א') דאין דיבורו של אדם והרחבת פיו והוא עם אנשי ביתו כדיבורו במושב המלך, ובכך יקבל שכר על השתיקה שנעשתה לשם שמים.

(ב) גמ', דו פרצופין ברא הקב"ה באדם הראשון. בשו"ת שבות יעקב ח"א סימן ד' נשאל בתאומים שדבוקים ראשיהם זה לזה באופן שלאחוריהם נראה כאילו הוא ראש אחד רחב מאד, אבל שאר כל הגוף חלוק, וכל אחד יונק ואוכל ושותה ומדבר וחושיו בפני עצמו. אם ח"ו יארע כן בזרע ישראל מה דינם בדיני התורה. והשיב שודאי תרי גופים נינהו, ואין חדש תחת השמש, שכן היה בתחילת הבריאה "דו פרצופין בראם" כדאיתא הכא. ומכל מקום אסורים לישא אשה דאיכא חשש איסור אשת איש, כיון שצריכים לישיב במיטה אחת, ואפילו אחד זכר ואחד נקבה או אפילו שתי נקבות, ואף במקום שנושאים שתי נשים, אסורים להינשא, כיון דאסור לשמש בפני כל חי. ובספר פרדס יוסף (בראשית א, כז). כתב, דבעיר לאסק בבית המדרש נמצא ספר שבו"י ישן ונרשם על הגליון מהגרע"א בהיותו שם, דתמה, דאם הית נקבות למה אסורות



אם אחוריו כנגד אחורי אשה נמי אסור.

ט) גמ', לא יהלך אדם אחורי אשה. הרדב"ז (ח"ב סימן תש"ע) כתב, שאף מחוץ לד' אמות אסור, כל שמכיר ומבחין בהילוכה. אמנם הבאר היטב (באה"ע סימן כ"א סק"ב) כתב בשם מהר"א דדווקא תוך ד' אמותיה אסור. וכן כתב בשו"ת תורה לשמה (בסימן שפב). וכן בשערי המצוות (להאר"י ז"ל ל', ע"ד) ובכך יישב בספר כרם יעקב (סימן י"ג) דברי הילקוט שמעוני (רות סופ"ג) "מלמד שהיה בועז הולך אחריה" דהיינו שהיה לאחר ד' אמות. ועיין במנחת שלמה (סימן צ"א) בנוגע לזמנינו.

י) גמ', ואפילו אשתו. פירש רש"י דגנאי הוא. וכתב המהרש"א, דבאשתו ליכא הרהורא אלא גנאי, שאין נאה שילך הקטן לפני הגדול. [ומסוגיין לכאורה מוכח כן. דהא הכא מיירי בזמן שהיו האדם ואשתו חד גופא דוודאי ליכא הרהורא].

יא) גמ', העובר אחרי אשה בנהר אין לו חלק לעולם הבא. הקשה בשו"ת שבט הלוי (ח"ג סימן קפ"ה) הא כתבו התוס' בבבא מציעא (נח:): דאף הבא על אשת איש יש לו חלק לעולם הבא לאחר שקיבל ענשו בגיהנם, ואיך יתכן שהעובר אחרי אשה גרע. ותירץ, דצריך לומר דכיון דמגרה יצר הרע בנפשיה מגרע גרע.

יב) גמ', מנוח עם הארץ היה. הגר"א באמרי נועם מביא מהזוהר הקד' דמנוח גדול הדור היה. [וכן משמע קצת מהא דאיתא בבא בתרא (צא). דבועז לא זימן את מנוח למשתאות שעשה לנישואי בניו ובנותיו, משום דאמר כודנא (פרדה) עקרה במאי פרע לי, ומשמע דאי לאו הכי היה מזמינו, ומבואר שמנוח היה ידידו של בועז שהיה גדול הדור, ולכאורה אי מנוח לא היה אדם גדול לא היו ידידים].

יג) גמ', אפילו בי רב נמי לא קרא. עיין בחידושי גאון יעקב (עירובין יח: ד"ה אמר רב אשי) שהקשה, איך יכול היה מנוח ללמוד מקרא ד", ותלכנה וגו'" לענין ידידה, הא מנוח הלך אחרי אשתו דליכא בכך אלא משום גנאי, מה שאין כן בעובדא דאליעזר שהיו נערות אחרות. ותירץ, דמכל מקום פנויות הוו וכאשתו דמיין, [העולה מדבריו דבפנויה ליכא איסור הילוך אחריה, וצריך עיון, הא איסור הרהור שייך בפנויה כמו באשת איש, עיין אהע"ז סימן כ"ה ס"ב, ואיסור הילוך אחריה משום הרהור הוא]. ובמהרש"א (כאן) הקשה, דמדובר שם ברבקה שהייתה מקודשת ליצחק ואסורה משום הרהור, וגבי מנוח האסור היה רק משום גנאי ואיך היה יכול להשוותם, וצריך עיון.

יד) גמ', ואי דרי מידי לית לן בה וכו' אבל רכיב חמרא לית לן בה. באגרות משה (או"ח ח"א סימן מה) כתב שמותר לסומא להכנס לבית הכנסת עם בעל חיים המוליכו, והוכיח מהירושלמי שהביא הר"ן במגילה (ט' מדפי הרי"ף) וז"ל רב אמי מפקד לספריא אילו אתו לגביכון אינש מלוכלך באורייתא תהוון מקבלין ליה ולחמריה ולמאניה, דהיינו דגם חמורו שרי

להכניס.

טו) גמ', ואי איכא פתחא אחרינא לית לן בה. כתב הבית יוסף (או"ח סימן תרע"א בד"ה), דהטעם דכשיש עוד פתח לבית הכנסת לית לן בה, משום דמאן דחזי סבר שהוא יכנס בפתח השני, וביאר הט"ז (שם) דהטעם דגבי חנוכה כשיש לחצר ב' פתחים בעי להדליק בתרווייהו ולא אמרינן שיתלו שהדליק בפתח השני, משום דשאני תפילה דאי לא הוי מצלי הוי פורק עול מלכות שמים. או דשאני נר חנוכה דיש בו חסרון ממון, ועל כן נחשד טפי מבתפילה. ועיין בדבריו ובב"ח ובמגן אברהם שכתבו חילוקים נוספים.

טז) גמ', אמר רב יצר הרע דומה לזבוב וכו'. הכתב סופר מבאר הדמיון לזבוב על פי מה שכתב בחובת הלבבות (שער יחוד המעשה) דהיצר הרע אינו מרפה מן האדם גם אם ינצחהו מאה פעמים. ומה שהשווה אותו שמואל לחיטה, משום דכמו שהחיטה היא חיות האדם כמו כן היצר הרע נחוץ לאדם למחייתו לאכילה וכו'. ועוד פירש, דכמו שחיטה כשזורעים אותה היא קטנה, וכשגדלה תופחת, כן היצר הרע, בתחילתו קטן הוא ואחרי שמשריש בלב האדם גדל הוא מאוד.

יז) גמ', דומה לזבוב וכו'. כתב המהרש"א דנרמו בכך ליצר הרע של לשון הרע, דכמו שהזבוב אינו עומד על הבשר חי אלא על מקום שחין, כמו כן בעל לשון הרע אומר הלשון הרע על הדברים המגונים שמוצא באדם, וכמו שזבוב שנופל לשמן משובח מבאיש את כל השמן כך בעל לשון הרע מבאיש את התורה שבו, אפילו אם למד הרבה.

דף ס"א ע"ב

יח) גמ', נעור הישן ישן הנעור נמוק והולך לו תנא אם שניהם ישנים או שניהם נעורים מיד מת. ברש"ש ציין לעיין בבבאור הגר"א (יור"ד סימן ל"ג סק"ז) שפירש, דמה שהביאה הגמ' את הברייתא דשניהם ישנים, אתיא לפרש את מה שנאמר לעיל נעור הישן ישן הנעור ונמוק והולך לו, פירוש ומת מיד, ודלא כלישנא קמא שברש"י.

יט) גמ', צדיקים יצר טוב שופטן. בספר בית יוסף הביא מספר עיני יצחק דשופטן היינו מנהיגן, דהיינו שצדיק יכול לסמוך על יושר שכלו דוודאי הוא מהיצר הטוב, ורשע אל יסמוך על שכלו, שמא מטעהו ומראה לו על דבר עברה שהוא מצוה. וכן כתב בספר עץ יוסף בשם ספר מעלות התורה.

כ) גמ', לידע איניש אם וכו'. פירש רש"י שבעין יעקב פירוש אחד, שאם רואה שיצר הרע אינו שולט בו כלל צריך שיהא מקרבו כדי שיעסוק בפריה ורביה, שלעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת. לישנא אחרינא, שיש כאן בחינה לדעת את דרגתו, והיא על ידי שימשוך את היצר הרע לבית המדרש, אם מתפוצץ ונימוח צדיק גמור הוא, ואם לאו הרי הוא רשע גמור.

כא) גמ', לאחאב בן עמרמי. עיין ילקוט מלכים ל"ב ע"ב, אמרו לא היה עשיר כאחאב.

כב) גמ', ולר' חנינא בן דוסא העולם הבא. כתב היעב"ץ



(כט) גמ', אמר לו אמשול לך משל וכו'. ביאר המהרש"א הנמשל, דהעכו"ם שנמשלו בכל מקום לחיות טמאות, הם השועל. והדגים הם כלל ישראל שנמשלו לדגים, כדלעיל (נה:). שאמר מזרע יוסף קאתינא, ו"שהיו מתקבצים ממקום למקום" היינו הקהילות שהתאספו ברבים, והרשתות הם הגזירות והשמדות, ו"שמביאין עלינו בני אדם" היינו בני אדם, ורצונכם שתעלו ליבשה היינו לצאת מהמים כי התורה נמשלה למים, ו"כמו שדרו אבותי עם אבותיכם" היינו קודם חורבן בית ראשון שביטלו תורה, שנאמר "על עזבם את תורתם".

(ל) גמ', וחבשוהו בבית האסורים. איתא בסוף מגילת תענית שרבי עקיבא נחבש בחמשה בתשרי. ובבן יהוידע כתב שידוע שרבי עקיבא נחבש באלול ונפטר ביום הכיפורים, ומעת אשר נחבש עד יום הכיפורים היה נידון כל יום בפני אותו רשע והיו סורקים כל יום את בשרו במסרקות של ברזל. גם בסדר הדורות ח"א (ג"א תת"פ) כתב שרבי עקיבא נפטר ביום הכיפורים.

(לא) גמ', והיו סורקים את בשרו במסרקות של ברזל. איתא בירושלמי (כאן), אמר רבי עקיבא לא חרש אנא ולא מבעט ביסורים אנא וכו' עיין שם, ומשמע שרבי עקיבא הרגיש ביסורים. ובספר גליוני הש"ס כאן העיר מכאן על מה שכתבו בשו"ת מהר"ם ב"ב החדשות (סימן תקי"ז), ובתשב"ץ (סימן תט"ו), שאדם שמוסר נפשו על קידוש ה' אינו מרגיש ביסורי המיתה.

(לב) גמ', א"ל תלמידיו רבינו עד כאן וכו'. הנה מפורש בגמ' דומן קריאת שמע היה, ואם כן מה שאלו אותו תלמידיו, הרי מחויב בקריאת שמע, ועיין בענף יוסף. נולכאורה נראה לומר, דהנה נתבאר לעיל (טז:) דחתן פטור מקריאת שמע דטרוד בטירדא דמצוה, שמחשב על עסק בתולים כפירוש רש"י (שם), ומבואר דאף שאין הטירדא צורב המצוה, כיון שטירדתו מחמת המצוה מיקרי עוסק במצוה ופטור, ואם כן יש לומר, דהכי נמי הכא שהיה מיוסר (וכדלעיל באות הקודמת) וטרוד טירדא דמצוה, ומצד הדין היה פטור מקריאת שמע, שאלו תלמידיו איך הנך שמח שמקיים אתה את המצוה מתוך פטור, ותשובתו הייתה, "כל ימי הייתי מצטער וכו'" כיון שזו צורת המצוה כדכתיב ובכל נפשך אפילו נוטל את נפשך, והוא ריבוי מיוחד מגזרת הכתוב לחייב במצוות קריאת שמע בשעה שנוטל את נפשך. (א.ג.) ועיין באבי עזרי הלכות יסודי התורה פ"ה ה"ז שהרחיב בביאור העניין.

(לג) גמ', שם. תמה הצל"ח איך שאלוהו זאת וכי רצו שחס ושלום לא ימסור נפשו, וגם לא נתברר לשון "עד כאן", ועוד, מה השיבם "כל ימי וכו'", אטו אם לא היה מצטער על כך כל ימיו לא היה ראוי למסור נפשו, והיה לו להשיב, כתיב "בכל נפשך אפילו נוטל את נפשך". ועוד הא דאמר שהיו סורקין וכו' והיה מקבל עליו עול מלכות שמים, ופירש"י קורא קריאת שמע. והרי כיון שיצאה נשמתו באחד, היה כל הויכוח של רבי

דמבואר דצדיקים גמורים אין נוטלים שכרם בעולם הזה, ומה שזכו האבות ושאר מצוקי ארץ לראות עולמם בחייהם, היה חסד חינם כדכתיב "וחנותי את אשר אחון".

(נג) גמ', ואהבת את ה' אלוקיך. בספר מלין חדתין הקשה בשם הגרע"א הרי אי אפשר לאהוב בכפיה, והיאך צייתה התורה לאהוב את הקב"ה. ותירץ, דאהבת ישראל להקב"ה הוא בטבע כיון שהקב"ה אוהב אותנו ממילא מתעוררים אנו לאהוב את הקב"ה (ע"ד כמים הפנים לפנים). והנה אנו חותמים קודם קריאת שמע "הבוחר בעמו ישראל באהבה" ואם הוא אוהב אותנו מתעוררין אנו לאהוב אותו, דהיינו שאין בכך כפיה.

(נד) גמ', אם נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאריך. בקובץ שיעורים (פסחים אות קה) הקשה, מדוע קשיא למה נאמר, הא "בכל נפשך" אינו אלא בעבודה זרה וכו', ו"בכל מאריך" אתי ללמד דעל לא תעשה שבתורה צריך לבזוז כל ממונו כדי שלא יעבור. וכתב, שמא בכל מאריך לא איצטריך למילף להאי דינא, דילפינן לה מהא דילפינן מ"וחי בהם ולא שימות בהם", דאין חיוב למסור נפשו על קיום מצוות ה', ומשמע דעד מסירות נפש חייב, והיינו כל ממונו. ומאי דאמרינן בגמ' יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו, אין הכוונה לומר דממון חמור ממיתה, דאפילו מלקות חמור מממון וכל שכן מיתה, אלא כדתינא בחולין (סג:): "אקרא אני איה דיה למה נאמרה, כדי שלא תתן פתחון פה לבעל דין לחלוק".

(נה) גמ', למה נאמר בכל מאריך. רש"י בפסחים (כה.) ד"ה למה נאמר, ששאלת הגמ' היתה, שיאמר החביב משניהם ודיו. וביארה, לפי שפעמים זה חביב ופעמים שזה חביב לכך הוצרכו שניהם לומר אהוב את בוראך יותר מן החביב עליך.

(נו) גמ', ואם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו. ביאר הגר"א בשנות אליהו, שאין הכוונה שמוסר עצמו למיתה עבור ממונו, שהרי כיון שמת מה תועלת יש לו בממונו, אלא יש לך אדם שגופו חביב עליו מממונו, שנותן הממון למנוע יסורים בגופו, ויש אדם שממונו חביב עליו מגופו וסובל יסורים ובלבד שלא יחסר מממונו.

(נז) גמ', אפילו "נוטל" את נפשך. דייק האלשיך (בפרשת ואתחנן) דמהא דלא כתיב "נוטלין" דהווי משמע דאזיל אמי שנוטלין נפשו על מנת על מנת שיעבור על דבר ה'. כוונת התורה לרמוז למי שמוסר נפשו על קדוש ה', שהקב"ה בעצמו "נוטל" את נפשו ליהנות מזיו כבודו במקום גבוה שבגן עדן.

(נח) גמ', ומצאו לרבי עקיבא שהיה מקהיל קהלות ברבים ועוסק בתורה. לכאורה תמוה איך סיכן עצמו, הרי דינא ד"יהרג ועל יעבור" אינו אלא על ג' עבירות החמורות. ותירץ המהרש"א, שהיה בשעת הגזרה והשמד שצריך למסור הנפש אפילו על מצוות קלות. ובסוף דבריו כתב ליישב על פי מה שכתבו התוס' בעבודה זרה (כו:): ד"ה יכול בשם הירושלמי, דאם רוצה להחמיר על עצמו רשאי למסור הנפש בכל המצוות. וכן כתב בביאור הגר"א יו"ד קנ"ז סק"ג.

הדרג היומיומי



מסכת ברכות דף סא - דף סב

טו תשרי - טז תשרי התשע"ג

כל מקום שרואים משם המקדש, ולכאורה אף שלשון רש"י (כאן) נוטה כתוס' שם, שפירש בד"ה מן הצופים, מקום שיכולין לראות משם הר הבית ומשם והלאה אין יכולין לראותו. מכל מקום מדברי הגמ' לכאורה מוכח קצת כרש"י שם, דאם צופים הוא לשון ראייה, לא היה צריך לכפול מן הצופים ולפנים, וברואה. דברואה לחודיה סגי (וכלשון ר' יוסי גבי הנפנה ביהודה) ולכאורה דצופים הוא שם מקום, ורואה הוא תנאי נוסף (י.ס.). אמנם מראה לבאר, דאף דצופים שם מקום הוא, מכל מקום סגולת היותו מקום הראוי לאכילה במה שרואים ממנו, ואדרבא לשון הגמ' "וברואה" היינו דאין מעלת המקום בשמו אלא כל מקום שיש לו אותה מעלה.

לח גמ', איכא בינייהו חוץ לארץ, פירש רש"י ד"ה הוה שדיין, בתוה"ד, ולא היה רוצה לפנות בבבל מזרח ומערב, לפי שבבל במזרחה של ארץ ישראל עומדת, שלא יהא פרועו לא מלפניו ולא מלאחריו לצד ארץ ישראל. ונראה מדבריו דמקומות שהם לצפונה של ארץ ישראל אסור ליפנות בצד צפון שהוא לכוון ארץ ישראל. ולכאורה משמעות דברי התוס' ד"ה רבי עקיבא, שבכל מקום אסור מזרח ומערב, ומשום שהם צדדים הקבועים לשכינה, ולא משום שנפנה כנגד השכינה, ועיין בפרי מגדים (סימן ג' במ"ז אות ג') שהביא דברי המהרש"א דרש"י ותוס' הם שיטה אחת ואסרינן מב' טעמים א. מטעם קדושת ארץ ישראל ב. משום דשכינה במערב וכשחסר אחד מהם מותר בחוץ לארץ, אך הרמב"ם והטור סברו שהסיבה לאסור היא רק מטעם שהשכינה במערב. עוד כתב, דנראה שאוסר רבי עקיבא משום ארץ ישראל גרידא ובכל צד ומקום.

לט) תוס' ד"ה רבי עקיבא, בתוה"ד, ומפרש בירושלמי ובלבד שאין שם כותל. בחידושי הרא"ה הביא כן בשם הראב"ד וכן ביארו הרשב"א והמאירי. אמנם ברמב"ם (פ"ז מבית הבחירה ה"ט) כתב ואין צריך לומר שאין קובעין בית הכסא בין מזרח למערב וכו'. ולא חילק, משמע דאפילו ביש כותל אסור, וכן משמעות לשון הסמ"ג (מ"ע קסד הל' בית הבחירה). ועיין בטור ושלחן ערוך סימן ג' סעיף ה' דפסקו כתוס'. ועיין במגן אברהם ובמשנה ברורה שם.

דף ס"ב ע"א

א) גמ', בן עזאי אמר פעם אחת וכו'. קשה אמאי נכנס אחר רבי עקיבא הא כבר שמע ממנו כל אותם הדינים. ותירץ בחידושי הגר"א דרצה לראות בעיניו הלכה למעשה. ובספר בית יוסף תירץ בשם ספר מגיד תעלומה, שחשב שמא ילמד דברים נוספים.

ב) גמ', א"ל דמי פומא דאבא כמאן דלא שריף תבשילא. בספר בית יוסף הביא להקשות מספר מגיד תעלומה אמאי אמר זאת, ומה בא ללמד. ותירץ, דרב כהנא הסתפק האם רב עשה כן כי דרך ההנהגה הישרה תמיד, או שרק אז עשה זאת משום שהיה לו צורך לפייסה שאולי נפל ביניהם כעס. ובזה שאמר לרב "תורה היא, וללמוד אני צריך" ורב שתק ולא

עקיבא עם תלמידיו באמצע הפסוק של שמע, והדבר תמוה שהתלמידים ידברו עמו להפסיקו באמצע הפסוק, ויותר, איך הפסיק רבי עקיבא באמצע פסוק ראשון. ולכן ביאר, שהגיע זמן קריאת שמע, והיו מיסורים אותו ביסורים כאלה שהמה בלי ספק חמורים ממיתה, וכדאיתא בכתובות (לג): אמרו אלמלא נגדוהו לחנניה מישאל ועזריה וכו', דהכאה שאין לה קצבה חמירה ממיתה, והתוס' שם ד"ה אילמלי, הקשו מהך דרבי עקיבא שסרקו בשרו והיה מוסר עצמו על קידוש השם. ועל כן ביאר שבהגיע זמן קריאת שמע התפלל רבי עקיבא וביקש רחמים שתצא נשמתו בשעת קריאת שמע, כדי לקיים קרא בדכתיב "בכל נפשך שנוטל את נפשך", ואף שעל ידי היסורין מתרבה שכרו בעולם הבא יותר משכרו על המיתה, כי לפום צערא אגרא, מכל מקום הוה ניחא לו לקיים המצוה כמפורש בתורה, הואיל וכך נפיק מפומיה דקוב"ה, יותר מריבוי השכר. והתלמידים ששמעו שהוא מתפלל על קירוב מיתתו, היו סבורים שהוא משום שקשה עליו מאד כאב יסורים כאלה, ולכן שאלו אותו רבינו "עד כאן", וכי עד כאן דהיינו עד המיתה האדם מחויב למסור על קידוש השם, והרי גם כל יסורים שבעולם חייב לסבול על קידוש השם, והשיב להם "כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה וכו' ועכשיו שהגיע לידי וכו'", שרוצה אני לקיים המצוה כמו שיצא מפי הקב"ה יותר מריבוי השכר של היסורין. והקב"ה רצון יראיו יעשה, ויצאה נשמתו באחד, אף שהיה אפשר על פי הטבע שיחיה עוד ויקבל יסורים יותר, והיה מתרבה שכרו יותר ויותר. ועיין בדבריו איך ביאר לפי זה המשך דברי הגמ'.

לד) גמ', עד שיצתה נשמתו באחד. כתב בשל"ה פרשת וישב שקיבל סוד, דהריגת עשרה הרוגי מלכות היתה לכפר על מכירת יוסף שהיה חטא של תשעה שבטים, והעשירי שהוא רבי עקיבא, היה כנגד מה ששיתפו השכינה עמהם, ונהרג על תיקון ענין זה, ופירוש "יצתה נשמתו באחד", בשביל אחד ומיוחד.

לה) גמ', חלקם בחיים. במהרש"א ביאר דהקב"ה ענה למלאכים בל' רבים שחלק הצדיקים ושכרם לא יהיה בעולם הזה רק בארץ החיים שהוא עולם הבא. עוד פירש על פי הגמ' בחגיגה (טו.) שהצדיק נוטל חלקו וחלק הרשע בגן עדן והרשע נוטל חלקו וחלק הצדיק בגיהנם, וכששאלו "זו שכרה" השיב להם היתב"ש, חלקם בחיים של אלו שהמיתוהו דהיינו חלקם שהיה מגיע להם בגן עדן הוא יהיה שכרו. והצל"ח ביאר באופן אחר עיין שם.

לו) גמרא, יצתה בת קול ואמרה אשריך רבי עקיבא שאתה מזומן לחיי עולם הבא. ובתוס' כתובות (קג): הקשו בד"ה מזומן, הא כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא. ותירץ, דכל מקום שכתוב מזומן היינו בלא דין ובלא יסורין.

לז) גמ', לא יקל אדם את ראשו וכו' אמר ר"י א"ר לא אמרו אלא מן הצופים ולפנים וברואה. לעיל (מט): דעת רש"י דצופים היינו שם מקום, ולתוס' (שם) הוא לשון ראייה, דהיינו



ח) גמ', אמר עולא אחורי הגדר נפנה מיד. ברמב"ם (פ"ה מדעות ה"ו) פסק כאיסי בר נתן, דבבקעה צריך להתרחק עד מקום שאין חבירו יכול לראותו, וכדרב אשי דאינו יכול לראות פירועו, ובאחורי הגדר צריך להתרחק שלא יוכל חבירו לשמוע עיטושו. והטור (או"ח סימן ג') פסק כעולא דאחורי הגדר נפנה מיד, ובב"ח (או"ח סימן ג' ד"ה וכשנפנה) הוכיח דברי הטור מהך עובדא דרבא לעיל דעבדא דביתוהו כוונתא ומנחא ידא ארישיה, ומוכח דסבירא ליה כעולא דאחורי הגדר נפנה מיד. והרי"ף והרא"ש והשולחן ערוך (סימן ג' ס"ח) פסקו כאיסי בר נתן לענין דין בקעה, משום דהא רב אשי תירץ דבריו וסבר כוונתיה שצריך להתרחק עד מקום שאין רואה פירועו. ולגבי נפנה אחורי הגדר פסקו כעולא, שיכול להתפנות מיד ולא בעי ריחוק אפילו כדי שלא ישמעו עיטושו. ומה שלא פסקו כחד מהנך בכל הני, כתב המשנה ברורה (שם) דהא דבעינן שלא ישמע חבירו קול עיטושו אינו מהלכות צניעות, אלא משום שהיא חרפה ובושה לבני אדם, ומי שאינו מקפיד יכול להתפנות מיד, אך הדין שלא יראה חבירו פירועו, מדיני צניעות הוא. (ועיין שם במשנה ברורה שהביא בשם הסמ"ק שדיני צניעות בית הכנסת מדאורייתא הם).

ט) גמ', אין קורין צנוע אלא למי שצנוע בבית הכסא. ביאר המהרש"א, דהיינו רק בלישנא דרבנן, אבל בלשון הפסוקים קשה לפרש כן, דכתיב "ואת צנועים חכמה" "והצנע לכת עם א-להיך" ועוד, והתם היינו להצניע דרכיו. ועיין חובת הלבבות (תחילת שער הכניעה) שכתב, דהנכנע (העניו) נקרא בכתבי הקודש "צנוע".

י) גמרא, לעולם ינהיג אדם את עצמו שחרית וערבית וכו'. ביאר המפרש בתמיד (כו:): שאם יצטרך להתרחק יסתכן. וכתב בהגהות מיימוניות (פ"ה מדעות הל"ו) שבזמן הזה שבתו כסאות שלנו סמוכים אין צריך להיפנות שחרית וערבית. ומכל מקום זהירות מביאה לידי פרישות וטהרה ונקיות, וכן כתב הרמ"א סוף (סימן ב') שירגיל ליפנות שחרית וערבית, לפי שהוא זריות ונקיות נכתב מקור מהגהות מיימוניות ואילו שם לא כתב זריות, וצריך עיון).

דף ס"ב ע"ב

יא) גמ', על כל משכב שכב חוץ מן הקרקע. בספר בית יוסף הביא מספר מנחם משיב נפש להקשות ממתניתין דאבות "כך היא דרכה של תורה וכו' ועל הארץ תישן". ותירץ, דכוונת המשנה שלא יישן על מיטה כבודה אבל אין הכוונה שיישן על הארץ ממש. והביא להא דאיתא במשנה בריש תמיד דפרחי כהונה איש כסותו בארץ, משמע שהקפידו שלא לישן על הארץ, אלא על הכסות.

יב) גמ', על כל מושב שב חוץ מן הקורה. בחידושי הגר"א כתב, דאפילו הקורה רחבה הרבה, ומיירי שהקורה גבוהה. ולכך אין להלוך על נסרים ואפילו רחבים הרבה, כי תיכף שבא לו שום פחד מתחיל השטן לקטרג.

השיבו "לאו תורה היא" מוכח דתמיד צריך לפייסה אפילו אם אין לו כעס עימה.

ג) גמ', מפני שקושר בה תפילין. הקשה המהרש"א אדרבא כיון שקושר תפילין על יד שמאל היא חשיבא טפי, וכמוכח משבת (סא.) דקשירת מנעל שמאל קודם לקשירת ימין, משום דקשירת תפילין על יד שמאל. ותירץ, דהתם מיירי לענין חשיבות הצד, והראיה מחשיבות היד שבצד שמאל לרגל שמאל שחשובה על ימין, אך בהתיחס לחשיבות ב' הידים היחס הוא לפעולה ואי פעולה, ויד ימין קודמת ליד שמאל, דהיא פועלת המצוה על ידי הקשירה ויד שמאל לא.

ד) גמ', שם. הט"ז (או"ח סימן ג' סק"ט) כתב, דנפקא מינה בין הטעמים לענין איטר יד, דאי טעמא דבימין כותב ואוכל וקושר תפיליו על שמאל, באיטר שעושה אותם ביד שמאל, מקנח דווקא בימין. אך לטעם רבא שנתנה תורה בימין, גם באיטר אזלינן בתר ימין דכל אדם ויקנח בימין. וכן כתב במגן אברהם (סק"ח), והוסיף, דצריך עיון אי הלכה כרבא מטעם שהוא בתראי או שאין הלכה כמותו כיון דכולהו תנאי פליגי עליה. והביאור הלכה (סימן ג' ד"ה לא) כתב דגבי איטר שכותב בשמאל ושאר מעשיו עושה בימין, שהפרי מגדים והלבושי שרד מצדדים דלא אזלינן בתר כתיבה דידיה אף שהוא קושר בה תפילין, ואם כותב בימין ושאר מעשיו עושה בשמאל, כתב דיש לעיין לפי טעמיהם, (עיין שם) עוד כתב, דמספר בכור שור משמע דאם ידו השמאלית רגילה בכתיבת דברי קדושה נחשבת אצלו ימין, לא יקנח בה אלא יקנח בשמאל שלו שהוא ימין כל אדם, ואם כותב דברי קדושה בימין ורגיל בכך ואינו רגיל להראות טעמי תורה, ושאר מעשיו עושה בשמאל, מקנח בשמאל דעלמא, עיין שם.

ה) גמ', אבי מרביא ליה אימיה אימרא וכו', הקשה האור זרוע (סימן קל"ז) דאיתא בקידושין (פא:): דאביי היה נזהר שלא להתייחד עם בהמות, והיאך הכניס עמו בהמה לבית הכסא. ותירץ, דשמא הני מילי רחל ועז, אבל כבש ותיש שפיר דמי. עוד תירץ, דהמעשה היה בנעוריו דסבר כרבנן (שם) דאמרי דלא נחשדו ישראל על הבהמה ועל הזכור, אבל לאחר שנתגדל החמיר על עצמו והיה נזהר בזה ממידת חסידות, ועיין גם בארצות החיים.

ו) גמ', מקרקשא ליה בת ר"ח אמגוזא בלקנא. ביאר המהרש"א דנחשים מתייראים מזה כדאמרין בעבודה זרה (ל:): דכל טיף טיף (קול הטפטוף) אין בו משום גילוי כי הנחשים מתיראים ממנו ולמזיקין נמי מהני.

ז) גמ', בתר דמלך וכו'. פירש רש"י שתלמיד חכם צריך שימור טפי מן המזיקין. והקשה האו"ז (ח"א סימן קלז) מהא דאיתא לעיל (ה.) דתלמיד חכם אינו צריך לקרוא קריאת שמע על מיטתו, שהוא יותר שמור מן המזיקים. ותירץ, דהתם טעמא דעוסק תדיר בתורה ומהרהר בה והיא מגינה עליו, אבל הכא שהוא בבית הכסא שאסור להרהר בדברי תורה צריך שימור טפי.



הרא"ש תמיד (כו:), וכן פירש רש"י לעיל (כה.) וביומא (סו.) וכן כתב רגמ"ה בכורות (מד:). ובפי' הר"ח (כאן והובא באו"ז ח"א סימן קלז) כתב "ניפוח הבטן", וכן כתב גם בערוך (ערך הדרוקן), והוסיף שם וחולי מעיים עד שימות, וכן כתב הר"ח ביומא (סו:). והנה בכורות מד: פירש רש"י "חולי מעיים" והקשו בבאר שבע (בתמיד שם) ובמלא הרועים (לעיל כה.) מהא דאיתא בעירובין (מא: ג') מתים כשהן מספרין ואלו הן חולי מעיים, וחיה, והדרוקן, הרי להדיא חולי מעיים והדרוקן תרי מילי נינהו. ותירץ, הבאר שבע דאין זה חולי מעיים ממש, אלא מאחר דמכל מקום כריסו צבה קראו רש"י חולי מעיים עיין שם, ואולי זו כוונת הר"ח ביומא שם) שכתב "חולי נפוח בני המעיים". אמנם ברש"י עירובין (שם) פירש חולי הפה. וביבמות (ס: ס:) כתב, הדרוקן פניהם של עוברי עבירה מוריקין, וכבר תמהו עליו הב"ח (שם) ובמלא הרועים דלעיל, דבשבת לג מבואר להדיא דהוי חולי בבטן, דאיתא (שם) ולא עוד אלא שנדון בהדרוקן שנאמר ומכות חדריי בטן. וצריך עיון.

גמ', צניעות שהיתה בך היא חסה עליך. ביאר הבן יהוידע דאיתא במגילה (יג.) דבשכר צניעות שהיתה ברחל שמסרה הסימנים ללאה, זכתה ויצא ממנה שאול שהיה צנוע כדתיב "ואת דבר המלוכה לא הגיד לו", ועל ידי שראה דוד צניעותו של שאול זכר שבא מרחל והיא מקור צניעותו, וזכר שבגלל צניעותה לקח יעקב את לאה, על כן גם בניה של לאה שממנו יצא הוא עצמו נקראים בני רחל, ואם כן אי אפשר שיהרוג את אחיו בן אמו. עוד ביאר כי אנשי דוד טענו ששאל רודף וצריך להרגו, ודוד טען כיון שעל ידי שיוכיח לשאול על ידי כריתת המעיל שאינו שונאו יפסיק שאול לרדפו, אין להרגו. (דהוי כמו אפשר להצילו בא' מאיבריו) ומה שאיפשר לדוד לכרות את כנף המעיל בלא שירגיש, היה משום ששלשל טליתו לעשות סביבו מחיצה, חוינן דעל ידי הצניעות ניצל.

גמ', מסית קרית לי הרי אני מכשילך וכו'. כתב רש"י (שמואל ב' כד פסוק א') על הפסוק "ויוסף אף ה' לחרות בישראל" לא ידעתי על מה. אמנם הרמב"ן בפירוש התורה (במדבר טו, כא.), כתב, שהיה עונש לישראל בענין איחור בית הבחירה, שלא נתעוררו בימי השופטים לדרוש בנין הבית, והיה הארון הולך מאהל לאוהל כגר בארץ, ועיין שם שהאריך.

גמ', כי תשא וכו' שאפילו תינוקות וכו' לך מנה את ישראל וכו' וכיון דמניניהו לא שקל מיניניהו כופר. בבאר שבע תמיד (כה.) הקשה, אהה דא"ר יצחק יומא (כב:) דאסור למנות את ישראל אפילו לדבר מצוה שנאמר "ויפקדם בטלאים" אמאי לא הביא שם קרא ד"כי תשא" כדהכא. וכן הקשה המהרש"א ביומא. ותירץ, דאולי היו השקלים רק לכפרת העגל ולא לצורך המנין. וכבר תמהו עליו מסוגיא דהכא, דמבואר דב"כי תשא" נאמר איסור תורה, ובאסיפת זקנים יומא (שם) הביא שהמכתב לחזקיהו תירץ בשם החיד"א על פי הרא"ש וכן כתב החק נתן בתמיד, דמקרא ד"כי תשא" הוה

(יג) רש"י ד"ה כאסטמא לפרזלא. אצייר בלע"ז. ובערוך מבואר, שהוא חומר שמצפים בו את הקרדומות וכלי הברזל שהיו חדים וחזקים.

יד) גמ', בר קפרא הוה מזבין מילי בדינרי, בחידושי הגר"א כתב דלא היו נוטלין שכר בשביל תורה, אלא בשביל עניני דרך ארץ. או דפירושו, שלא היה אומר דבר עד שהיה יודע שחשוב אצל השומע כדינרים. ובתשובות הגאונים (סימן שצ"ז) כתב שמה שאמר כאן הוא על דרך משל.

טו) גמ', עד דכפנת אכול וכו'. רש"י פירש שכשרעב יאכל מיד ולא ימתין שתעבור התאוה. והרמב"ם (פ"ד מדעות ה"א) כתב, שלא יאכל אדם אלא כשהוא רעב וכו'. וכתב בהגהות בני בנימין (שם) שמקורו מכאן, ואם כן לא פירש כרש"י, ולפי זה צריך ביאור ההמשך "עד דרתחא קדרך שפוך", דוודאי הפירוש שלא ימתין מלעשות צרכיו, ואם כן נימא לגבי האוכל על אותו משקל, שלא ימתין מלאכול כשהוא רעב, כפירוש רש"י. אמנם אין זה מוכרח, דהרמב"ם יפרש דבר קפרא אתי למימר כלל אחר, והוא שיעשה אדם כל הענינים כפי צורך גופו, ולכן כמו שלא יאכל עד שירעב, לא ימתין מלעשות צרכיו.

טז) גמ', נחר ליה אבבא. כך היא הגירסא ומשמע להדיא שהיתה דלת, ובמס' תמיד הגירסא הוה יתיב בבית הכסא, וכתב במפרש שלא היה דלת, והיה מנהגם לסמן זה לזה בנחירה. אך ברגמ"ה והרא"ש שם כתבו דהיה דלת. [ואפשר דאין הדבר מוכרח דאפשר דבבא היינו פתח אף בלא דלת]. וביד דוד הבין ברש"י דבית הכסא זה לא היה נעול ולא היה עשוי באופן שיוכלו לנעול, וכן הכריח מהא דר"א, דאי היה נעול איך היה הגוי יכול לדחקו, וגם דמשמע דר"א ידע מתניתין דתמיד ואי היה נעול למה הוצרך לנחור. ועיין עוד במחזיק ברכה מה שכתב בענין חלופי הגירסאות בין הכא לתמיד.

יז) גמ', ע"כ לא עיולת לשעיר. בתמיד (כו:): איתא, "ע"כ לא סליקת לשעיר", ובמפרש וברא"ש (שם) משמע שעדיין לא עלה לארץ ישראל, אך עיין בערוך (ערך שעיר אות ס') דמשמע דהמעשה היה בארץ ישראל וכוונתו היה לומר, דע"כ היית דר בין הפרסיים ולא למדת להיות צנוע כמותם. עיין שם.

יח) גמ', שעיר. מה דקרא לבני עשיו שעיר, כתב הרא"ש תמיד (כו:): דמהר שעיר נינהו. והקשה בבאר שבע (שם) דארץ ישראל לא היתה מעולם תחת ממשלת הרומיים ומאידך גרו בארץ ישראל גם שאר אומות, על כן פירש דהיינו ישמעאל שמושל ומולך בארץ ישראל ונקרא שעיר כדאמרינן בקידושין. ועיין במהרש"א (שם) שהביא לרש"י (לעיל ח.) דהכוונה לאדום, והקשה אמאי לא קראן אדום. ותירץ, שהוא שד שבבית הכסא שדומה לשעיר המזיק למי שאינו צנוע מלדבר שם.

יט) גמ', לידי הדרוקן. פירש רש"י, שכריסו צבה, וכן פירש



הדרגת היוזמי

מסכת ברכות דף סב - דף סג

יז תשרי - יח תשרי התשע"ג

הראשונים דלעיל, דאף בעזרה אומר בכנוי אם כן נסתר טעמו. ועוד, שכתב להוכיח **מסוטה** (ל"ח). דיליף מקרא, ד"בכל המקום אשר אזכיר וגו'" שאסור להזכיר את השם בכנוי במקדש, וכן כתב להוכיח **מהמכילתא** (פרשת יתרו ס"ו) ו**מהספרי** (נשא סימן קמ"א). ולכאורה צריך עיון גדול, דאמנם נאמר שם איסור הזכרת השם המפורש בגבולין, אבל לענין מקדש נאמר דצריך להזכיר השם המפורש, אבל לא נאמר שאסור להזכיר בכנוי, ובגוונא שאינו בתפילה וכדלעיל.

ב [גמ', שם]. עיין באות דלעיל דברי **הראב"ד** ולכאורה צריך עיון, דאיתא **ביומא** (סט): דראב"י אמר דמקום קריאתו של עזרא היה בהר הבית, מדכתיב שהיה "ברחוב אשר לפני שער המים", ואמר רב חסדא בעזרת נשים, וברייתא זו לענין הקהל נאמרה. ואף דרבנן פליגי על ראב"י ואמרי שקריאת הקהל בעזרה היתה, על ראיתו הרי לא יכלו לחלוק. עוד איתא בגמ' (שם) על הפסוק "דויברך עזרא את וכו'" הגדול, מאי גדול אמר רב יוסף אמר רב שגדלו בשם המפורש, רב גידל אמר ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם, אמר ליה אביי לרב דימי ודילמא שגידלו בשם המפורש, אמר ליה אין אומרים שם המפורש בגבולים, וברש"י פירש כל חוץ לעזרה קרי גבולין, ולא והכתיב וכו' הוראת שעה היתה, עד כאן. אם כן חזינן דהגמ' נקטה בפשטות דעזרא היה בהר הבית ולא בעזרה, ואם כן איך הוכיח הראב"ד לדין עזרה ממעשה דעזרא, וה' יאיר עינינו.

ג [גמ', שם]. בטעם הדבר, עיין **במהרש"א** (סוטה מ:): כי "אמן" בגמטריא צ"א, ובאמירתו מתחברים שמות הוי"ה ואד' יחדיו, והוא ביאור **הגמ' בנזיר** "גדול העונה אמן יותר מן המברך" כי הוא מצרף את הכתיבה לקריאה, אבל במקדש ששם הקריאה הוא שם הכתיבה (הוי"ה), אין צורך בצירוף, אלא אומר "על כל ברכה תהלה", וברכה היינו "ברכו את ה' מן העולם וכו'" ותהלה "ברוך שם" להורות ששם הוי"ה הוא גם בעולם הזה ובמקדש, אבל בגבולין אינו בעולם הזה. [ואין להוכיח מדבריו שסבר דלא **כראשונים** דלעיל, דכוונתו לפרש הטעם על ברכות שצריך לומר בשם המפורש, דהיינו בתפילה].

ד [גמ', שם]. **באפיקי ים** (שם בקונטרס אחרון), דייק ממה **שהמהרש"א** (באות דלעיל) חילק בין מקדש לגבולין (והבין שכוונת **המהרש"א** גבולין בפשטות שהוא חוץ להר הבית, אמנם כבר כתב **רש"י ביומא** הבאו דבריו לעיל, דאף הר הבית בכלל גבולין), דגם בהר הבית חל איסור הזכרת השם בכנוי כבמקדש, וכתב, דבאמת כך מבואר **במתני' (תענית פ"ב מ"ה)** דבבית הכנסת שבהר הבית ולא בעזרה, היו מזכירים גם כן שם המפורש דוקא, ולכך היו עונים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד ולא אמן כמו שכתב **הר"ע מברטנורא** (שם). ועל כן כתב, דנראה לכאורה דהר הבית כמקדש לענין זה, וכן מהא דבסוטה שמקום הזכרת השם היה בשער ניקנור שלא היה בעזרה, ובעינין שם המיוחד מוכח כן, דאם דין הר הבית כגבולין, הרי אסור להזכיר שם המיוחד בגבולין, אמנם יש

אמינא שאסור למנות דווקא **כל ישראל** אבל מקצתן שרי לצורך מצוה, וכן כתב **השפ"א ביומא**. ובעיני **יעקב** (ביומא) תירץ, דקרא דכי תשא לא מקרי לצורך מצוה, ולהכי מביא להוכיח מדברי קבלה, דאף לדבר מצוה, אמנם לפי זה נשמע דעל ידי שקלים שרי אף שלא לדבר מצוה, וכשיטת האור החיים (שמות ל' יב), ועיין שם שדייק הלשון כאן "לא שקל מינייהו כופר" דדוד כופר הוא דלא שקל, אבל המנין היה על ידי דבר אחר. אך עיין **בכלי חמדה** (שם) שהקשה **דברמב"ן** משמע דאפילו על ידי דבר אחר וכגון שקלים אסור שלא לצורך מצוה, וכשיטת הבאר שבע שהבאנו. וכן ביאר **הרד"ק (שמואל ב' פכ"ד פסוק א')** כדעת הרמב"ן דלא מנה אותם בעצמם אלא על ידי דבר אחר, אבל מכל מקום כיון שמנאם שלא לצורך חסרו. ומה שהותר למנות על ידי אצבע, כתב **בכלי חמדה שמות** (עמ' 288), דבתורה נזכר "ראש". ועיין **בשו"ת כתב סופר** (יו"ד סימן קו) בשם אביו **החתם סופר**, דליכא למימר דאצבעות לא הוו כגוף האדם. ועיין דברים נפלאים **בכתב והקבלה** (שמות לח, כא. ודוק) ו**בהעמק דבר** בפרשת פקודי שם. ועיין עוד **באגרות משה** (יור"ד ח"ו) שדן לענין איסור מיספור קברים, ו**בציץ אליעזר** ח"ז ס"ג.

כג [גמ', יעקב אבינו ראה. ביאר **המהרש"א** דהיינו התורה שעסק בבית שם ועבר.

כד [גמ', אפרו של יצחק ראה. ביאר **העץ יוסף** דהיינו שמסר נפשו על קדושת השם שהוא העיקר כדאיתא לעיל (כ). שדורו של רב יהודה היו מוסרים נפשם על קדושת ה' ולכן התקבלו תפילותיהם יותר מדורו של רבא שהיו עוסקים בתורה ביותר מקומות.

כה [גמ', שם]. **המהרש"א** ביאר שיצחק נעקד בהר המוריה והוא אותו מקום ששם היתה נטויה יד המלאך להשחית, שהיה בגורן ארונה היבוסי.

כו [גמ', הנכנס לבית הכנסת להתפלל מותר לעשותו קפנדריא. הרי"ף והרא"ש והגר"א גרסו "מצווה" לעשותו קפנדריא. וביאר **המעדני יו"ט** שמקורו מדכתיב ביחזקאל "הבא דרך שער צפון להשתחוות יצא דרך שער נגב", והוא לשון ציווי, (וכתיב שם נמי "לא ישוב מן השער אשר בא בו כי נכחו יצא"). [והרא"ה והרמב"ם (פי"א מתפילה ח') גרסו **מותב** וכך לשון השולחן ערוך (סימן קנא סעיף ה') וצריך עיון.

דף ס"ג ע"א

א [גמ', לפי שאין עונין אמן במקדש. כתבו **בחידושי הרשב"א הריטב"א והמאירי** בשם **הראב"ד**, דהיינו דווקא בברכות התפילה, אבל על שאר ברכות היו עונים אמן, דהרי מצינו בעזרא, שבירך על התורה וענו אחריו אמן. [ועיין **באפיקי ים** (ח"ב סימן ג) שכתב, דהטעם דבסוטה היו כותבים את השם המפורש, (אף שהמגילה עצמה נכתבת בכל לשון) משום שהיה בעזרה, ובמקדש היה **אסור** להזכיר את השם בכנוי. ולכאורה, השם דסוטה הווי כברכות אחרות שאמרו

הדרה היומית



שנגמרה קריאת השם, כעניינת אמן עיין שם, אמנם לדעת התוספות ישנים ורש"י על התורה (דלעיל) אפשר היה לומר דהווי דין אחד, אמנם לפי מה שכתב הדברי דוד, אפשר ללמוד דברי הגרי"ז גם לדידיהו[ן].

(ז) **גמ', וכי תימא בועז מדעתיה דנפשיה קאמר.** הקשה בספר בית יוסף, אם כן על כל דבר שלמדים ממה שעשו הקדמונים נאמר כן, והרבה מצינו בגמ' דלמדין מהם, עיין **בריש פרק אין עומדין**, "כמה הלכתא גברתא איכא למשמע מהא דחנה", ואפילו מרשעים שבאו דבריהם בפסוק אנו למדין, **ככתובות (ז):** דילפינן מקרא ד"אחותינו את היי לאלפי רבבה", והיינו משום שבא הדבר בכתוב דבר נכון הוא, ומאי שנא הכא. ותירץ בשם ספר **מגיד תעלומה** דהכא שאני, כי לכאורה כיון שמדין תורה אסור להזכיר השם לבטלה, מה שעשה בועז נראה לכאורה כעקירת הדין, ומשום הכי מקשינן מנא ליה למילף מיניה.

(ח) **גמ', אמר רבא אפילו לדבר עברה.** ביאר **הבן יהוידע** דאפילו כשבא לעשות עברה יזכור שחיותו וכוחו באים לו מהקב"ה, ועל ידי זה אולי יתגבר על יצרו. ואפילו אם לא יתגבר, מכל מקום אפשר שמיד אחרי שיעשה העבירה יתחרט וישוב מיד בתשובה.

(ט) **גמ', כל שיש לו תרומות ומעשרות וכו' סוף נצרך לכהן על ידי אשתו.** בספר בית יוסף הביא מספר **מגיד תעלומה** לבאר, דהווי מדה בנגד מדה, דהתורה צותה לתת לכהנים המקבלים מהם, וכן האשה היא המקבלת מהבעל, וכיון שלא רצה להשפיע לכהן את המגיע לו, נגזר עליו שאשתו תקבל מאחרים, והוא יצטרך לקבל מהכהן את הברור דהיינו אם טהורה היא. **והבן יהוידע** פירש, דהכא לא איירי בגזול תרומות ומעשרות, כי הגזול ענשו גדול מאוד, אלא מיירי במי **שמפריש** תרומותיו אלא דזילא ביה מילתא לחזר אחר כהן **לתינתם** לו, וכנגד זה נצרך עתה לחזר אחר הכהן להביא אצלו את אשתו.

(י) **גמ', כל המשתף שם שמים בצערו כופלים לו פרנסתו.** ביאר **העיני יצחק** על פי מה דאיתא **בסנהדרין (מ"ו)** דכשאדם מצטער, שכינה אומרת קלני מראשי קלני מזרועי, דהיינו שהקב"ה מצטער בכל צער שנגרם ליהודי, ואם כן מי שיצטער צער כפול, כי זוכר שבצטערו נגרם צער לשכינה, ומצטער בכפליים, זוכה שכנגד זה כופלין לו פרנסתו. **ובחידושי הגר"א** הביא, שביאר שכשמצטער זוכר שבא לו מהשי"ת והוא גזר עליו כן, ועל כן זוכה ורואה ישועה במהרה. ועיין **בנפש החיים** (שער ב' פרק י"ב) שביאר, שמלבד הצער שנעשה למעלה בקבלו יסורים, גרם גם צער עצום למעלה בעצם עשיית החטא, ולכן כשמצטער על שגרם צער של מעלה בכפליים, גם על העבירה וגם על היסורים, זוכה לב' זכויות וכופלין לו פרנסתו שזדונות נעשים כזכויות, והם דברי הנביא, "נחמו נחמו עמי וכו' כי לקתה מיד ה' כפליים בכל חטאתיה", שגרמה ב' מיני צער ולקתה בכפליים.

לומר דגזירת הכתוב הוא. ועיין שם שהאריך. ועיין באות הבאה.

(ה) **גמ', שם.** איין באות הקודמת. ודברי האפיקי ים אלו נמי צריכים עיון, דזה לשון המשנה שם, **מַעֲשֵׂה וכו', שְׁעֵבֵר אֶחָד לְפָנֵי הַתְּבָה וְגַמְר אֶת הַבְּרָכָה כְּלָה, וְלֹא עָנוּ אֶחָרָיו אֲמֵן** (בתפילה דתעניות) וכו'. **ופירש ר"ע מברטנורא**, לפי שבמקדש לא היו עונין אמן אחר כל ברכה אלא **בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלָכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד וכו',** ואלו לא במקדש היו ועשו כדרך שעושים במקדש, **וּכְשָׁבָא דְבַר אֶצֶל חֻכְמִים, אֲמָרוּ, לֹא הָיִינוּ נוֹהֲגִין כֵּן אֶלָּא בְּשַׁעַר הַמְּזוּרָח וְבַהַר הַבְּיָת, ופירש ר"ע מברטנורא**, לא היינו נוהגין כן, שלא לענות אמן אלא **בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלָכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד**, אלא בשער המזרח **שער מזרח של הר הבית ושער המזרח של עזרה.** לפי שהיו מזכירין שם המפורש בחתימת הברכה, לא סגי בעניינת אמן. הנה דפירש, שהנהגה זו היתה דווקא בשערים אלו ולא בכל הר הבית. ולכאורה נראה דיש לומר, דעיין **בסוטה (פ"א מ"ה)** שפירש ר"ע **מברטנורא** מאי טעמא משקין את הסוטות בשער המזרח, דבעינן **לְפָנֵי ה'**, הרי לנו שהיה לשער זה דין מיוחד. ואולי יש לומר דהיינו משום שהיה נגד פתח ההיכל וקודש הקודשים כדחזינון גבי הזאות, ועל כן קבלו שני מקומות אלו דין עזרה לענין הזכרת ה' דהוא לפני ה' ונכלל בהפסוק דכל מקום אשר אזכיר וכו', ודברי האפיקי ים צריכים עיון.

(ו) **גמ', ומנין שאין עונין אמן במקדש שנאמר קומו ברכו את ה' וכו'.** וכן איתא **בתענית (טז):** **ובסוטה (מ:).** אמנם **ביומא (לז).** איתא, רבי אומר אמר להם משה לישראל "כי שם ה' אקרא" בשעה שאני מזכיר שמו של הקב"ה אתם "הבו גודל", ואזיל אהא דתנן שם דכששמעו העם השם המפורש מפי כהן גדול היו עונין אחריו **בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלָכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד.** **ובתוס' ישנים** העירו, דהגמ' כאן לא ילפא מקרא דהתם, משום דביומא קאי אהזכרת שם ככתבו, דהיינו שלא הייתי יודע מה הדין בכל שם אחר, ועיין **רש"י בפירוש התורה**, (דברים לב, ג.) שפירש, כשאקרא ואזכיר שם ה' אתם הו גודל לאלוקינו וברכו שמו, מכאן אמרו שעונים "בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלָכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד" אחר **ברכה שבמקדש (תענית טז).** ועיין **בדברי דוד**, שפירש דרש"י דייק מדפתח הכתוב **בשם ה' וסיים באלוקינו** דאיכא ב' דינים, א. לומר "בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלָכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד" כששומעים שם המפורש, ב. כששומעים ברכה עם שאר שמות, כגון אלוקינו, נמי בעינן לענות "בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלָכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד" כמבואר בתענית והכא עיין שם, אבל **המרדכי יומא** (אות תשכו) פירש באופן אחר, דביומא הזכרת ה' **בוידויו ולא בברכה** ועל כן בעינן פסוק, **דבכל הזכרת ה' (אף שלא בברכה) בעו להגדיל את ה', וסיים דמסתמא עשיית הגודל היא על ידי "ברוך שם וכו' כמו גבי עניה לאחר הברכה".** נודבריו אלו עולים בקנה אחד עם **דברי הגרי"ז (כי תשא)** אקרא ד"וימהר משה ויקד ארצה וישתחוו", דכתב, דחויב ההשתחויה והעניה **כששומע** שם המפורש, ולא לאחר



אמר הקב"ה למשה שכשם שאני הסברתי לך פנים ועל ידי זה נפתח ליבך בתורה, כן אתה הסבר פנים לישראל, מה שאין כן אם תהיה מחוץ למחנה ותראה להם שאתה כועס עליהם יטמטם ליבם.

(יז) **רש"י ד"ה והיינו**, ואף על פי שהשיבו לאחר שנתרצה הקב"ה לישראל וכו'. משמע מדבריו שהשיב את האוהל רק לאחר שהוקם המשכן ולא מיד, וכן משמע **ברש"י בפירוש התורה**, (שמות לג, יא). שמשה נהג כן מיום הכיפורים עד שהוקם המשכן. והקשה בספר **משכיל לדוד** (שם) למה לא החזיר מיד כשאמר לו הקב"ה להשיב, ועיין שם באריכות.

(יח) **גמ', תדע וכו' דומה כמי שלא קרא קריאת שמע מעולם. בספר בית יוסף** הביא מספר **עיני יצחק** דהטעם, דכל כך הוא מצטער על האיבוד, כאילו איבד חדש שמעולם לא ראה, וכמו כן התורה ללומדיה, דהא קריאת שמע הוא קיום מצות תלמוד תורה, (עיין **מנחות** צט:). אמר רבי יוחנן משום ר"ש בן יוחי אפילו לא קרא אדם אלא קריאת שמע שחרית וערבית קיים לא ימוש וכו'.

(יט) **גמ', חרב על הברדים וכו'.** כתב **הפלא יועץ** בספרו **אורות אילים** (על מסכת ברכות) דההיתר שנוהגים בזמננו ללמוד לבד, כיון שיש לנו ספרים והם החברים, ומכל מקום ירא שמים יוצא ידי כולן. **ובשו"ת הריב"ש** (סימן תמ"ה) משמע, דאף שלומד בספרים אין היתר (עיין שם מה שכתב על החכם רבי עמרם). ובספר **שלמת חיים** כתב, שאם רוצה להבין היטב ומרגיש שכשילמד לבדו יוכל להבין יותר מותר, והיינו כשכוונתו ללמוד גם עם אחרים. והביא שם עוד **מהקדמת היעב"ץ לסידורו** שבארץ ישראל אין חשש בזה משום שאוירא דארץ ישראל מחכים. (ועיין **בבית יצחק** פרשת יתרו מה שביאר בשם הגר"א הלשון בד בבד).

(כ) **גמ', שאין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה. בלקט יושר** (חלק יו"ד עמוד ל"ט) הביא מרבו בעל **התרומת הדשן** וזכורני שאמר, אותם הבחורים העשירים המפונקים שעשו להם שולחנות, כשיושבין במקומן הופכין השלחן לאיזה צד שירצו ועליו הרבה ספרים. לא טוב הם עושים, אדרבה כשמבקש אחר הספר ובא לו בטורח גדול וזכר באותו מעשה מה שרוצה ללמוד. [ועיין **מנחות** (ז). במעשה דר' אבימי שנעקרה לו מסכת מנחות ודקדק ללכת לר' חסדא תלמידו משום יגעת ומצאת וכמו שפירש שם רש"י].

(כא) **גמ', במי שמקיא חלב שונק משדי אמו עליה. המהרש"א** ביאר שהכוונה שמקיא תענוגי הילדות והשחרות כדכתיב "כי הילדות והשחרות הבל", והכך מוציא חמאה של תורה שהוא ההוראה, כמו שהחמאה הוא המובחר מן החלב.

(כב) **גמ', זוכה להבחין בין דיני ממונות לדיני נפשות. בבן יהוידע** הקשה, דהוי ליה למימר זוכה להבחין בדיני ממונות ובדיני נפשות, דמה הבחנה שייך ביניהם הא לא דמו כלל. ותירץ, דשייך לשון הבחנה לעניין הא דאיתא **בגיטין** (ח.), גבי עבד שהביא גיטו וכתוב בו עצמך ונכסיי קנויים לך, עצמו קנה

(יא) **גמ', כבר בנית ואי אתה יכול לסתור כבר גדרת ואי אתה יכול לפרוץ. בחידושי הריטב"א** ביאר כפל הלשון, דאמרו לו, גם אם היית בונה בנין חדש, דהיינו שלא היינו ידועים חכמים, ואתה אמרת שאנו חכמים, לא היית יכול לסתור, כל שכן כשידוע ומפורסם שאנחנו חכמים, ואתה רק גדרת על ידי שהכרזת זאת, וודאי שאי אתה יכול לפרוץ.

(יב) **גמ', אמר להם והלא עקיבא בן יוסף היה מעבר שנים וכו' אמרו לו הנח רבי עקיבא שלא הניח כמותו בארץ ישראל. כתב הרמב"ם** (פ"ה מקדוש החודש ה"א), אבל בזמן שאין שם סנהדרין בארץ ישראל אין קובעין חדשים ואין מעברין שנים אלא בחשבון זה שאנו מחשבין היום. והקשה עליו הרמב"ן דאם כן היה צורך לקדש על פי החשבון מ' שנה קודם חורבן הבית, כשגלו משם בית דין הגדול, דבשעה שאינם בלשכת הגזית אינם בית דין. **ובחידושי בתרא** (סוטה אות קל"ב) הביא **מהגר"ח** ליישב הקושיא, דבאמת לא בעינן דווקא בית דין הגדול לקידוש החודש, ומהני גדול הדור, אלא דבשעה שבית דין הגדול קיים כיון שהם עמוד ההוראה, הן נחשבין לגדול הדור, אבל אין זה דין בבית דין. ועיין עוד **בחידושי הגר"ח טעענסיל** סימן מו.

דף ס"ג ע"ב

(יג) **גמ', חכם שטימא וכו'.** בספר **בית לחם יהודה**, (הובא בגליון **שולחן ערוך יו"ד** סימן רמ"ב), כתב בשם הרמ"ע פיוג, דבזמן הזה אין דין זה נוהג כיון שהמורה יורה כבן סורר ומורה, מבלי שיקול הדעת רק כסומא בארובה, ולכן אם המתיר התיר בראיה ברורה והאוסר אסר רק מחומרא מחמת שאינו יודע הדין, וודאי יכול להתיר.

(יד) **גמ', כי היכי דלא נגררו בתריה. ולכאורה** צריל ביאור איך התירו משום הא דבר האסור. וכתב הגר"א באמרי נועם, דהם רצו מסברא להתיר בלאו הכי, אלא שהיו חוששים לכבודו, וכיון שהוא אסר לא היו מתירים, אמנם כיון שרצו שלא יגררו אחריו, התירו ולא חששו לכבודו. **ובשו"ת הרמ"ע מפאנו** (סוף סימן ק"ח) הוכיח מכאן שבדבר התלוי בסברא ויש צדדים להקל ולהחמיר מותר להתיר כנגד צד שרוצים למנוע מהציבור להגרר אחריו למגדר מלתא. וכן כתב **הבן יהוידע** (כאן). **והמהרש"א** כתב, שהתירו אפילו דברים שאסורים מן הדין, כדי להראות לו שאם לא ישמע לקולם יוכלו לסתור דבריו אפילו במה שהוא צודק.

(טו) **גמ', פתחו כולם בכבוד אכסניא ודרשו, פתח רבי יהודה וכו' בכבוד תורה. בספר בית יוסף** הביא מספר **עיני יצחק**, דאין הפשט שר' יהודה לא דרש בכבוד אכסניא, אלא כיון שדרש בכבודה של תורה ממילא הבינו כולם מעלת שכר המחזיקים בתורה, ומעלת המתנדב להיות אכסניא של תורה.

(טז) **גמ', כך אתה הסבר פנים לישראל.** ביאר **הבן יהוידע** דעל ידי שהרב מסביר פנים לתלמיד נפתח ליבו ויכול להתחכם, אבל אם הרב מראה לתלמיד פנים זועמות יטמטם ליבו, ולכן



עיקר. וזו התורה כנתינתה, וע"כ אף על פי שבכשרונו לא היה כרבה היה קודם לו, ומעלת בעל הוראה היא בסלקא דעתך שנקנית לו להבחין בדברים ונקנה רק על ידי עמל התורה.

ג) גמ', דאמרי ליה כלדאי וכו'. אף דאסור לשאול בכלדאי, כמבואר בפסחים (ק"ג): דילפינן לה מ"תמים תהיה עם ה' אלוקיך", כתב באמרי נועם בשם הגר"א שאמרו לו בלא ששאל, והיה זה מעם ה' שיוודע לרב יוסף שימנע מלהיות ראש ישיבה ועל ידי זה יחיה הרבה. והרמב"ן כתב בתשובה (סימן רפ"ג) שמותר להאמין להם, כמו שאמרו על רבי עקיבא שאמרו לו הכלדיים דבתו תמות ביום חופתה ודאג על זה מאוד, וכן איתא בשבת (קנו): דאמרו כלדאי לאימו של ר"ג דבנך יהיה גנב, ועשתה לו כיסוי ראש שיהיה לו יראת שמים, וכשנפל ממנו הכיסוי פעם אחת מיד קפץ וגנב, ולכן אם אמרו לו, צריך להאמין ואין לסמוך על הנס לעשות כנגד המזלות. וכן נפסק להלכה ברמ"א (יו"ד סימן קע"ט).

ד) גמ', אפילו אומנא לביתיה לא קרא. ביאר הגר"א, שירא שמא כיון שאמרו לו הכלדיים שכשיהיה נשיא ויהיה לו כבוד ימות מהרה, חשש לנהוג כבוד בעצמו אפילו כל שהוא שמא יסכן עצמו. ועיין כתובות (יז). דר' זירא השתמט מלקבל סמיכה, דחשש לסכנה, דאמרי אינשי "לעולם הוי קבל (ופירש רש"י, אפל) וקיים" היינו שעל ידי שיצטנע יתקיים יותר. ועיין בתוס' הרא"ש הוריות (יד) שהביא ג' פירושים. ועיין עוד ברמב"ן בפירוש התורה (ויקרא כו,יא). שמשמע מדבריו שלא רצה לטפל אצל אומנא.

ה) גמ', הנפטר מחבירו אל יאמר לו וכו' אלא לך לשלום. בספר בית יוסף הביא מספר עיני יצחק (וכעין זה כתב המהרש"א בחידושי אגדות, עיין שם) דכל זמן שהאדם חי יש לו להתעלות עוד ועוד להוסיף שלמות בנפשו, ולזה אומרים לו לך שלום שהיינו להוסיף עוד ועוד שלום, אבל הנפטר מן העולם כבר הגיע למה שהגיע, וצריך רק להתפלל שלא יאבד שכרו על ידי המקטרגים, ולזה אומרים לו לך שלום היינו שתזכה לכל השלום שיש לך ולא יאבד ממך כלום. ובעץ יוסף ביאר בשם הכלי יקר, כי תיבת "בשלום" מורה שהמקום שנעזב ממנו יהיה בשלום והדרך עצמה תהיה בשלום, אבל אינו מורה על כך שהמקום שיגיע אליו יהיה לו שלום בו, אבל תיבת לשלום משמעה שהמקום ההוא שהולך אליו ימצא בו השלום.

ו) גמ', ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלקים בציון. ברש"י על הרי"ף ביאר, דהיינו מבית הכנסת לבית המדרש ומבית המדרש לבית הכנסת, דהיינו שהולך ממצוה למצוה, ממצות תורה למצות תפילה וממצות תפילה למצות תורה. ועיין בפוסקים סוף הלכות יום הכיפורים, שהביאו שיש ענין לבנות את הסוכה מיד אחר יום כיפור, מהאי קרא דילכו "מחיל אל חיל".

ז) גמ', תלמידי חכמים אין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא

נכסים לא קנה, משום דנאמן רק על עצמו ולא על הנכסים, דבעינן עדים שיקיימו השטר. והרי דין זה תלוי בדיני נפשות, בגוונא דקידוש בת ישראל, דאם עבד הוא אין כאן קידושין, ואם זינתה אין חיוב מיתה, אבל אם הוא בן חורין, הרי פנויה היא ומן הדין דעל עצמו נאמן חשיב בן חורין ותקידושו תופסין ויש חיוב מיתה, אבל לענין ממון אינו נאמן דלא קנה נכסים. ומי שאינו יודע להבחין משהו שני הדינים וכשם שלגבי דיני נפשות דן אותו לנאמן, כן לגבי נכסים, או להיפך שידון שאינו נאמן בשניהם. אבל באמת צריך להבחין בין דיני ממונות לנפשות, אף דלכאורה הוי תרתי דסתרי. ובחידושי הגר"א גרס "זוכה להבחין בדיני ממונות ודיני נפשות", ולא גורס "בין".

דף ס"ד ע"א

א) גמ', לכל אלה מבני עובד אדום. בהגהות רבי אליהו גוטמכר הביא גירסאות ישנות שכתוב בהם "כל אלה לעובד אדום" דהיינו דלא כלישנא דקרא שם. וביאר, דמה שנשתנה לישנא דקרא בגמ' לגירסא זו, וגם מה שבכמה מקומות בש"ס מביא פסוק בלשון שונה ממה שנמצא בפסוק, כיוון שכוונת הגמ' להביא את לשון הפסוק יחד עם הדרשה שדורשים ממנו. והכא אתו לפרש, דלא תימא דמאי דכתיב "כל אלה מבני עובד אדום" היינו מבני בניו, אלא כולם ממש ממנו או מכלותיו.

ב) גמ', סיני קודם שהכל צריכין למרי חטיא. בפרי מגדים (או"ח א"א סוף סימן קלו) ביאר דעת השו"י כנסת הגדולה שתלמיד חכם בעל הוראה קודם לעלייה לתורה מתלמיד חכם מפולפל שאינו בעל הוראה, משום דסיני עדיף. אמנם רבי שלמה קלוגר בהגהותיו (שם) כתב, דמעלת סיני היה בזמנם שלא היו ספרים נדפסים, אבל עכשיו אחר מעט חיפוש יכול אדם למצוא מבוקשו, ולא שייך הטעם דהכל צריכין למארי חטיא, על כן חריף עדיף, מפני שמוציא הלכה מסברתו, ואי אפשר למצוא ממילא. נודבריו צריך עיון דאי כל מעלת "סיני" הוא ידיעת הדברים כמו בספר אף ללא הבנתם, מה התועלת בהוראתו אם לא יבין הנדון, וללא סברא אין כלום. אמנם יעויין בלשון רש"י הרי כתב דרבה היה מחודד יותר בפלפול, אם כן בוודאי שגם ר' יוסף היה מפולפל, ועיין נמי בהוריות, ומעלת ר' יוסף כתב שם ברש"י ג' פעמים משום "דמשניות וברייתות סדורות לו כנתינתן מהרי סיני", ולכאורה נראה דיסוד הנתינה מהר סיני היה קניית הבנת התורה מחמת יגיעתו של ר' יוסף וכמו"ש שאמר (פסחים סח:): אי לאו האי יומא כמה יוסף איכא בשוקא, וברש"י שם כתב שלמדתי תורה ונתרוממתי הרי אנשים הרבה בשוק ששמעו יוסף, ומה ביני לביןם. הרי שהכיר גדלותו ממה שלמד תורה ונתרומם כי המית תענוגי גופו הנחותים, למעלת התורה, ובוה זכה לקבל סוד התורה, עיין רש"י שבת (פח:): למיימינים - עסוקים בכל בחם, וטרודים לדעת סודה, כאדם המשתמש ביד ימינו שהיא



(ב) מתניתין. שנים שהן ארבע בפנים וב' שהם ד' בחוץ. רש"י מפרש בפנים היינו לעומדים בפנים ובחוץ לעומדים בחוץ, ובתוס' ד"ה שנים הביאו פירוש רש"י בשבועות דבפנים היינו הכנסות, ובחוץ היינו הוצאות. ובתוס' שבועות (ה. ד"ה שנים) כתבו עוד פירוש דבפנים היינו שחייב עליהן קרבן בפנים בעזרה והם ב' הוצאות וב' הכנסות.

(ג) שם. ומה שפרש"י כאן ב' מדאורייתא שהן ד' היינו עוד ב' מדרבנן, בתוס' שבועות (שם) הביאו שריב"א מפרש ב' היינו ב' הוצאות דחייב ודפטור שהן ד' היינו עוד ב' הכנסות דחייב ודפטור לבעה"ב העומד בפנים וכמו"כ לפני העומד בחוץ, ונקט ההוצאה כעיקר, משום דמפורשת בתורה, והביאו שבירושלמי בעי אי כפרש"י כאן או כריב"א. ובגליון כאן שנדפס בצד תוס' ד"ה פשט נכתב דבירושלמי מסיק ב' לחייב וב' לפטור, וצ"ע דבירושלמי לפנינו אי' הספק ב' לחייב וב' לפטור או ד' לחייב וד' לפטור (כהתוס' בשבועות) ומסיק ד' לחייב וד' לפטור. ועיין בשיירי קרבן שבסוף הירושלמי שמיישב וביאר איך פירשו הירושלמי.

(ד) גמ', פשט העני וכו'. כתב הרע"ב דקמ"ל הכא דמצוה הבאה בעברה חייבים עליה. ובתוי"ט הביא הפלוגתא דלקמן קלו. בטרוד בדבר מצוה אי מחויב חטאת כשטעה [ועיין מש"כ לחלק. ובתוס' הגאון רבי עקיבא איגר תמה על מה שחילק מהתם], והרש"ש כתב דהכא כיון שאין זמנו בהול לכך חייב לכולי עלמא. ובאחיעזר ח"ג סימן פ"ג כתב ליישב, דהכא לא פטרינן משום טעה בדבר מצוה, לפי מש"כ התוס' לקמן דמיירי בעני נכרי, ובכהאי גוונא ליכא מצות צדקה מדאורייתא אלא מצוה מדרבנן מיהא איכא, וכמבואר בתוס' לקמן, ובמצוה דרבנן לא פטרינן משום טעה בדבר מצוה אלא בכהאי גוונא שהעבירה היא בקיום המצוה ממש, מה שאין כן הכא דקיום מצות צדקה שייך גם בלא הוצאה אלא בנתינה לעני בתוך ביתו, והעבירה היתה רק הכשר למצוה בזה לא מיפטר משום טעה בדבר מצוה מדרבנן, (ועיי"ש שביאר הסברא בזה). אמנם מהתוס' הנ"ל משמע דלא מיירי הכא בצדקה, שכתבו דמיירי בחפץ של העני, וצ"ל שכיון שעומד בחוץ קרי ליה עני. וכן נראה קצת ברש"י שמפרש פשט העני את ידו וחפץ בתוכה, ולא כתב כהרע"ב שנתן לו הסל או הקופה שמקבל בו הכיכרות, אלא סתם חפץ.

(ה) גמ', ונתן לתוך ידו של עני. ועיין במ"מ (פי"ג ה"ב) שהביא מהירושלמי דמיירי הכא שידו של עני למטה מי"ט דאל"כ הוי מקום פטור, וכ"כ תוס' לקמן ה. ד"ה כאן, וכ"כ הרשב"א לקמן ה. דאף על גב דאמרינן לקמן צב. א"ר אלעזר המוציא משא למעלה מי' חייב שכן משא בני קהת, זה דוקא כשהעקירה וההנחה ע"י עקירת גופו והנחת גופו, מה שאין כן הכא שנותן ליד של אחר בעינן שיהיה למטה מי"ט. אבל הריטב"א בערובין לג. הביא דברי הר"מ בר שניאור דלעולם כל מה שמונח על גופו של אדם הוי כלמטה מי' ולפי"ז ה"נ במתניתין.

(ו) רש"י ד"ה או שנטל. והניחו ברשות הרבים. ומשמע ברש"י

בעולם הבא. הנימוקי יוסף בסוף מועד קטן ביאר, שאף לאחר מיתתן עוסקין בתורה בישיבה של מעלה. והיינו שמוסיפים כל הזמן השגות חדשות בתורה בעולם העליון, וכמו שכתב הגר"א (בפרושו למשלי לא, ל.). שכאדם בא לעולם הבא נותנים לו ק"פ יום לדרוש ברבים התורה שלמד בעולם הזה, וכל הצדיקים שומעים דבריו ועל ידי זה יתהלל, אבל במעשים אינו כן, אלא אחרים מספרים מעשיו בעמדו בשער להכנס לגן עדן והיינו שאמר הכתוב "ויהללוה בשערים מעשיה". והמהרש"א כתב, דהיינו שמנוחה מורה על כילוי והשלמת הפעולה, כמו ששבת היא מנוחה דהיינו סילוק וגמר הפעולה, ותלמידי חכמים אין להם הפסקה מפעולתם שהיא העיון השכלי, אלא כל הזמן נפשם מתעלית עוד ועוד בפעולת העיון השכלי.

(ח) גמ', תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם שנאמר וכו', ביאר הגר"א דכתוב כאן ה' פעמים שלום, ועוד "שלחה" ו"טוב" ויחד הם ז', כנגד שבעת הרקיעים שצריך לעלות לאחר המיתה וצריך שיהיה לו שלום בהם, ואם לאו יהיה נדחה משם.

(ט) גמ', שם. המהרש"א מבאר הקשר למכילתין, דעסקינן בדיני ברכות שהם התיקון שתיקנו חכמים להרבות שלום בין ישראל לאביהם שבשמים. והיינו "תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם".

הדרן עלך פרק הרואה וסליקא לן מסכת ברכות



מסכת שבת פרק יציאות השבת

דף ב ע"א

(א) מצינו כמה אופנים במלאכת הוצאה. א. הוצאה והכנסה - מרשות היחיד לרשות הרבים ולהיפך. ב. ד' אמות ברשות הרבים (עיין לקמן צו: דהילכתא גמירי לה). ג. מושיט מרשות היחיד לרשות היחיד כשרשות הרבים באמצע (מתניתין לקמן צו.). וזה דוקא כשהן בדיוטא אחת כלומר באותו צד של רשות הרבים ולא שרוחב רשות הרבים בין ב' רשות היחיד. ולהרשב"א (ערובין לג.) היינו דוקא כשאורך החפץ מגיע לג' הרשויות. ד. שיטת תוס' ערובין לג. דמעביר כשהוא מהלך מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים חייב ואף כשהרשות היחיד זה כנגד זה והרשב"א שם פליג].



יב) תוס' ד"ה שבועות שתיים. שאינו שונה אלא דבר וחילופו. כלומר ש"בשתיים" כלול כל דבר שהוא הן ולא ו"כ גם אזרוק ולא אזרוק כלול בזה. (כן מבואר ברש"י בשבועות ועיין מהר"ם).

דף ב ע"ב

יג) גמ', והא דומיא דמראות נגעים קתני מה התם כולו לחיובא. ופרש"י דאם נכנס למקדש בטומאתו חייב קרבן. אבל בשבועות ג: פרש"י בכשיטהר יביא עליהן קרבן טהרה. ובגמ' שבועות ד. פריך [לס"ד דמייירי מתניתין לגבי מלקות] מראות נגעים מאי מלקות איכא. וכתבו שם התוס' דליכא למימר בהתרו במנוגע שלא יכנס למקדש או יאכל קודש דא"כ היינו ידיעות הטומאה, אבל אי לקרבן עסקינן ניחא דמייירי בקרבן כשנטהר. ולפרש"י דהכא צ"ע איך יפרש קושית הגמ' שם מאי מלקות איכא.

יד) גמ', אלא א"ר פפא הכא דעיקר שבת וכו'. כתב הרמב"ן דנראה דר' פפא הדר ממאי דאמרינן מעיקרא דהוצאה אב הכנסה תולדה, וס"ל דהכנסה נמי הוי אב והיינו דמפרש רב אשי לפי זה דבכלל מתניתין דהמוציא מרשות לרשות הוי הכנסה וקתני בהדי אבות מלאכות, ואף על גב דהוצאה מפורשת יותר בקרא דויעבירו קול במחנה וגו' מ"מ כיון דעיקר המלאכה עקירת חפץ ממקומו וגם תרויהו הוו במשכן לכך לא חשיבא חדא מחברתה. אבל לרבא דמשני רשויות קתני ולא ס"ל דהכנסה בכלל לשון הוצאה ולדידיה המוציא מרשות לרשות לא קאי אהכנסה באמת הכנסה הוי תולדה, וכן אמרינן לקמן צו: הוצאה אב הכנסה תולדה והיינו דלא כר' פפא. והטעם משום דהוצאה היתה יותר צורך המשכן שהיתה בנדבת המשכן ולכך חשיבא טפי מהכנסה. וזה דלא כדברי התוס' (ד"ה מי) דלכולי עלמא הכנסה חשיב תולדה.

טו) גמ', כל עקירת חפץ ממקומו תנא הוצאה קרי לה. יתכן לפרש דשם המלאכה הוא הוצאת החפץ מרשותו, וההנחה ברשות אחרת הוא רק השלמת המלאכה, דאם לא יניח במקום אחר אין ניתק החפץ ממקומו הראשון לגמרי. וזהו הביאור במה דאיתא לקמן דף ד: דעקירה חשובה טפי מהנחה דיש סברא לומר דבעינן עקירה מע"ג מקום ד' וא"צ הנחה על מקום ד', משום דעיקר המלאכה היא העקירה. (ש.ב.).

טז) תוס' ד"ה מראות. חשיב פתיכין ונגעי אדם. העיר המהרש"א דלשונם אינו מובן דהרי בנגעי אדם עסקינן והביא לשון רש"י בזבחים "פתיכים של לבן אדמדם ולבנים של נתקי ראש וזקן ושל נגעי בתיים", וכע"ז בתוס' שבועות ב. ד"ה מראות.

יז) תוס' ד"ה התם, וא"ת והא במראות נגעים תני אבות ותולדות. ובתוס' שבועות ה. ד"ה אבות תני דבנגעים תני תולדות כיון דא"א לאשכוחי ב' שהן ד' בענין אחר.

יח) תוס' ד"ה התם, לא הוה צריך לומר וכו' אלא משום דדומיא דמראות נגעים דהוו כולו לחיובא וגם המקשה לא הקשה וכו'.

דלא מתחייב כ"ז שהוא בידו אלא שיניחנו ברשות הרבים ממש. וכ' הפני יהושע די"ל דזה דוקא לס"ד לקמן ג' דעקירת גופו לאו כעקירת חפץ אבל למסקנא עקירת גופו כעקירת חפץ וכן כשמוציא את ידו הוי הנחה אף על פי שהחפץ בתוך ידו, וכמבואר להדיא בתוס' לקמן ג' ע"א ד"ה עקירת דאי עקירת גופו והנחת גופו כהנחת חפץ אין צריך שיניח החפץ ע"ג הקרקע. אמנם לדברי הרא"ש בסימן ב' נראה דמחלק דהיכא שאין עושה פעולת עקירה בגופו רק פשיטת ידו גם למסקנא לא חשיב כעקירה.

ז) תוס' ד"ה פשט. דהוצאה מלאכה גרועה דמ"ל מוציא מרשות היחיד לרשות הרבים מ"ל מוציא מרשות היחיד לרשות היחיד. והרמב"ן כתב ע"ז שברשות היחיד מותר לישא משא גדול ואם הוציא לרשות הרבים אפילו כגורגרת חייב, מה שאין כן בשאר מלאכות שאינן חלוקות ברשויות אלא איסורן מחמת עצמן, והואיל וחידוש הוא אין לך בה אלא חידושו בלבד והלכות עקרות הן ואין למדות זו מזו. ובתוס' מבואר דפשיטא מסברא דיש ענין בשינוי מרשות לרשות אלא דאין נ"מ מסברא אם הוא מרשות היחיד לרשות הרבים או מרשות היחיד לרשות היחיד, אבל בדברי הרמב"ן מבואר דמסברא אין נ"מ כלל בהוצאה מרשות לרשות דהעיקר הוא מה שנושא חפציו. והאו"ז (ח"ב סימן פ"ב) כתב דהוצאה חידוש הוא דמעיקרא חפץ והשתא חפץ ולא השתנה ולא דמי לשאר מלאכות שמתחדש ע"י פעולתו דבר.

ח) שם. ותדע מדאיצטריך תרי קראי בהוצאה. ובתוס' שבועות ב. ד"ה יציאות הוכיחו אמאי צריך אפילו חד קרא ולשאר מלאכות סגי במה שהיה במשכן. וכתב המהרש"א דצ"ל דזה גם כונת התוס' כאן.

ט) שם. עיי"ש בתוס' שבועות שתירצו עוד אהא דתני במתניתין דעני ודעשיר משום דס"ד דאין דרך הוצאה אלא כשעומד בגופו ברשות היחיד ונטל פירות ויצא בעצמו לרשות הרבים. והרמב"ן הקשה על דברי התוס' דאיכא תרי קראי חד לעני וחד לבעה"ב אם כן יהיו ב' אבות מלאכות ונמצאו ארבעים אבות, ובתוס' הרא"ש הביא שהר"ר יחיאל מפריש הקשה אמאי צריך ב' קראי ולא סגי שיהיה חד אב ואידך לא גרע מתולדה, ותי' דבאמת חייבים על הוצאת עני ובעה"ב ב' חטאות כב' אבות והתנא מנאן לחדא באבות מלאכות כיון דשם הוצאה חד הוא. ו) והרמב"ן כתב דבאמת לא דרשינן תרי קראי להוצאה אלא דפליגי מהיכא ילפינן דמ"ד תחומין דאורייתא דריש הוצאה מויצו משה ומ"ד תחומין דרבנן דריש אל יצא להוצאה.

יא) שם. כיון דהכנסה היתה במשכן מה צריך לפרושי דסברא הוא. ובתוס' לקמן צו: ד"ה הכנסה כתבו דבאמת בעינן תרתי שהיה במשכן וגם לסברא כיון דמלאכה גרועה היא ובאמת גם בוריקה איכא סברא דמ"ל בהוצאה מ"ל בוריקה ולכן אי הוה במשכן הוה ניחא. (וצ"ב דמה"ת מסברא לדמות ד"א ברשות הרבים להוצאה וצ"ל דאין הכי נמי והוא רק סברא שיש דמיון להוצאה ולכן מהני רק בצירוף שהיה במשכן).



דלמד הרא"ש מקטן אוכל נבלות.

כד) שם. אבל אם עומד בחוץ וכו' משמע דאסור ליתן להדיא ע"מ להוציא. ובתוס' לקמן יט. כתבו גדולה מזו דאפילו כשהנכרי בתוך החצר לא שרינן ליתן לו אלא מזונות דרגיל לאכלו מיד אבל שאר חפצים אסור.

כה) שם. וי"ל דמיירי בנכרי והחפץ של נכרי. והרא"ש פליג דכיון שהאיסור משום מראית עין אסור אפילו כשהחפץ של נכרי שאין זה ניכר לרואים. ועל קושיית התוס' תירץ כתירוץ התנ"י בגליון דלא מיירי הכא אלא מאיסורי שבת ולא מענין לפני"ע. וכ"כ הר"ן. וכ' הגאון רבי עקיבא איגר דיש גם נ"מ לדינא בין איסור מחמת שבת לאיסור מחמת לפני"ע דקיי"ל מומר לחלל שבת בפרהסיא הוי מומר לכה"ת וי"א דהיינו אפילו בחילול שבת מדרבנן, וא"כ פטור אבל אסור מחמת שבת הוי בכלל מומר לחלל שבת, מה שאין כן כשאסור רק מחמת לפני"ע הוי כמו שאר איסורים.

כו) גמ', וצידת נחש ומפיס מורסא. הקשו התוס' ד"ה הצד, דשמואל אדשמואל שפוסק כמ"ד שמאצל"ג חייב, והכא ההיתר משום טעם זה הוא, וכתבו דדברי שמואל הכא אינם אליבא דנפשיה. אבל הרמב"ם פסק דצידת נחש ומפיס מורסא שרי אף על גב דפסק דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב, והמ"מ (פ"י הכ"ד) כתב דהרמב"ם ס"ל דאינן מלאכות כלל לשיטתו דמפיס מורסא משום מכה בפטיש ולא משום בונה (ועיין רש"י קז). וא"כ כשמכוין להוציא ליחה אינו בכלל מכה בפטיש כלל דאינו גמר מלאכה, וכן צידת נחש ע"מ שלא יזיקנו ל"ח מלאכה כלל. (כן איתא בספר הבתים שהובא בסוף דברי המ"מ, ועיין מחה"ש שט"ז ז' בביאור המ"מ, ועיין בביה"ל ש"ט ס"ג).

כז) גמ', פטורי דאתי בהו לידי חיוב חטאת. רש"י מפרש ואיכא למיגור שמא יגמרנה. ומ"מ משמע בגמ' בע"ב דבהנחה לחודיה נמי איכא איסורא מדרבנן וברש"י ד"ה מבע"י מדייק ממתניתין דתנן שניהם פטורים משמע אבל אסורים, דעשה מקצתה, ומשמע לכאורה שהוא איסור לעשות מקצת מלאכה, ולא משום גזרה שמא לכתחילה יעשה כולה, אבל במתניתין כ' רש"י שניהם פטורים אבל אסורים מדרבנן שמא יבואו כאו"א לעשות מלאכה שלמה. (וכן העתיק המשנ"ב ר"ס שמ"ז) וצריך לבאר דלא משום דחיישי שיבא בעצם מלאכה זו לגמרה, אלא דאם נתיר מחצית מלאכה יבא לעשות מלאכה שלימה. והבית מאיר הקשה אמאי עקירה אינו אסור מדאורייתא דהרי קיי"ל חצי שיעור אסור מן התורה, ותירץ דהכא שאני דאינו כחצי שיעור אלא חצי מלאכה. [ועיין בביאור הלכה (סימן ר"מ א' ד"ה על שני) שהביא מראשונים ורש"י בכללם דחצי שיעור ממש במלאכות שבת אסור מדאורייתא].

כח) תוס' ד"ה שניהם פטורים. לא קאי אמתניתין. וצ"ב אמאי באמת לא הקשו אמתניתין. וכ' הגאון רבי עקיבא איגר דאמתניתין הו"מ למימר דכיון שמרגיע ידו ורק אחר כך נטל השני מידו אם כן הנחה זו הפסיקה בין העקירה להנחה שבסוף

ובתוס' **שבועות ה.** (ד"ה ומאי) כתבו לבאר קושיית הגמ' מעיקרא מ"ש הכא ומ"ש התם דבאמת חשיב דומיא דמראות נגעים כיון דאיכא בהו ד' לחיובא. ועוד הביאו בשם הר"ר משה דמעיקרא קודם שאמרו דשבועות לאו עיקר שבת לא ניחא לגמ' למימר שמשום דומיא דמראות נגעים יניח התנא מלפרש דיני שבת, ורק בתר דמשני דלאו עיקר שבת מהני הסברא דדומיא דמראות נגעים.

יט) תוס' ד"ה וכי תימא. העירו המהרש"ל והמהרש"א שלא היה בגירסתם פרש"י שלפנינו (אלא דהפטורי א' בבעה"ב וא' בעני).

כ) תוס' ד"ה והא יציאות. לפירוש ריב"א דבסמוך. היינו בדף ג. בתוס' ד"ה פטורי שמפרש שדוקא מי שעושה עיקר ההוצאה מיקרי אתי לכלל חטאת וא"כ יש צירוף של ב', אבל לרש"י שם לא יתכן פירוש זה, ועיין מהרש"א.

כא) תוס' ד"ה רשויות. גירסת התוס' בגמ' "רשויות שבת שתים שהן ארבע" ולפ"ז יתכן פירוש הריב"א, אבל לגירסתינו "רשויות שבת שתיים" מוכח דקאי שתיים ארשויות. (וכן ברמב"ן).

דף ג ע"א

כב) תוס' ד"ה בבא. ואפילו מיירי שהיה יכול ליטלו אפילו לא היה בידו דלא עבר אלפני"ע. קשה דהתם בע"ז כתבו התוס' דע"כ מיירי שהכוס יין של הנזיר ולכך אמרינן דהיה יכול ליטלו בעצמו אבל כאן דמשמע בסוף דבריהם דהשתא למדו שבעה"ב נותן דבר שלו אם כן עובר בלפני"ע בזה שנותן לו לקחתו. ואפשר דאין הכי נמי אבל אין האיסור במעשה שלו אלא בנתינת רשות ומתניתין מיירי לגבי מה שעושים בחפץ. (א.ג.)

כג) שם. מ"מ איסור דרבנן איכא שחייב להפרישו מאיסור. הרא"ש כתב דאפילו קטן אוכל נבלות ב"ד מצווין להפרישו כ"ש שאסור לסייע לגדול. ועיין ברמ"א יו"ד קנ"א א' (ובד"מ שם) שהביא מחלוקת ראשונים אם יש איסור מסייע לנכרי בדבר האסור לו כשאינו בתרי עברי דנהרא, והש"ך שם כתב דלכולי עלמא דוקא בישראל אסור ולא בנכרי כיון שהמקור מקטן אוכל נבלות וזה דוקא בישראל. (ובמש"כ הרא"ש דקיי"ל ב"ד מצווין להפרישו הביאו הבית יוסף באו"ח שמ"ג, אבל בשו"ע שם פסק דאין ב"ד מצווין להפרישו). והטורי אבן (באבני מילואים חגיגה י"ג) כתב דכל דברי הראשונים שאסור לסייע גם כשאינו ת"ע דנהרא דוקא במקום שיכול למנעו מהאיסור וכמו שהביא הרא"ש מקטן אוכל נבלות, אבל כשא"א למנעו אין גם איסור לסייע, ועיין בדבריו שס"ל שאין חילוק בין עכו"ם לישראל. אבל השער הציון (שמ"ז ח') כתב להיפך דמש"כ הראשונים דהוי איסור דרבנן מיירי כשבלאו הכי אינו יכול למנעו, אבל כשיכול למנעו יש חיוב מדאורייתא לאפרושי מאיסורא וכמו רואה חברו לבוש כלאים דנראה בגמ' דמדאורייתא צריך לפשוט ממנו. אבל לדבריו צ"ע מאי ק"ו



לג) **שם**. בגליון בשם תו"י אי' דלרשב"א שמחלק בין עקירה והנחה לק"מ. ותמה הגאון רבי עקיבא איגר דהרי בחייט עקירה נמי ליכא משחשכה אלא בעקירת גופו. והרש"ש כתב דגליון זה אינו שייך לכאן אלא לתוס' ד"ה מאי טעמא לגבי קושית התוס' על רש"י ממתניתין דאו שנטל מתוכה והוציא חייב, וחזוין דמיקרי מונח מה שבידו וקשה על רש"י דידו לא ניח, ולזה תי' ע"פ דברי הרשב"א דיש לחלק בין עקירה להנחה. וכן כתב הפני יהושע מדנפשיה ליישב על קושית התוס' על רש"י, והביא דברי התוס' לקמן ד: ד"ה ודילמא דמסתמא כך היה במשכן שהיו מניחין ביד הגזבר ולכך בהנחה מהני כהאי גוונא.

דף ג ע"ב

לד) תוס' ד"ה היה. דאפילו אי עקירה והנחת גופו לא הויא עקירה והנחה חייב משום עקירה ראשונה. ותמה הגאון רבי עקיבא איגר כיון דעכ"פ מוכח במתניתין דמה שמונח על גופו חשיב מונח מדמחייבין העוקר משם, אם כן אפילו אם לא מתחייב בעקירת והנחת גופו מ"מ אמאי מה שמונח ע"ג הגוף לא יבטל העקירה הראשונה דהרי ס"ס החפץ כבר הונח. והחזון איש (סימן ס"ב ג') כתב לבאר דכל היכא שבמעשה האדם המוציא לא נעשה הפסק בין העקירה להנחה לא מתבטלת עקירה ראשונה אף על פי שהחפץ מונח.

לה) גמ', פשיטא לי ידו של אדם אינה לא כר"ה וכו' כר"ה לא דמיא מידו דעני. וכן גירסת רש"י ומפרש שהחידוש שאינה כרשות שהגוף שם וכדחזוין מבעה"ב שנטל מיד העני הפשוטה לרשות היחיד שפטור. אבל הראשונים הביאו גירסת הר"ח להיפך כרשות היחיד ל"ד מידו דעני כרשות הרבים ל"ד מידו דבעה"ב, והחידוש כאן שאין היד כמו הרשות שהיד פשוטה לשם, ומוכח ממתניתין מדפטרין העני שפשט ידו לפנים כ"ז שלא נתן לתוך יד בעה"ב. וכתב הרמב"ן דלפ"ז ניחא טפי דהספק של אביי מהו שתעשה ככרמלית הוא מעין תחילת דבריו דפשיטא שאינה כרשות שהיא שם לגמרי ומ"מ שמא תהיה ככרמלית מחמת הרשות שהיא שם.

לו) תוס' ד"ה מי קנסוהו ונ"מ דאסור בשוגג ומבעו"י. כוונת דבריהם מבואר בתוהרא"ש ומהר"ם דהנ"מ מזה שאמרו שתהא ככרמלית ולא קנס סתם דאסור אפילו מבעו"י ובשוגג דאי משום קנס בעלמא לא קנסינן בזה וכדלקמן. אבל אם אמרו שהוא ככרמלית ממש קנסו בכל גוני.

לז) גמ', כאן למעלה מי' כאן למטה מי'. רש"י מפרש כיון דלא עביד איסורא והיינו דמיירי שהוציאה למטה מי', אבל לתוס' דמיירי להחזירה למעלה מי' מבאר הבית מאיר דשרי משום דגדר האיסור הוא שנעשית ידו עצמה ככרמלית, וזה ל"ש למעלה מי' שכל שאינו מקום דע"ד ממש, (אף על פי שידו של אדם חשובה כדע"ד) אינו נחשב ככרמלית כשנמצא במקום פטור למעלה מי', אבל בלא טעם זה אין סברא להתיר בלמעלה מי', דאם הטעם דילמא שדי ליה ה"נ יש ליחוש בלמעלה מי' דילמא שדי ליה. ועפ"ז ביאר דברי התוס' ד"ה

וא"כ לא איתעבידא מלאכה מבינייהו. (ועל הנחה שמרגיע ידו בחוץ לא מחייב דאיגודו בפנים ע"י גופו). ורק לפי מאי דאמרינן דמיקרי פטורי דאתי לכלל חטאת משמע דאם בעצמו היה מניח אחר כך היה חייב חזוין דמה שמרגיע ידו ל"ח הנחה כלל ולא מפסיק בין עקירה והנחה כיון שידו ברשות אחרת מגופו ונכדמוכח בגמ' בע"ב דאי שדי ליה וכו' ולכן מקשינן אם כן איתעבידא מלאכה מבינייהו.

כט) **שם**. ולא פריך שיתחייב הראשון וכו' אלא אשני שע"י נגמרה המלאכה. ובתוס' לקמן צג. ד"ה חד כתבו דאיצריך קרא לפטור זה עוקר וזה מניח דס"ד דאהכנסה והוצאה קפיד קרא ואפילו בלא הנחה לחייב. (ובפשטות כונתם דהס"ד דיהני הנחה ע"י אחר כיון שאינו עיקר המלאכה).

ל) גמ', עקירת גופו כעקירת חפץ ממקומו דמי או לא. המהרש"א הקשה דחזוין במתניתין דכשעוקר מיד חברו או מניח ביד חברו חשיב עקירה והנחה וחזוין דמה שעל גוף האדם חשיב מונח. והמהר"ם כתב שכל הספק דוקא כשהעקירה נעשית ע"י שעוקר גופו עם החפץ מה שאין כן במתניתין עוקר בידו את החפץ ממקומו (ואפשר שזה כונת המהרש"א). וביאר הגאון רבי עקיבא איגר דהחזוין בזה שאינו עוקר חפץ ממקומו אלא נשאר החפץ במקומו הראשון וכמו"כ בהנחה לדעת ר"י בתוס' י"ל שצריך להניחו במקום חדש בדוקא. ולפ"ז יש להסתפק מה פשיט ליה רבי אם א"צ שישתנה מקום החפץ או דמהני במה שהאדם משנה מקומו דע"ז משתנה מקום החפץ. [ועיין לקמן ה. בתוס' ד"ה כשני בשם הר"ח]. והחזון איש (סימן ס"ב ב') ביאר באופן אחר די"ל שכיון שאינו עושה פעולה מיוחדת בחפץ אלא עוקר את גופו וממילא נעקר החפץ זה לא חשיב עקירה אלא הילוך וממילא נגרם ההוצאה.

לא) גמ', מ"ט גופו ניח ידו לא ניח. וכ' רש"י דל"ג ידו בתר גופו גרירא. ותוס' הבינו בדעת רש"י דלעולם מה שבידו ל"ח מונח, אבל הרשב"א כתב דגם רש"י מפרש כר"י דהטעם משום דגופו ברשות אחרת ולכך לא חשבינן שידו ניח ברשות זו. (והביא פלוגתא דלקמן צב. אם אגד יד שמיה אגד במונחת ידו ברשות אחרת תוך ג"ט לקרקע). והרא"ש מפרש ידו לא ניח דהיינו כשאין עוקר את גופו ורק מושיט ידו דעקירת יד לא חשיב עקירה כיון שאינה מונחת ע"ג קרקע, אבל לעולם מה שעל ידו חשיב מונח ולכך אם יעקור גופו חייב. (ואפשר שכן כוונת רש"י). והקרוב נתנאל כ' דלפ"ז ה"ה כשהיה חפץ בידו ומושיט ידו לרשות הרבים אפילו אם יורקנו שם פטור כיון דליכא עקירה. אבל החזון איש (סימן ס"ב א') כתב דכהאי גוונא שאחר כך מוציא מידו חייב כיון שאז נגמרת העקירה, ואף על פי שהעקירה נגמרת אחר שכבר יצא החפץ מ"מ מהני.

לב) תוס' ד"ה עקירת גופו. אמאי לא פשיט ממתניתין דלא יצא החייט וכו' וי"ל דאפ"ה אסרו רבנן. וקשה דלקמן יא: אמר רבא דלא גזרינן גזרה לגזרה אפילו בהוצאה. ובתוס' הרא"ש כ' בדבר ההווה גזרו גזרה לגזרה.



ומבואר ברש"י דאף על גב שהעקירה מבעו"י אסור להניח בשבת. אבל הרשב"א (בריש העמוד) כתב דטעמא דמתניתין דשניהם פטורים אבל אסורים כיון דאיתעבידא מלאכה מבינייהו, ומשמע דאם העקירה מע"ש אין איסור בהנחה. ולפ"ז קשה מאי קנסא שייך שלא יחזיר בהוציא מבעו"י הרי יכול לזרוק לרשות הרבים לכתחילה, וצ"ל דמ"מ בצירוף העקירה של ע"ש יש מלאכת הוצאה שלמה, [ועיין במשנ"ב סימן ש"ז סקנ"ו שכ' בשם האחרונים דאסור לעשות הנחה כשהגוי עשה העקירה והכנסה].

מב) גמ', דאי שדי ליה אתי בהו לידי חיוב חטאת. עיין בתוס' ערובין כ. שהביאו דעת רש"י שאם מניח בין העקירה להנחה ע"ג גופו שהושיטו לרשות אחרת הוא כמו שהניח באמצע במקום פטור ואין מתחייב. וכתבו דלפ"ז צ"ל דהכא שאני אף על גב שהניח ידו כשהיא פשוטה לרשות אחרת לא מהני ליפטר אם אחר כך יזרוק לרשות הרבים, דדוקא אם עשה הנחה בחפץ ממש ע"י שנוטלו ומניחו מהני אבל כאן מניח ידו שהיה בה החפץ כבר לא מהני להפסיק בין העקירה להנחה. והקשו דמ"מ יכול להניח ידו לתוך ידו השניה ויפטר ע"ז. ותי' דמיירי בנקב קטן שא"א להכניס בו ב' ידיו. והתוס' שם כתבו פירוש אחר לחלוק על כל יסודו של רש"י דמה שמניח בגופו הפשוט לרשות אחרת אינו נידון כמניח ע"ג מקום פטור ואינו מפסיק בין עקירה להנחה.

מג) שם. כתב הרשב"א דהא דאמרין שיבא לידי חיוב חטאת לאו דוקא אלא איסור חטאת וכדאמרין לקמן ד. גבי הדביק פת דכיון דע"כ מיירי שנוכר אינו מביא חטאת דאין סופו שגגה. ומה דנקטו חטאת ולא סקילה ביאר הרשב"א משום דבמזיד פשיטא דאין לחוש דילמא שדי ליה שיזוהר מלהתחייב מיתת ב"ד וכרש"י ד"ה שוגג. **והפרי מגדים** (שמ"ח משב"ז ב') כתב דפשיטא דלא עבדו רבנן תקנתא לרשיעי שיזרוק במזיד אלא החשש שמא ישכח וישליכנה (אפילו לסוברים דמיירי בהוציא במזיד).

מד) גמ', התירו לו לרדותה. פרש"י ותוס' דרדייה אסורה משום שבות ע"פ מאי דאמרין לקמן קיו: שצריך לרדות בסכין ולא במרדה. [ועיין ברי"ף וברמב"ן במלחמות דדוקא לצורך שבת שרי ע"י סכין אבל בעלמא אסור]. **והרמב"ם** (פכ"ב ה"א) כתב דאסור שמא יבוא לאפות. ועיין ברבינו חננאל שהביא י"מ דהא דאמרין לקמן דהיא חכמה ואינה מלאכה היינו כשנאפית כבר אבל הכא דמיירי ברדייה בעודה עיסה מלאכה היא דא"א לרדותה אלא בידיים ודמי ללש. וכן בתוס' ר"ה כט: ד"ה רדיית הביאו דהר"ח סובר דרדייה לאחזר אפייה שרי לכתחילה ורק בעודה עיסה שמרככו כשרודהו בידו אסור דדמי ללש. ועיין בר"ן שכ' בדעת הר"ף דאין רדיה כשאר שבותין ורק משום עובדא דחול הוא ופירוש אינה מלאכה דאפילו מלאכה מדרבנן לא הווי אלא איסורא בעלמא.

מה) תוס' ד"ה בשוגג. וא"ת משינויא קמא תפשוט וכו'. המהרש"ל כתב דתוס' לא ס"ל סברת רש"י לחלק בין שוגג

ואיבעית שכ' דלהאי שינויא דגמ' ע"כ נפשט דככרמלית. וכן הביא המאירי בשם גדולי המחברים דלהלכה אין חילוק בין למעלה מ"י ללמטה מ"י ובפשטות הביאור כנ"ל דאי הוי קנסא בעלמא ולא בגדר כרמלית אין נ"מ.

לח) תוס' ד"ה כאן למעלה. למעלה מ"י לכתחילה נמי מותר להוציאה דהוי מקום פטור. אמנם הרשב"א כתב דאסור להוציא למעלה מ"י לכתחילה גזרה דילמא שדי ליה או משום גזרה אטו למטה מ"י. ועוד הביא הרשב"א בשם רבינו הרב (כנראה רבינו יונה) דלכתחילה אסור משום דמיא למוציא משוי למעלה מ"ט כשמהלך מרשות היחיד לרשות הרבים דאמרין לקמן צב. דחייב. **והפרי מגדים** (שמ"ח משב"ז א') מדייק מדברי רש"י ד"ה למעלה מ"י מדכתב כזרוק באויר ופטור, משמע פטור אבל אסור. ולפ"ז צ"ל מה שכתב רש"י בסוף דבריו דלאו אסורא עביד, דמשמע דשרי לגמרי היינו דווקא בלא הנחה דהווי גזרה לגזרה, ודוקא כשמניח למעלה מ"י אסור.

לט) שם. דאפילו הוציא למטה מ"י שרי להחזיר למעלה מ"י. עיין ברשב"א דאף על גב דאמרין לקמן ו. שאסור לכתחילה לעשות הוצאה גמורה מרשות היחיד לרשות הרבים אף על פי שבאמצע מניח במקום פטור זה דוקא ברשויות דאורייתא אבל מכרמלית לרשות היחיד דרך מקום פטור שרי. א"נ דהכא ביד הקילו טפי מכל כרמלית. והרשב"א הקשה על תוס' דאי שרי לעולם לאהדורי למעלה מ"י אם כן אמאי אמרין בסמוך שיבא לידי תקלה שיזרוק לרשות הרבים הרי יכול להעביר למעלה מ"י ויכניס, ודוחק להעמיד בחרו שא"א להגביה ידו, ועוד דא"כ הווי מילי דרבנן כחוכא שלא יחזיר ידו אלא יגביהנה ויחזירנה. **ובביהגרא** (שנ"ה ס"ג) כתב דמתוס' נמי מוכח דבסתם כרמלית אסור להחליף דרך מקום פטור דאל"כ הדרא קושיית התוס' לדוכתא מאי קמ"ל הכא דשרי. אבל הבית מאיר שם לומד דדעת התוס' דלעולם שרי. **ובתוס' הרא"ש** תי' על קושית התוס' דאין הכי נמי לכתחילה נמי שרי למעלה מ"י והא דנקטו מותר להחזירה לאו דוקא.

מ) גמ', מבעוד יום וכו' ליקנסוהו רבנן. פירש הרא"ש (ס"ס ג') דהקנס ע"ז שלא החזיר ידו קודם חשכה. וצ"ב למה היה צריך להחזיר קודם דהרי חזינן הכא דלולא הקנס היה מותר להחזיר בשבת. ועיין בפרי מגדים (שמ"ח משב"ז א') דנקט דגם לולא הקנס יש איסור מדרבנן להכניס ידו דעביד הנחה בלא עקירה. ולדבריו צ"ל דכולה סוגיין דדיינינן רק משום קנסא היינו משום דבלא קנס י"ל דלא גזרו בכהאי גוונא שיכול לבא לידי איסור שיזרוק מידו. אבל ברש"י ד"ה בשוגג מבואר להדיא דלולא הקנס אין שום איסור בהכנסת ידו. וע"כ צ"ל דזה לא דמי להנחה בלא עקירה דאסור, דידו המושטת לרשות אחרת קיל יותר או משום דחשיב כמקו"פ (וכתוס' ערובין כ). בדעת רש"י או משום דבתר גופו גרידא דכבר שייך לרשות היחיד מעיקרא. **מא) רש"י ד"ה מבע"י.** הנחה לחודה ואיסורא דרבנן הוא דאיכא דעשה מקצתה וכדתנן שניהן פטורים אבל אסורים.

הדרת היומי



בערובין לג. כתב מכח קושית התוס' כאן דאין חיוב במושיט אלא בחפץ ארוך שכשמושיטו תופס מקצת רשות היחיד זו ורשות היחיד זו ורשות הרבים שבאמצע.

ג) שם. עוד הקשה הפרי מגדים מה הועילו שהעמידו בב' דיוטות דס"ט בב' דיוטות נמי איכא איסור דרבנן כדמוכח במתניתין בריש הזורק (צו). דתנן בב' דיוטות פטור משמע אבל אסור. וא"כ מה הקשה רבא ומאי שנא. אמנם הרשב"א בערובין פה: כתב דהא דתנן בב' דיוטות פטור דמשמע אסור היינו כשהרשויות של ב' בנ"א ולא עירבו, אבל בשל אדם א' שרי לכתחילה. אבל סתימת הרמב"ם (פי"ג הי"ט) משמע דלעולם אסור בב' דיוטות.

נא) שם. וכגון שאין רשות הרבים מפסיק ביניהם. המג"א (שמ"ח סק"ד) מבאר כוונתם דמיירי הכא דליכא רשות הרבים לפני החצר אלא כרמלית וכ' דלפ"ז מבואר דאף מי שפשט ידו לכרמלית איכא לקנסא דאסור בהחזרה ומקשה מזה על הב"י, אמנם האבן העזר והגר"ז שם ביארו בתוס' דלעולם מיירי שרשות הרבים לפני החצר אלא דחיובא דמושיט אינו אלא בכהאי גוונא שהרשות הרבים מפסיקה בין ב' הרשות היחיד ממש ולא כשהיא רק לפנייהם דומיא דעגלות שהיו במשכן. והתוס' הרא"ש כאן כתב דאפילו אם רשות הרבים מפסקת בין החצרות מ"מ אם הבתים שאחורי החצרות סמוכים זל"ז אין כאן דינא דמושיט דבעינן דומיא דעגלות שפתוחין לרשות הרבים מכל צד. ובירושלמי (פרק הזורק ה"ב) איכא פלוגתא מפורשת בזה אי בעינן שיהיה רשות הרבים מקפת מכל צד או סגי ברוח א'.

נב) גמ', והתנן כל חייבי חטאות אינן חייבים עד שיהיה תחילתן שגגה וסופן שגגה. הק' הרש"ש דהא לקמן קב. מבואר דזה דוקא היכא כשבידו לאהדורי בסוף, אבל אם אין בידו לאהדורי סגי במה שתחילתו שגגה וה"נ כיון שאסור לו להחזיר הוי כאין בידו לאהדורי. ושמא יש לחלק בין מקום שא"א במציאות להחזיר להכא דבמציאות אפשר ורק מחמת איסורא דרביע עליה אינו יכול להוציא, דבזה א"א להחשיב שנגמר כל המעשה מתחילה כיון שבמציאות אפשר להחזיר, (א.ג.).

נג) תוס' ד"ה ואלא דאהדר. תימה דלישני לידי איסור חטאת. והרמב"ן כ' דאין הכי נמי למסק' דמשני קודם שיבא לידי איסור סקילה ה"ה בשוגג וקודם שיבא לידי איסור סקילה, וה"ה בשוגג וקודם שיבא לידי איסור חטאת, אלא דמעיקרא ס"ד דדוקא כדי לפטרו מקרבן ממש יש סברא שיתירו לו לרדות ולכך מקשינן.

נד) תוס' ד"ה וכי אומרים. וקעברי כהנים בעשה דהשלמה וכו'. והרמב"ן דחה הרא"י דשאני כהנים דשלוחי ישראל שוינהו רחמנא והוא אינו יכול לזכות בעצמו (וכוונתו דהתורה הטילה ההקרה על הכהנים). ועוד כתב דשאני הכא כיון שהחוטא יכול להביא קרבן על חטאתו ויתכפר, לא חשיב כדי שיזכה חברך להנצל מהחטא.

נה) תוס' ד"ה קודם. כיון שהניח מלרדות ע"י מה שאנו אוסרין

דהכא לדהתם מדהוצרכו לומר דמיירי מבע"י דהשתא ליכא למיפשט וכו'. אבל מודים לסברת רש"י לחלק בין מזיד דהכא לדהתם [דהכא אין כ"כ חשש שיזרוק החפץ] מדהקשו התוס' משינויא קמא נמי נפשוט ולא הקשו לפי המסקנא. אבל המהרש"א מביא דברי הר"ן בשם התוס' דאין הכי נמי מזיד דהכא דמי לרדיה דמילתא דל"ש שיחזיק ידיו כל היום ואי ברדיה התירו, גם כאן שרי להחזירה, ודוקא מבע"י אסור להחזירה דבלאו הכי א"א שיבא לידי איסור סקילה, וכ' המהרש"א דאין הכי נמי קושית ות"י התוס' קאי נמי לפי שינויא בתרא דמחלק בין שוגג למזיד. וכ' הבית מאיר דנראה מהר"ן דלא היה לפניו כל קושית ות"י התוס' שלפנינו מדכתב בשם תוס' דמבע"י אסור ומשחשכה שרי וזה דלא כמש"כ התוס' דמשום חוכא אי מבע"י אסור ה"ה משחשכה.

מו) שם. בת"י התוס' דדוקא הכא לא התירו משום חוכא כיון שאסור מבע"י מה שאין כן ברדיה, הק' המהרש"א דברדיה נמי נימא כיון דאי הכניס הפת מבע"י אסור לרדותה אין נתיר בהכניס משחשכה ואמאי לא הוי כחוכא. ות"י דדוקא הכא דמצערינן ליה להחזיק ידו כל היום בחוץ דוקא משום שהוציא בהיתר הוי כחוכא, מה שאין כן ברדיה דלא מצערינן ליה. [ולכאורה יש ליישב בעוד אופן דיש לחלק דהכא דהוי קנס מה שאסור להחזירה, א"א לקנוס מי שהוציא ידו מבע"י ולא לקנוס מי שהוציא ידו משחשיכה, דנראה הדבר כחוכא לקנוס מי שלא עבר באיסור ולא לקנוס מי שעבר באיסור. אבל ברדיית הפת שאין זה משום קנס אלא שבות, י"ל דאין זה כחוכא אם רבנן אסרו איסור שבות רק על מי שהוציא ידו מבע"י ולא על מי שהוציא ידו משחשיכה, אף על פי שהוא עבר באיסור, דכיון דאין טעם האיסור משום קנס אלא טעם בפ"ע לאסור אי"ז שייך טפי במי שעבר באיסור. (ש.ב.).]

מז) גמ', ואבעית אימא לעולם לא קנסו. וגירסת הרמב"ן והרשב"א בגמרא היא "לא קנסו שוגג אטו מזיד", אבל במזיד קנסו. וכן פסק השולחן ערוך בסימן שמ"ח. [אלא דלרש"י בד"ה בשוגג היינו בכל גוונא, ועיין בהרמב"ן והרשב"א כתבו דוקא כשהוציא מבע"י שלא יבא לידי איסור דאורייתא].

דף ד ע"א

מח) תוס' ד"ה ומאי שנא. דמושיט מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים. כ' הפרי מגדים (שמ"ח משב"ז א') דאף על גב שתוס' לעיל ג. ד"ה בעשותה ביארו בדעת הירושלמי דאין חיוב במושיט אלא כשמושיט לאדם אחר, צ"ל דס"ל לתוס' דתלמודא דילן לא ס"ל הכי אלא אפילו באדם א' חייב. אבל הרש"ש כ' דלכך כתבו התוס' "איסור חיוב חטאת" דבאמת אין כאן חיוב חטאת וכהירושלמי.

מט) שם. עוד הקשה הפרי מגדים מאי קשיא לתוס' דהא תנן בריש הזורק דדוקא בהושטה מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים חייבים ולא בזריקה וא"כ י"ל דכאן מיירי בזריקה וכמש"כ רש"י בד"ה לאותה חצר "אסור לזורקם". וברשב"א



אינו מתחייב מ"מ עיקר המלאכה הוא ההכנסה לתנור. [ועיין ברש"ש לקמן עג. דנקט דאף אם נגמר אפייתו במוצ"ש חייב, והמנח"ח (מצוה תר"צ) פליג].

נח) שם. ומה שלא רדה שמא שכח. ב"י המהר"ם דכוונתם דאת"ל שההתראה מעיקרא על הסוף דאו הוא ודאי, מ"מ לא יהני, דכל התראה שאינה תכ"ד לא מהני דאפשר ששכח, וצ"ב לפי המבואר בתוס' דלולא חסרון התראת ספק מהני התראה על ההכנסה לתנור, אם כן חזינן דההכנסה נחשבת עיקר מעשה האיסור, וא"כ איך יהני התראה על שעת האפיה שאינו עיקר מעשה האיסור, ואפשר דכונת התוס' דאין לומר מדלא הוציא בסוף ע"כ שמתחילה לא היה דעתו להוציא, דאפשר שאחר כך שכח.

נט) גמ', והא בעינן עקירה והנחה מע"ג מקום דע"ד. עיין בתוס' שביארו מנ"ל. והרמב"ן כ' דגמרא גמרי לה הכי. והרמב"ם בפיה"מ כ' דאין מניחים חפץ על מקום פחות מדע"ד כיון שיכול להתגלגל וליפול.

ס) גמ', ר"ע סבר אמרינן קלוטה כמי שהונחה דמיא. רש"י בגיטין עט. כתב דהוי כמי שהונחה לארץ, וכן אי' בר"ח כאן. ובפרה פ"י מ"ה תנן דאם העביר כלי עם מי חטאת מע"ג אויר התנור ר"ע מטמא וחכמים מטהרין, וכ' שם הרמב"ם בפיה"מ דר"ע לשיטתו בשבת דקלוטה כמי שהונחה והוי כמו שהונח במקום טמא. וחזינן מדבריו כנ"ל דחשיב כמי שהונח למטה. וזה ניחא דוקא אי נימא דבדבר שנמצא ע"ג קרקע אף על פי שמתגלגל וזו חשיב הנחה, וכן משמע ברש"י לקמן ק: ד"ה מתגלגל (וכ"כ הגאון רבי עקיבא איגר להוכיח מרש"י הנ"ל).

אבל דעת תוס' לקמן פ. ד"ה והא ובדף ק. ד"ה אחזתו דאף בנמצא ע"ג קרקע אם מתגלגל לא חשיב הנחה, ולפ"ז לא יועיל מה שנחשיב קלוטה כנמצא על הארץ דס"ס מתגלגל הוא, וע"כ צריך לפרש דדעת ר"ע דעצם מה שקלוטה באויר רשות חשיב כמו שנח ועומד שם. וקלוטה כמי שהונחה בפשטות. (וכן מבואר בדברי התוס' הנ"ל דבדבר המתגלגל ע"ג קרקע תלוי בפלוגתא דקלוטה כמי שהונחה). **ובאבני נזר** (סימן ר"מ) מוכיח כפי' השני מדברי התוס' ד"ה דאמרינן שכתבו דלמ"ד קלוטה כמי שהונחה כשזורק למעלה מי' הוי כמו שמונח במקום פטור וע"כ דאינו נחשב כמו שמונח למטה בקרקע אלא במקומו.

סא) שם. הקשה בחי' מהרי"ט מנ"ל דרבנן פליגי אדר"ע לגבי מקום דע"ד, דאפשר דע"כ לא פליגי אלא משום דלא אמרינן קלוטה כמי שהונחה אבל מה"ת דס"ל דבעינן מקום דע"ד. וכ' דאפשר דאין הכי נמי אין הכרח דרבנן פליגי אלא כונת הגמ' דעכ"פ מר"ע מוכח דא"צ מקום דע"ד. ועיי"ש. ולפי' רש"י והר"ח דקלוטה כמי שהונחה הוי כמונח בארץ ב"י **האבני"ז** (סימן ר"מ) דלפ"ז ר"ע נמי בעי הנחה ע"ג מקום דע"ד, אלא דלעולם הוי כמונח ע"ג מקום דע"ד מדין קלוטה כמי שהונחה למטה. ולפ"ז לא קשה קושית המהרי"ט. [אבל לפי' התוס' דגם לר"ע לא חשיב כמונח למטה ע"כ דר"ע לא בעי כלל מקום דע"ד]. אמנם מדאמרינן בע"ב ודילמא הנחה לא בעי הא

לו. כתב החת"ס דלפ"ז נמצא דאם לא התירו לרדותה לא משכח"ל חיוב חטאת באופה אלא כשהכניס דבר כמעט אפוי שנאפה מיד, דאל"כ לעולם א"א לחייבו על סוף האפיה שיכול לומר שמחמת שחכמים אסרו לו לרדותו לכן לא רדה. ומשמע בדבריו דדוקא אם מניח מלרדות מחמת האיסור דרבנן מיפטר, אבל אם מעצמו אינו רוצה לרדות אף באופן שיש עכוב מדרבנן חייב, (ועיין בחלקת יואב בענין אונס ענף ב' שדן בענין זה).

נו) בא"ד, ותני' ריב"א דאם לא התירו לא מחייב סקילה וכו'. לכאורה תמוה מאוד שהרי לכתחילה הוא יודע שאחר שידביק הפת לא יהא לו אפשרות לרדותו, וא"כ הוא הכניס את עצמו למצב זה ואינו אנוס מאחרים, (א.ג.), וע"כ מוכח מכאן כדברי הנימוק"י ב"ק (י. מדהרי"ף) דאפילו הזורק חץ היה פטור משום אונס משום שאינו יכול אחר כך להשיבו אם לא שהתורה חייבה על שעת זריקת החץ כאילו אז נעשה הכל, ולכך באפיה י"ל שהתורה לא חייבה על רגע ההכנסה לתנור כאילו נעשה כל התוצאה אלא דווקא אחר שנתבשל בפועל [וכדמוכח מהא שאם נודע לו קודם שנגמר בישולו נפטר מחטאת], כי רק בחץ שכל הזורק חץ הוא אנוס אחר כך, ע"כ התורה חייבה על שעת הזריקה, אבל בבישול ואפיה שמותר מן התורה אחר כך להוציאו אין צורך לחייבו על ההתחלה, אלא על התוצאה. אמנם צ"ע שהריב"א כאן לכאורה סותר דבריו למש"כ בתוס' הקודם שהמעשה איסור כבר נגמר בהכנסתו לתנור, אמנם כל הדברים הללו עומדים על ההבנה שכוונת הריב"א היתה לפטור משום אונס, ולכאורה אפשר להוכיח שלא זו כוונתו, דהא הביא רא"י לדבריו מפסחים צב דערל הזאה ואזמל העמידו רבנן דבריהם במקום כרת, ובוודאי שדין זה בעיקרו שייך לעצם דברי חכמים שהביאו את הטמא להשאר טמא ולעבור על אסור כרת בשב ואל תעשה, אבל לא שייך לעצם האונס, וא"כ מה הרא"י לכאן אי נימא שלא היתה תקנת חכמים כזו, אלא דבעינן לומר כיוון דבוודאי שעל מלאכת שבת שתכליתה לא תתבצע בשבת לא יתחייב, כגון באם ידביק פת במצב שלא יוכל לבא לידי אפיה בשבת, וה"נ בעינן למימר הכא דכוונת תוס' דכיון שתיקנו חכמים שאסור לרדות הרי הפקיעו מהמדביק האפשרות להתחייב וכאילו אין לגביו שם שבת על גמר האפיה, ועל זה הביא הריב"א ראייתו מפסחים שהעמידו חכמים דבריהם אף באופן שהי' צריך להתחייב אלולא מה שאמרו (י.ר.).

נז) שם. וא"ת והיכי אתי לידי חיוב סקילה. ביאר המהר"ם דאף על גב דאמרינן הכא איסור סקילה וכמו שכתבו התוס' דבלאו הכי לא יתחייב סקילה מ"מ קשיא לתוס' דאם א"א כלל לבא בכהאי גוונא לחיוב סקילה לא היה שייך לקרותו איסור סקילה. **ומה שהק' התוס'** רק מצד התראת ספק משמע דלמ"ד התראת ספק שמה התראה ניחא, וכן לפי תירוצם דלא מיקרי התראת ספק עכ"פ מוכח דמקרי שעת האיסור במה שמניח בתנור ולא רק הכשר לאיסור, ואף על גב דאם לא יאפה בסוף



הדרש היומי

מסכת שבת דף ד

כב תשרי התשע"ג

עקירה בעי משמע דלא חשיב שמונח על מקום דע"ד דא"כ מה החילוק בין עקירה להנחה, ומשמע דגם לפרש"י והר"ח מה דחשיב כמונח למטה לא מועיל שיחשב מונח ע"ג מקום דע"ד (דאי בעינן דע"ד היינו משום דבעינן הנחה חשובה וא"כ צריך דבפועל יהיה מונח שם) וע"כ דר"ע פליג על דין מקום דע"ד. ועיין מש"כ לקמן אות סו.

סב) תוס' ד"ה אבל. במה שדנו תוס' אם מושיט חייב למטה מי כ' הראש יוסף לקמן ה. לדייק מדברי הרמב"ם (פי"ג הי"ח) שכ' ואפילוהושיט למעלה מאויר רשות הרבים דמשמע דס"ל דכ"ש למטה מי דחייב.

סג) תוס' ד"ה אבל. כשהחפץ בידו של העני או של בע"ה לא שייך קלוטה. וציין הגאון רבי עקיבא איגר לתוס' לקמן צב. ד"ה התם שכתבו דבמתניתין לא שייך קלוטה משום דידו בתר גופו גרידא שגופו ברשות השניה. והאבנ"ז (סימן ר"מ) כתב דיש לפרש שזו ג"כ כוונת התוס' הכא דדוקא משום זה דגופו וידו אינן ברשות אחת לא שייך קלוטה. וכ"כ החזו"ן איש (סימן ס"ב ז).

סד) תוס' ד"ה דאמרינן. כיון דכמי שהונחה דמיא הוי כזורק מרשות היחיד למקו"פ וממקו"פ לרשות היחיד. ובתוס' ישנים כתבו דזה אינו דודאי לא אמרינן קלוטה כמי שהונחה לקולא דא"כ זורק ד"א ברשות הרבים אמאי חייב. ובתוס' לקמן ה: ד"ה בשלמא כתבו דכיון דד"א ברשות הרבים הלכתא גמירי לה (כלקמן צו): אין להקשות זאת למ"ד קלוטה כמי שהונחה. והמהרש"א לקמן ק. כתב מכח קושיא זו דזורק ד"א ברשות הרבים, דלא אמרינן קלוטה כמי שהונחה אלא כשהגיע לרשות אחרת שהוא מקום חיוב כלפי המקום הראשון כגון מרשות היחיד לרשות הרבים או כשהגיע חוץ לד"א ברשות הרבים, אבל תוך ד"א רשות דהתירא ניהו ולא אמרינן בזה קלוטה כמי שהונחה. והרשב"א דחה דברי התו"י דקלוטה כמי שהונחה דוקא לחיוב אמרינן, דהא בגיטין עט. אמרינן לה לגבי גט, והתם מאי חיוב איכא ומאי פטור איכא. [והביא גם יש מי שפי' דדוקא ברשות אחרת אמרינן קלוטה כמי שהונחה וכן כתב הרמב"ן לקמן ה: בתי' א', וזה כעין דברי המהרש"א].

דף ד ע"ב

סה) גמ', ובתוך עשרה פליגי. פרש"י דלמעלה מי דאינו אויר רשות הרבים ליכא אפילו לקלוטה. ובתוס' (ד"ה דאמרינן) הוסיפו דבאמת חשיב קלוטה כמי שהונחה כלפי למעלה מי והוי כמונח במקו"פ. והרמב"ן כתב לחלוק על התוס' דלא אמרינן קלוטה כמי שהונחה כלפי למעלה מי כיון דאיתפליג רשותא מהקרקע. (ומשמע שלומד דכמי שהונחה היינו כמי שהונחה ע"ג קרקע, ועיין לעיל אות ס) אבל צ"ב דממנ"פ אם כן מאי ס"ד שיחשב הנחה במקו"פ).

סו) גמ', ודילמא הנחה הוא דלא בעיא הא עקירה בעיא. לכאורה מוכח מזה דר"ע דאמר קלוטה כמי שהונחה פליג דא"צ מקום דע"ד, דאם הכונה שע"י כמי שהונחה הוי כמונח

במקום דע"ד מאי נ"מ. ולפמש"כ הרמב"ן והרשב"א והמהרש"א (שהובא לעיל אות סד) דדוקא ברשות אחרת אמרינן כמי שהונחה אפשר לומר דכונת הגמ' דדוקא לגבי הנחה אמרינן קלוטה כמי שהונחה שהוא רשות אחרת כלפי רשות העקירה, אבל שיחשב עקירה דאין כאן עדיין רשות אחרת לא אמרינן קלוטה כמי שהונחה ולכן א"א לחייב (א.ג.).

סז) תוס' ד"ה אלא. והא ס"ל בערובין דמחשבתו משויא לה מקום. והרמב"ן הביא בשם תוס' דדוקא היכא דנעשית מחשבתו לגמרי והגיע הדבר לתכלית מה שאין כן הכא דעיקר תכליתו הוא האכילה או השתמשות שעתיד לעשות בו אחר כך שלכך הוא עומד. והרמב"ן בעצמו תי' דדוקא כשנעשה איזו פעולה עם ההנחה אמרינן מיגו דהוי מלאכה לכך הוי מלאכה לענין שבת וכגון משתיין ורק, דמכוין לנקות עצמו וכן שריפה ואכילה, אבל היכא שנעשה רק הנחה גרידא א"א לומר מחשבתו משויא לה מקום דס"ס הוי כלא נח.

סח) תוס' ד"ה זרק. וא"ת אכתי תקשי לך ודילמא הנחה הוא דלא בעי. כל קושיתם לשיטתם לעיל בד"ה ודילמא. אבל לרש"י דמפרש קושית הגמ' לעיל ודילמא הנחה לא בעי הא עקירה בעי דמכח הכרח בדברי ר"ע הקשו כן אבל מסברא לא היינו מחלקים, אם כן ניחא דבדעת רבי אין הכרח לחלק. אבל עדיין קשה דאחר דאשכחנא דר"ע מחלק דילמא רבי כר"ע ס"ל. ולמש"כ לעיל (אות סו) לפרש החילוק בין עקירה להנחה בסברת קלוטה כמי שהונחה, אם כן בדעת רבי זה לא שייך, דאין טעמו משום קלוטה כמי שהונחה דלא אשכחנא דסבר בזה כר"ע.

סט) שם. אבל ארבי דבעי הנחה ע"ג זיו כ"ש ה"ה לעקירה. לכאורה זה דוקא לפי השני בתוס' ד"ה ודילמא דהטעם לחלק בין עקירה להנחה משום דקרא דאל יצא ממקומו בעקירה כתיב, וא"כ כיון דרבי סובר דבהנחה בעינן מקום כל דהוא ע"כ דיליף הנחה מעקירה דאל"כ מה"ת דבעינן כלל מקום כ"ד, וא"כ מוכח דס"ל דבעקירה ג"כ סגי במקום כ"ד. אבל לפי הראשון דהטעם לחלק בין עקירה להנחה דילפינן ממשכן שהיו עוקרין מתיבה ונותנין ליד גובר אם כן שפיר י"ל דבעקירה צריך מקום דע"ד אבל להנחה סגי מקום כ"ד כמו יד גובר.

ע) שם. הקשה המהרש"א במש"כ התוס' דרבי בעי דוקא הנחה ע"ג זיו כל דהוא, והא מבואר במימרא דרבי בסמוך בזרק מרשות הרבים לרשות הרבים ורשות היחיד באמצע דמחייב רבי ב' אף על גב דליכא אפילוהנחה כ"ד. ותי' המהרש"א דאיכא למימר דהתם נמי נח ע"ג דבר כ"ד, ועוד תי' (וכ"כ מהר"ם) דרב יוסף סבר כדאמרינן בסמוך דמשום דביתא כמאן דמליא חשיב התם הנחה (ואף על גב דהגמ' בסמוך בס"ד לא אוקמה בהכי מ"מ רב יוסף סבר כך).

עא) גמ', אלא הא רבי דתניא זרק מרשות הרבים וכו'. עיין במהרש"ל ומהרש"א ומהר"ם דלתי' א' בתוס' ד"ה זרק צ"ל, דאין כונת הגמ' השתא לפרש דברי רב יוסף, דלעולם רב יוסף הביא מהא דזרק ע"ג זיו והגמ' פליג דאין ראייה משם, אבל

הדרק היוזמי



שהיא ברשות היחיד. אבל רש"י (ד.) מפרש קושית הגמ' והא בעינן עקירה והנחה ע"ג מקום דע"ד אידו דבעה"ב, וזה כשיטת התוס' דסוגיין דאין לחלק בין רשות היחיד לרשות הרבים, ועיין ברש"י לקמן ח. ד"ה שדי דבלשון ראשון נוקט דלכולי עלמא אין חילוק בין רשות היחיד לרשות הרבים ובלשון שני מפרש דר"ח ואביי מחלקים בין רשות הרבים לרשות היחיד. ועוד כתב הרשב"א דאפשר לומר דבאמת בעקירה ברשות היחיד בעינן ג"כ מקום דע"ד אבל בהנחה ברשות היחיד פשיטא דא"צ.

דף ה ע"א

עז גמ', ביתא כמאן דמליא דמיא. רש"י לקמן צו. מבאר כיון שהוא חושך ומלא הבלא.

עח רש"י ד"ה לדגלי מדבר. וכל מלאכות שבת ממשכן גמרי לקמן. היינו כמסקנת הגמ' לקמן מט: ועיי"ש. ומש"כ רש"י מדנסמכה פרשת שבת לפרשת המשכן בויקהל, עיין בדעת זקנים שמות ל"א י"ב שכתב דילפינן מדנסמכה בפר' כי תשא.

עט תוס' ד"ה כאן. וי"ל דאין כרמלית בכלים. והרשב"א כ' דכיון דהכלי באויר הרשות בטל לרשות, ומפרש דהא גופא השו"ט בגמ' כאן דהקשו מדברי ר"י בר"י, דאף על גב דידע מעיקרא דמיירי למעלה מי, מ"מ חזינן בדבריו דכלי אינו בטל ונעשה רשות לעצמו. אבל דעת הגהות אשר"י (ברא"ש סימן ט"ו) דכלי באויר רשות הרבים לעולם חשיב מקו"פ. והחזון יחזקאל (בחי' שבת) וכן הקה"י (סימן ז') כתבו דלדעתו צריך לחלק דדוקא כשהכלי עומד בקרקע הרשות הרבים בטל ממקום זה שם רשות הרבים אבל הכא דמיירי שהכלי ביד אדם אינו מבטל שם רשות הרבים כמו שהאדם עצמו אינו מבטל שם רשות הרבים כיון דנייד.

פ שם. דמתניתין מיירי למעלה מי' וכו' דכל למעלה מי' הוי מקום פטור. וכן הביא הרשב"א מהירושלמי, וביאר דאף על גב דאמרינן לקמן צב. המוציא משוי למעלה מי' חייב זה דוקא בעקירת והנחת גופו דכעקירת והנחת חפץ דמי. אבל התורו"ד לקמן ק. הביא שיש שהקשו שכל אדם העומד ברשות הרבים יחשב פיו כרשות היחיד כיון שגבוה י' ופיו חשוב כדע"ד, וכתב ע"ז דבע"ח כיון דנייד אינן חשובים להיות רשות ולעולם אדם בטל לגבי הקרקע וכן מתניתין דעני מיירי אפילו בלמעלה מי' דכל גופו של עני כרשות הרבים דמי. ובקרבן העדה מפרש דברי הירושלמי דלא כהרשב"א אלא דאם יד העני למעלה מי' נחשב כרשות היחיד כיון דידיו חשובה כדע"ד.

פא גמ', ידו של אדם חשובה לו כדע"ד. ביאר הרמב"ם בפיה"מ דהחטורן של מקום פחות מדע"ד שאין רגילות להניח שם חפץ כיון שיכול ליפול ולהתגלגל, מה שאין כן ידו שיכול לפשטה ולכופפה שפיר הוי מקום ראוי להניח חפצים.

פב גמ', עקר ממקומו וקיבל פטור. הרמב"ם (פ"ג הט"ו) פסק דגם באדם א' שרץ וקיבלו פטור כאילו נעקר אחר וקיבלה ומבאר "שאינן הנחה גמורה עד שינוח החפץ במקום שהיה לו

לפר"ת בתוס' י"ל דהגמ' השתא אתי לפרש דברי רב יוסף דבאמת מהא מימרא הביא ולא מוזק ע"ג זיו.

עב תוס' ד"ה באילן. דברשות היחיד דוקא קאמר ר"ח. ובתוס' ח. ד"ה אמר כתבו דסברת ר"ח משום דביתא כמאן דמליא וכעין דאמרינן בגמ' ה. [אלא דבגמ' אמרינן לה בדעת רבי ברשות היחיד מקורה ואילו ר"ח משמע דמיירי אפילו באינה מקורה].

עג שם. והא דלא מוקי וכו' בהכי דר"ח לא בעי מקום ד' גם ברשות הרבים וכו'. הק' התו"י הא מ"מ אי לא אמרינן שדי נופו בתר עיקרו יש לפטרו משום דהוי מקו"פ או כרמלית ונימא דזה טעמא דרבנן. והמהרש"ל כתב דבאמת רבנן נמי ס"ל שדי נופו בתר עיקרו כלפי שיחשב כרשות הרבים (וצ"ל כונתו דוקא כשהנוף ועיקר באותה רשות, ועיי"ש בדבריו ובמהר"ם).

והמהרש"א כתב דבאמת עיקר התירוץ נמצא בהמשך דברי התוס' דאידי דנקט ר"ח רשות היחיד נקט אביי נמי רשות היחיד, ולכך ניחא ליה נמי לאוקמה פלוגתא דרבי ורבנן בנוטה לרשות היחיד, דומיא דהא דכולי עלמא לא פליגי דהעמיד ברשות היחיד. וכתב דבזה יתיישב גם לפרש"י דלכולי עלמא בעינן דע"ד ברשות הרבים ובאמת הו"מ לאוקמי אביי בעומד כולו ברשות הרבים אלא דנקט הכי אגב רב חסדא וכנ"ל. אמנם עיין ברש"ש לקמן ח. שכ' דמשמע דרש"י לא גרס המילים ברשות היחיד כולי עלמא לא פליגי.

עד שם. ואי למעלה מג' לא היה מחייב רבי דכרמלית היא וכו'. וקשה כיון דס"ל לתוס' דמהני דין שדי נופו ב"ע להחשיבו רשות היחיד אמאי לא יהיני כאן להחשיבו רשות הרבים (וכמו דס"ל באמת להרשב"א דבסמוך בתוס'). והחזון איש (סימן ס"ב ט') מבאר דרשות הרבים שאני דרק מה שבפועל משמש להילוך לרבים נחשב רשות הרבים אבל ע"י דין שדי נופו לא יכול להחשב רשות הרבים. ועוד כתב דכיון דגם מה שעיקרו נחשב רשות הרבים ע"י שמכתפין עליו אינו אלא מדין שטפל לרשות הרבים, לא אמרינן שדי נופו בזה שיהיה טפל לטפל.

עה גמ', ואר"י אמר שמואל מחייב היה רבי ב'. ביאר המהר"ם דצ"ל דהגמ' ידעה זאת משום דכך היה להם בקבלה. דאל"כ הא גופא מנ"ל דדילמא הנחה לא בעי הא עקירה בעי.

עו גמ', אלמא לא בעי עקירה ולא הנחה ע"ג מקום דע"ד. כתב הרשב"א דלכאורה מוכח מכאן דס"ל לגמ' דאין חילוק בין רשות היחיד לרשות הרבים לגבי דין מקום דע"ד דהרי הכא לגבי רשות היחיד מיירי רבי, (וכמו שכתבו התוס' ד"ה זרק).

ודחה רא"י זו, ופי' דהגמ' מדמי דאי ברשות היחיד א"צ הנחה כלל אפילו ע"ג משהו ה"ה דברשות הרבים א"צ מקום דע"ד, אבל לעולם זה פשיטא דברשות היחיד א"צ מקום דע"ד, והא דאמרינן לקמן ה. תינח ברשות היחיד, לא משום דהוקשה לן מרשות היחיד אלא לרבותא נקטיה דאפילו את"ל דבעינן ברשות היחיד מקום דע"ד יש ליישב חלק זה של המשנה דמיירי ברשות היחיד, אבל עיקר סוגיין לא קאי אלא אידו של עני דמתניתין שהיא ברשות הרבים, ולא אידו של בעה"ב

חדרף היוזמי



פח) גמ', רש"י ד"ה היה טעון. ומשעקר רגליו נמלך. ומשמע דאם נמלך קודם שעוקר רגליו מהני, ואף על פי שטען עצמו שלא ע"מ להוציא אפשר לחיבו מחמת עקירת רגליו.

פט) גמ', עמד לפוש פטור לכתף חיוב. ובכהאי גוונא שעמד לא לפוש ולא לכתף אלא מטעם אחר ודעתו להמשיך בהליכתו עיין בשעה"צ (סימן שמ"ט י"ח) שמוכיח מדאמרינן לקמן קנג: דבהמה שעמדה להשתין מים חשיב עמידה, וכן מדאמרינן התם כי מטי לביתיה א"א דלא קאי פורתא, דמוכח מזה דכל שאין העמידה לתקן משאו מיקרי עמידה, ולפוש אתי לאפוקי לכתף. (ועיי"ש שהביא דרבינו ירוחם החמיר בזה. והלבוש כתב דמדרבנן החמיר). והחזון איש (סימן ס"ב ד') מבאר דהא דאמרו לפוש לרבנותא הוא, דס"ד דחשיב צורך ההילוך והוי כמו לכתף.

צ) שם. בחזון איש (שם) הסתפק בכהאי גוונא שעמד לכתף ובא אחר ועקר ממנו אי חשיב עקירה נדאפשר שלעולם החפץ נחשב מונח רק שאינו מעשה הנחה כלפי העומד לכתף ולכך אינו מפסיק וכעין דמצינו בתוס' לעיל ג: ד"ה היה טעון וכמו שכתבו שם (אות לד) בשם החזון איש. ועיין עוד בחזון איש שלומד בדברי תוס' לקמן ח: (ד"ה לא מחייב) דאפילו במניח ע"ג קרקע שייך דין עמד לכתף.

צא) גמ', שלא היתה עקירה משעה ראשונה לכך. בסוכה מג. אמרינן בלולב ושופר ומגילה שמא יעבירונו ד"א ברשות הרבים, ופרש"י דנקטו ד"א ברשות הרבים ולא שמא יוציא, שיש אופן שאין חייב משום מוציא בכהאי גוונא שעקר שלא ע"מ להוציא, והתוס' שם הקשו דבכהאי גוונא גם בד"א ברשות הרבים אין מתחייב. וכתב הכפות תמרים שם דרש"י ס"ל דבד"א ברשות הרבים לא בעינן שתהי' עקירה ראשונה לכך. דדוקא הוצאה דילפינן ממשכן בעינן דומיא דמשכן שתהיה עקירה ע"מ להוציא, אבל ד"א ברשות הרבים דמהלכה למשה מסיני גמרינן לה (כדלקמן צו:): אין תנאי זה. וצ"ע דרש"י כאן כ' דמשום מלאכת מחשבת הוא, ואטו ליכא בד"א ברשות הרבים כל פטורי דמלאכת מחשבת (א.ג.). והתוצאות חיים (סימן ט' י"א) מבאר מאי שנא משאר מלאכות דכשכותב אות א' א"צ שתהא דעתו לכתוב את השניה, משום דעקירה אינה עקירה גמורה עד שיצא מהרשות (ועיין תוס' לעיל ג. ד"ה פטורי דאינה אלא טילטול בעלמא), ולפ"ז אם היה בדעתו להוציא אבל לא להניח ברשות הרבים לא יפטר משום זה, אמנם בספר תוספת שבת (שמ"ו ג') נקט דבעינן עקירה ע"מ להניח ברשות הרבים דוקא, והק' מזה על דברי הב"י, והפרי מגדים (שם סק"ב) כתב דאפשר דסגי במה שמכוין להוציא אף שלא כיון להניח.

צב) גמ', בן עזאי קסבר מהלך כעומד. הק' בס' חפץ ה' מה עדיף מעמד לכתף, וכ' דאפשר דבהא גופא פליגי רבנן ובן עזאי דרבנן נמי מודו דחשיב כעומד אלא ס"ל דכיון דהוי כלכתף ל"ח הנחה, ובן עזאי ס"ל דעמד לכתף נמי חשיב הנחה. ולכאורה י"ל דכיון דלבן עזאי גם כאשר ימשיך ללכת נחשב

לנוח בו בשעת עקירה". (וביאר המ"מ שמספק פסק לקולא). פג) תוס' ד"ה כשנוי. דהוי כמי שנותן מימינו לשמאלו דאף על פי שהעבירה ד"א פטור. וקשה מ"ש דאם היה הולך ברגליו עם החפץ דחייב דקיי"ל עקירת גופו כעקירת חפץ. וצ"ל דס"ל כהאי גיסא שכתב הגאון רבי עקיבא איגר לעיל ג. (עיין אות ל) דצריך שיעקר החפץ ממקומו ולא סגי שיעקר מהרשות, ומה דמהני עקירת גופו משום שעקר גופו כשהחפץ עליו דיינינן לשינוי מקום הגוף כשינוי מקומו של החפץ מה שאין כן הכא דבעקירה שעשה עקר רק החפץ מהגוף ולא הגוף ממקומו אם כן כשחוזר אחר כך לגוף הראשון הוי כמי שלא נעקר. פד) גמ', אלא קלט, והא בעינן עקירה מע"ג מקום ד' וליכא. הרשב"א (לעיל ד:): ביאר דלאו דוקא הוא, דעיקר הקושיא דבעינן עקירה ממקום, אבל דע"ד א"צ ברשות היחיד, (ודלא כתוס' שם ד"ה באילון) ואחר כך כ' דאפשר דאף על גב דבהנחה ברשות היחיד א"צ דע"ד בעקירה בעינן.

דף ה ע"ב

פה) גמ', בכותל משופע. ובתוס' כ' דבעינן שרבים מכתפין עליו דאל"כ אינו רשות הרבים. אבל הרמב"ן מוכיח מהא דתנן לקמן ק. דהזורק ד"א ונדבק בכותל כגון בדבלה שמנה חייב דכל אויר רשות הרבים עד י"ט חשיב כרשות הרבים, והרשב"א הסכים עם שיטת ר"י בתוס' וכתב דלא דמי להא דלקמן דדוקא התם שאינו מקום מסויים אלא נדבק בפני הכותל ממש לעולם חשיב כרשות הרבים. והרש"ש מחלק דהתם שהכותל ישר ופני הכותל רואין את רשות הרבים חשיבי רשות הרבים מה שאין כן כאן במשופע ואינו רואה את קרקע רשות הרבים.

פו) תוס' ד"ה אגוז. ואף על גב דאמרינן ספינה מינח נייחא וכו'. והרמב"ן כתב דאינה קושיא כלל, דהתם בעינן רק שלא תחשב החצר כמהלכת ולכן בכהאי גוונא שאינה הולכת בעצמה ל"ח מהלכת, אבל הכא הנחה בעינן וס"ס לא נייחא. והרמב"ם (פי"ג ה"ד) כתב הטעם בצף ע"ג מים משום דלא חשיב שמונח ע"ג מקום דע"ד, ולדבריו הוא חסרון אחר ולא קשה כלל קושיית התוס'.

פז) גמ', אינו חייב עד שיעמוד. ופרש"י שיעמוד קודם יציאתו דרק בכהאי גוונא שייכת העקירה להוצאה כיון דמיירי שלא עקר ע"מ לצאת. וכן משמע מהא דאמר אביי דמיירי בעמד לפוש משמע דפשיטא שהמשיך בהילוכו אחר כך, וכן מוכח מהא דמקשינן מאי קמ"ל שלא היתה עקירה משעה ראשונה לכך, דמבואר דמיירי הכא לגבי העקירה ולא לגבי ההנחה. אמנם הרמב"ם פי"ג ה"ח מזכיר דגין זה דנכנס ויוצא כל היום דאין חייב עד שיעמוד לפוש כלפי ההנחה, והמגיד משנה הביא על זה גמרא דילין שהוא מקור הרמב"ם, וכתב הלחם משנה דבאמת גם הרמב"ם מפרש הגמרא דמיירי לגבי עקירה אבל ההנחה היתה הנחה גמורה ומוזה לא מיירי הגמרא, אלא דמ"מ הרמב"ם הוציא מהגמרא את דינו דה"ה בהנחה ועיי"ש שהאריך.

הדרק היוזמי



חוצה להן בזורק או במעביר כמוציא מרשות היחיד לר"ה דמיין וכ"כ שם עוד ראשונים, ולפ"ז שיעור ד"א אינו שיעור בהעברה של האדם אלא שיעור במקום ברשות הרבים, ולפ"ז מובן הא דמדמי לה למקום פטור דבאמת תוך הד"א הוי כרשות אחרת מסוף הד"א. אבל המאירי (סוכה מג.) הביא בשם גדולי המפרשים (הראב"ד) דמעביר ד"א ברשות הרבים חייב אפילו אם העקירה וההנחה היו ברשות היחיד, לפ"ז ייצא שיעור ד"א אינו כדי לחלק הרשויות ודלא כבעה"מ, ועיין לקמן קנג: דאין איסור מדאורייתא במוליך פחות פחות מד"א, ולכאורה קשה אמאי לא נחשב לחצי שיעור וקיי"ל ח"ש אסור מן התורה, ולדעת הבעה"מ נחא דכל המלאכה רק כשיוצא מהד"א וצ"ע לדברי גדולי המפרשים הנ"ל. (י.ר.)

צט) תוס' ד"ה התם. דאי הוה מנח ליה למעלה מי' פטור. וציין הגאון רבי עקיבא איגר לתוס' לקמן קב. ד"ה והוציאו דנקטו שאפילו בהנחה דלמעלה מי' חייב במעביר כיון דמה שמונח על האדם הוי כמונח למטה. [ולעיל (אות פ) הבאנו דעת הרשב"א דוקא בהנחת ועקירת גופו חייב בלמעלה מי', ודעת תורני"ד דאפילו במניח על אדם אחר].

ק) גמ', וכרמלית. רש"י לעיל ג: פ"י מלשון יערו וכרמלו (בישעיה י' דהיינו יער גבוה כפרש"י שם). ועיין בתוס' בשם הירושלמי, והרמב"ם בפיה"מ מפרש כרמלית כמו כארמלית שדימהו לאלמנה שאינה בתולה ולא אשת איש, וכמו כן רשות זו אינה רשות היחיד ולא רשות הרבים. ועוד כתב שם וכן בריש פי"ד מהל' שבת דיערים הם רשות הרבים ודלא כרש"י הנ"ל. (ועיין מש"כ לקמן אות קה).

קא) גמ', גדר שהוא גבוה י' ורחב ד'. רש"י מפרש דמיירי בגדר עצמו, וכת' הפני יהושע דמקום מוקף מחיצות דהוא עיקר רשות היחיד לא הזכר דפשיטא, ובכותל החידוש דאף על גב דאינו מקום דירה, וגם מחיצותיו רק מדין גוד אסיק. אבל בביהגרא (שמ"ה ס"ב) מפרש הא דאמרו חריץ וגדר רחב ד' היינו שמקיף למקום שרחב ד' והיינו סתם רשות היחיד, אבל דין החריץ גדר עצמו לא הזכר אלא במתניתין צ"ט ע"א.

קב) שם. הטעם דגדר עצמו וכן תל גבוה נחשב רשות היחיד, רש"י בע"ב (בד"ה קמ"ל) מפרש דהיינו מדין גוד אסיק מחיצות, שנחשב שמקיף את חלקו העליון, אבל ברמב"ן לקמן צט: משמע דבעמוד כיון שאין מחיצותיו ניכרות מלמעלה לא שייך גוד אסיק, והמאירי בסוכה ד: מבאר דאף על גב דליכא גוד אסיק בעמוד הוי רשות היחיד מחמת עצם זה שגבוה י' ורחב ד' ואינו תשמיש של רשות הרבים. ובחי' רבינו חיים הלוי (ריש הל' סוכה) ביאר בדעת הרמב"ם והרמב"ן דמשום דאיכא מחיצות למטה דהיינו צדדי התל חשיב רשות היחיד ואף על גב שאינן מקיפות את הרשות עצמה מ"מ כיון שמבדילות בין רשות הרבים לרשות מהני להחשב רשות היחיד.

קג) גמ', ומבואות המפולשין. פרש"י רחבים ט"ז אמה. ולקמן צט. ילפינן לה מדרך דעגלות של משכן שהיה ט"ז אמה. והרמב"ן במלחמות ה' בערובין (ו. בדהרי"ף) כתב דבעינן ט"ז

מונח ל"ש כלל החסרון והסברא של עמד לכתף, דדוקא אם בהילוכו לא חשיב שמונח אמרינן דאף עמידתו שבאמצע ע"מ לכתף ולהמשיך לילך ל"ח הנחה. (א.ג.).

צג) שם. כ' הריטב"א ערובין צח. דמי שעומד במקו"פ ונוטל מרשות היחיד ומעביר באויר מקו"פ ומניח ברשות הרבים, לכן עזאי דמהלך כעומד כ"ש כאן שיחשב כמו שנח במקו"פ ואינו חייב משום הוצאה. והוא חידוש שאף על פי שאינו עושה מעשה של הנחה כלל ואדרבא עושה פעולת הזזה בחפץ מ"מ נחשב מונח לבן עזאי, וכ' האבני נזר (סימן ר"מ ל'א) דלפ"ז אפשר לבאר דגם רבנן דפליגי על בן עזאי ס"ל דמה שבהליכתו רגלו אחת מונחת הווי הנחה, וכדמצינו לקמן צג: דרגלו אחת על הריצפה ורגלו אחת על האבן רואין אם תינטל האבן ויכול לעמוד ברגלו אחת על הריצפה עבודתו כשרה, אלא דרבנן ס"ל דאף על פי שעל רגליו הווי נח לא מהני כיון שחלק גופו העליון זו עם החפץ, ובן עזאי ס"ל דאולינן בתר רגליו.

צד) תוס' ד"ה בשלמא. ובירושלמי פריך וכו' ומשני משכח"ל בקופץ. אבל בירושלמי לפנינו ליתא תירוצ' זה אלא משני דפלוגתת בן עזאי ורבנן בקופץ.

צה) שם. והש"ס דילן לא חשיב לה פירכא דד"א ברשות הרבים הילכתא גמירי לה. ובחת"ס כתב דהירושלמי אויל לשיטתו בר"פ הזורק דד"א ברשות הרבים ממשכן ילפינן. והתוס' כתובות לא: ד"ה מהלך כתבו דלבן עזאי ד"א ברשות הרבים הילכתא גמירי לה והוסיפו דלא ילפינן מינה דהתם מקום חיובא הוא, והא דפטר בן עזאי היינו במהלך דרך סתיו שהוא מקום פטור. ולדבריהם לא שייך מה שהסתפק הרשב"א בתוס' לגבי חוץ לד"א, דדוקא לקולא במקום חיוב לא מהני מהלך כעומד.

צו) שם. הרשב"א בכתובות לא: הביא בשם הראב"ד דלבן עזאי לא יפטר ד"א ברשות הרבים משום דלא עדיף מעמד לכתף, ודוקא היכא שעובר במקו"פ פטר בן עזאי. אבל רש"י בד"ה חייב כ' דדוקא עמד לפוש בסתיו מיפטר, ויש לעיין אם אפשר לדברי רש"י דדוקא לרבנן ובזה מודה הראב"ד דדוקא לבן עזאי מהני עמד לכתף.

דף ו ע"א

צז) גמ', מידי דהוה אמעביר חפץ מתחילת ד' לסוף ד' וכו'. התם לגבי האי גברא מקום פטור וכו'. באבן האזל (פ"ג מגנבה ה"ב) הביא ששמע בשם הגר"ח לחלק בין זורק ד"א ברשות הרבים להוצאה, דבד' אמות כל הד' אמות הם גורמי החיוב, אבל בהוצאה רק העקירה וההנחה הם גורמי החיוב. והקשה ע"ז האבן האזל דמלשון הגמ' כאן מוכח דבד"א אין כל הד"א מגורמי החיוב אלא עיקר החיוב מה שמוציא מהמקום שבתחילת ד' לסוף ד' וכמו בהוצאה.

צח) גמ', לאו אף על גב דאי מנח ליה בתוך ד"א פטור וכו' הי"נ לא שנא. עיין רשב"א לקמן צו: שהביא דבספר המאור כתוב לפי שד' אמות בכל מקום קונות לו וכרשותו דמיין, כשהוציא



הרבים, וכן דעת תוס' בערובין כב: ד"ה יהושע, אבל הריטב"א בערובין נ"ט כתב דמקום של יחיד לעולם לא חשיב רשות הרבים אף אם רבים בוקעים בו.

דף ז ע"א

קיא) גמ'. לא נצרכא אלא לקרן זוית. רש"י מפרש שבא לרבות עוד כרמלית, אבל הבעל המאור מפרש דזו היא עיקר כרמלית דכיון דזימנין עיילי רבים להתם מתחזיא כרשות הרבים ולכך גזרו בה רבנן להחשב כרשות הרבים, וכולהו אחרניתא גזרו משום כרמלית זו, ולפ"ז נחא מה שנקרא בברייתא כרמלית סתמא.

קיב) גמ', איצטבא שלפני העמודים נידון ככרמלית. כתב הב"י (סימן שמ"ה) דמיירי ברחבה ד' וגבוהה מג' ועד י' דבאינה רחבה ד' הוי מקור"פ, ופחות מגובה ג' הוי רשות הרבים, אמנם הרישב"א מסתפק דאפשר אף באינה גבוהה ג' כיון שהיא לפני העמודים אינה נוחה לידרס ונפקא ליה מתורת רשות הרבים.

קיג) גמ', לבינה זקופה ברשות הרבים וכו' על גבה פטור. הקשה בחשק שלמה לעיל ה. על מש"כ התוס' שם דאין כלי נעשה כרמלית בתוך רשות הרבים אפילו לקולא, דמ"ש מלבינה דהכא דאף על פי שאינה חלק מהרשות מבטל שם רשות הרבים במקום זה. והריטב"א (החדשים) שם חילק דכלי עומד טפי לינטל מיד מה שאין כן לבינה קביעה טפי.

קיד) גמ', ורב אסי אמר אפילו צואה. ונחלקו הראשונים בטעמיה דרב אסי, דהמאירי כתב דאף על גב דמונע דריסת רבים כיון שאינו גבוה ג' אינו כלום, וכ"כ רבינו ירוחם (נתיב י"ב ח"ו). אבל המרדכי בפרק הזורק (סימן שע"ז) כתב דטעמיה דרב אסי משום דמיפסע פסעי עליה [כלו' דמדלגין עליהן] ודוקא משו"ה חשיב גם מקום זה לרשות הרבים, אבל אם אין עוברים שם כלל לא, ועיין בחו"י הגר"א ובאור שמח (פי"ד הכ"ד) דלפ"ז דוקא כשאין בצואה ד' טפחים דאז ראוי לפסוע ולדלג עליו (וכדלקמן ק:). אמנם ברש"י לקמן ק: ד"ה חייב משמע דלא מהני לרב אסי הא דמיפסע פסעי עליה להחשיבו רשות הרבים.

קטו) תוס' ד"ה וטח. וקשה לר"י וכו' לוקי מתניתין במחזיק החפץ בענין זה שרואה את הקרקע. ובתוס' הרא"ש הקשה עוד אמאי אמרינן דלר"ע דסבר קלוטה כמי שהונחה ע"כ סבר דא"צ מקום דע"ד, הרי כיון שנמצא באויר ורואה את הקרקע שפיר איכא מקום דע"ד, ות"י דדברי ריב"א דוקא כשדבוק לדבר המגיע עד הקרקע כגון כותל או לבינה דחשבינן ליה כאילו שטוחה אצל הקרקע, אבל במה שנמצא באויר מודה ריב"א דלא מהני מה שרואה את הקרקע.

קטז) תוס' ד"ה אילימא. וקשה לר"י דהא רשות היחיד היא וכו'. עיין בפני יהושע ומרומי שדה שתמהו על קושייתם דהא ס"ס מדרבנן חשיב כרמלית ושפיר איצטריך לאתווי מדרב גידל לענין זה.

קיז) גמ', שרשות היחיד עולה עד לרקיע. הטעם שעולה עד

אמה על ט"ז אמה. וכ"כ הרישב"א בעבודת הקדש ריש שער ג'.

דף ו ע"ב

קד) רש"י ד"ה קמ"ל גמורה. שנגמרו מניין מחיצות שלה שיש לה מחיצות מכל צד וכו' מד' צדדין. הק' הרש"ש דדעת רש"י בערובין (יא: ד"ה לזרוק) דסגי בג' מחיצות להחשב רשות היחיד.

קה) גמ', כאן בזמן שישראל שרויין במדבר כאן בזה"ז. ופרש"י דבזה"ז לא חשיבא רשות הרבים כיון דהולכי מדברות לא שכיחי. אבל הרמב"ם בפיה"מ ובריש פי"ד מהל' שבת כתב דמדברות חשיבי רשות הרבים, והביא הכס"מ מ' אברהם בן הרמב"ם שהרמב"ם למד להיפך מרש"י דבזמן שהיו ישראל במדבר והיו מחנותיהם סדורים לא היה מקום הילוך הרבים, ובזה"ז שכל מי שירצה עובר בתוכו חשיב רשות הרבים. והב"ח בסימן שמ"ה פי' כוונת הרמב"ם דמדברות רשות הרבים דוקא באופן שדרך רשות הרבים פתוחין לשם ועי"ז עיילי רבים להתם.

קו) תוס' ד"ה כאן. משמע קצת דאינה רשות הרבים אא"כ מצויין שם ס' ריבוא. וכן דעת רש"י בערובין ו' ע"א, ולשונו "ועיר שמצויין בה ס' ריבוא" ומשמע לכאורה שא"צ שיעברו ס' ריבוא בב"א אלא סגי שהדרך מיועדת לס' ריבוא, ובתוס' שם הביאו מהבה"ג דבעינן דריסת ס' ריבוא. ויל"ע אם כוונתו שיהיו ס' ריבוא בב"א. והרמב"ן לקמן נו. הביא מספר התרומה דבעינן ס' ריבוא עוברים בכל יום, וכן העתיק השו"ע (סימן שמ"ה ז').

קז) שם. ובתוס' ערובין ו. (ד"ה כיצד) הקשו דהרי במדבר היו יותר מס' ריבוא דהיו נשים וטף לאין מספר וכן ערב רב, ותירצו דלא גמרינן ממשכן אלא מילתא דכתיבא במספרם. וקשה דבריש פרשת פקודי כתיב שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמישים, וזה היה בזמן הקמת המשכן, ומנין ס' ריבוא לא מצינו אלא בפר' בא ביציאת מצרים ושם כתיב כשש מאות אלף, וצ"ל דמסתברא דרשות הרבים נקבע לפי מנין שלם ולא לפי שלשת אלפים וכו'. א.ג.].

קח) שם. והרמב"ן בערובין נט. הקשה על שיטה זו דבעינן ס' ריבוא אם כן למה לא הוזכר בברייתא דלעיל ע"א בתנאי רשות הרבים וכרמלית.

קט) תוס' ד"ה הא קמ"ל. חטאת חייב על כולן, ובפ"י הר"ח לקמן צו: כתב דאיסי מחייב רק ל"ח חטאות, ובהג' רא"מ הורוביץ כתב דאף דאיסי מחייב חטאת אכולהו, מ"מ בדעביד כולהו בבת א' לא יתחייב אלא ל"ח דמאותו קרא דממעט סקילה נתמעט גם חילוק מלאכות. ובספר הישר לר"ת (סימן קפ"ט) כתב דאיסי פטור מכרת אבל חטאת מחייב, אבל הרמב"ן כתב דע"כ מחייב כרת דהרי אין חטאת בא אלא על דבר שזדונו כרת.

קי) רש"י ד"ה רשות היחיד לשבת. דהא לאו הילוך לרבים היא. ומשמע דטובר דאם רבים מהלכים במקום של יחיד הוי רשות



היחיד, וכן מבואר בתוס' הרא"ש דבעינן שיהיה על העמוד חלל י' לאפוקי אם יש עליו גג תוך פחות מ' לראש העמוד ל"ה רשות היחיד. ועיין בבית מאיר (סימן שמ"ה) שכתב לחלוק על המהרש"א וס"ל שא"צ חלל י' ע"ג העמוד וכן משמע במהר"ם על תוס' כאן שלא פי' כמהרש"א דקושית התוס' מדין גובה י', אלא מדין רוחב ד'.

דף ח ע"א

קבד גמ', אמר אבני זרק כוורת וכו' רחבה ו' פטור. ופרש"י דבמשכן זרקו כלים ולא רשויות, ובתו"י הק' דהא במשכן היו מוציאים ארון ומזבחות דהיו רשויות. והרש"ש תי' דרש"י מיירי דוקא בזריקה דזה לא היה במשכן אלא בכלים ולא ברשויות אבל בהוצאה דרך העברה אין הכי נמי דחייב גם בהוצאת רשויות. אמנם הרשב"א לקמן דף ע"ב מכריח דד"א הוא מין ממיני ההוצאה ולפי זה צ"ע לחלק.

קבה רש"י ד"ה רחבה. וא"ת בדלא גבוהה י' רשות לעצמה היא. והק' המהרש"א דרש"י לקמן בד"ה פחות מכן כתב דאין כרמלית בכלים וא"כ מה הקשה כאן. והתוצאות חיים (ט"ו סק"ד) מתרץ ע"פ מש"כ בחי' הר"ן לקמן יא: בשם התוס' דדבר גדול שכובדו קובעו חשיב כרמלית אף על פי שהוא כלי, ולכן שפיר הקשה רש"י דה"נ כוורת דכבדה היא תחשב כרמלית.

קבו גמ', כפאה על פיה וכו'. עיין רש"י ותוס' שנחלקו אי מיירי ברחבה ו' או אינה רחבה ו', והרמב"ן במלחמות כתב דמיירי בין ברחבה ו' בין באינה רחבה ו', ומבאר דמכח לבוד לא אמרינן שיעשה רשות דלא מצינו גוד אחית וגוד אסיק בכלים, ולכך בשבעה ומשהו לא יפטר דיחשב כגבוהה י'. והא דפטור בו, ומחצה משום דהוי כמונח ע"י הלבוד בזמן שאגוד למק"פ. אבל בזריקה כדרכה גם בכהאי גוונא חייב דהוי כאילו עולה הרשות הרבים עד ג"ט וממילא ל"ח כאגוד למק"פ. (ומבואר דאיכא ב' דיני לבוד, א' שנחשב כמונח, ב' שהקרקע עולה).

קבו רש"י ד"ה כפאה על פיה. אינה רחבה ו' קאי. והמהרש"א תמה דרש"י עצמו לקמן ט. (ד"ה פתח) כתב דאין מחיצות לפחות מד' וא"כ איך אפשר לומר כאן לבוד. והחת"ס תירץ דדוקא לגבי רשות היחיד דשבת בעינן לשיעור ו' משום הן ואלכסונו, אבל לגבי להחשב מחיצה למקום ד' סגי ברחב ד' ממש. והקה"י (סימן ט') כתב דבאמת איכא ב' מיני מחיצות, מחיצות דרשות ומחיצות דכלים, ודוקא למחיצות דרשות בעינן שיהיה רוחב ד', ולדין לבוד סגי במה שיש מחיצת כלים שלוח א"צ דוקא רוחב ד'.

קבח גמ', עמוד תשעה ברשות הרבים ורבים מכתפין עליו וכו'. פרש"י דמיירי בין רחב ובין קצר, וכ"כ הרמב"ם (פי"ד ה"ח) שאין נ"מ בשיעור רחבו, והמאירי הביא י"א דבעינן רוחב ד' ואל"ה הוי מק"פ. מדייק מהגמ' לעיל ז: מקולי רשות היחיד וכו' שברשות הרבים אין תנאי דרוחב ד'. (ועיין מש"כ באות קיט מהביהגר"א שמ"ה ס"י שם). אבל הר"ן (א: בדפי הרי"ף) הביא בשם הראב"ד דבעמוד בעינן רוחב דע"ד מדין הנחה ע"ג

לרקייע עיין בהגר"ח הלוי (הלכות סוכה) שמבאר שלדעת הרמב"ן הוא משום גוד אסיק [ולכן סובר הרמב"ן (צט:)] דבעמוד אין דינא דעולה עד לרקייע דס"ל דאין גוד אסיק כשאינ מחיצות ניכרות ודלא כרש"י ד"ה עד לרקייע ולעיל ו: ד"ה קמ"ל, אבל לדעת הרמב"ם אינו תלוי בגוד אסיק אלא דינא הוא דמהני המחיצות לכל המקום עד לרקייע.

דף ז ע"ב

קיא גמ', דאין רשות הרבים למעלה מ'. רש"י בע"א (ד"ה חייב) כתב הטעם דלא שלטי ביה רבים, (וצ"ב כונתו דהרי גובה אדם הוא יותר מ'), ובירושלמי בפרקין יליף לה מקרא דלמעלה מ' הוי רשות אחרת, ומשמע מזה דאין האויר נחשב רשות הרבים מחמת עצמו אלא מכיון שהוא רשות א' עם הקרקע, דאם האויר הוא מקום של רבים בעצמותו אמאי תלוי אם הוא רשות אחרת מהקרקע או לא.

קיט גמ', מקולי רשות היחיד דאי איכא מקום ד' הוא דהויא כרמלית. וכ' בחי' הר"ן דבאמת בזה גם לרשות הרבים שייך לדמותו דבעינן מקום דע"ד, אלא דהא מילתא ילפינן נמי מרשות היחיד, ועיין בחי' הגר"א שכתב דאף בין העמודים דא"צ רוחב ט"ז אמה לדעת תוס' מ"מ בעינן רוחב ד' טפחים. אמנם בביהגר"א (שמ"ה סעיף י') מוכיח מהגמ' כאן דמשמע דדוקא ברשות היחיד נאמר דין דע"ד ולא ברשות הרבים ונ"מ לעמוד גבוה ט' שרבים מכתפין עליו, ומה דבעינן דע"ד ברשות הרבים הווי דוקא באדם או בהמה שאינם חולקין רשות לעצמן (ועיין לעיל אות עט-פ).

קכ גמ', גופא א"ר גידל וכו' בתוכו אין מטלטלין אלא בד"א. ורש"י בע"א מפרש החסרון דליכא מחיצות י', והתו"י (בגליון תוס' ד"ה ואם) פליגי דהכא שפיר הוי מחיצות י' אלא כיון דליכא אויר י' ל"ח רשות היחיד, והר"ח מפרש הטעם משום דלא חזי לדירה, וכ"כ הר"ן.

קכא שם. עיין בביאור הלכה (שמ"ה סט"ו) שמסתפק בהאי דינא דתוכו אי מה דלא חשיב רשות היחיד הווי מדאורייתא, או דהווי רק חומרא מדרבנן הוא דיהא ככרמלית אבל מדאורייתא רשות היחיד גמור הוא. והחזון איש (ס"ה ס"ק ס"ז) מוכיח מתוס' ד"ה והלכה שכתבו דחור שאינו גבוה עשרה לא חשיב רשות היחיד מדאורייתא.

קכב תוס' ד"ה ואם. דשאני התם גבי סוכה דבעינן שיהיו מחיצות סמוכות לסכך. אבל הר"ן על הרי"ף בסוכה כתב דבסוכה שמצותה בדפנות בעינן שיהיו דפנותיה סמוכות כדי שיהיו נראות כשלם, אבל לענין שבת סגי במה שהוא רשות מיוחד שאין הרבים בוקעין בו, ולכך אין נ"מ אם הם סמוכות או לא.

קכג תוס' ד"ה והלכה. וא"כ היכי אמרינן הכא חוקקין להשלם לר"מ בחור כ"ש. המהרש"א מבאר דקושית התוס' דבעינן ברשות היחיד דוקא שיהיה בחללה י' וברחבה דע"ד, ותי' התוס' דבלאו הכי הוי רשות היחיד ע"י שמפולש לרשות



פטור. כתב החזון איש (ס"ב ד') דחזינן מתוס' דס"ל דעמד לכתף אינו הנחה אף שמניח ממש על קרקע, דהכא לפי האמת חשיב הנחה משום דהוי כעמד לפוש ולא כלכתף, או דאף על גב דחשוב לכתף אין זה עיקר הוצאה לקבוע עצמו לכתף בכל פסיעה.

קלד) גמ', דאמר רבא המעביר חפץ מתחילת ד' לסוף ד' וכו'. ופרש"י אף על גב דדרך מקו"פ אול. והק' התוהרא"ש אם כן היינו דינא דר"א לקמן צב. המוציא משוי למעלה מי' חייב ולמה לא הקשו משם. ועיין מש"כ בסמוך.

קלה) שם. ברש"י משמע דהעקירה וההנחה בעינן דוקא למטה מי' וכשיטת תוס' לעיל ו. ד"ה התם וכ"כ תוס' ערובין לג. ד"ה והא, והוכיחו מדאמרינן הכא בגמ' התם לא נח הכא נח וכפרש"י כאן, והק' הרש"ש דברש"י לקמן צב. מבואר דאפילו כשמניח למעלה מי' במעביר חייב. והרשב"א לעיל ה. כתב דדינא דמוציא למעלה מי' היינו אף כשהנחה למעלה מי' אבל דוקא בהנחת ועקירת גופו ולא כשמניח על אדם אחר למעלה מי', (ואפשר שכן דעת רש"י וברבא מיירי שאין הנחת ועקירת גופו ולכן צריך הנחה למטה מי' מה שאין כן מימרא דר"א קמיירי במעביר, וכ"נ בחזון איש סימן ס"ב י"ט).

דף ט ע"א

קלו) גמ', התם לא נח. ובתוס' ערובין לג. מוכיחים מכאן דמעביר למעלה מי' צריך הנחה למטה מי', ובתוס' הרא"ש שם מפרש בענין אחר דבאיסקופא האדם עומד במקום פטור, מה שאין כן הכא שהאדם אינו עומד במק"פ חשבינן לחפץ כאילו נמצא במקום עמידת רגליו של האדם הנושא.

קלז) שם. והמהרש"א מבאר דלפי ר"ח שבתוס' ד"ה לימא, צריך לבאר תירוץ הגמ' הכא נח דכיון שידו ברשות שגופו עומד חשיב הנחה. (ומבואר דאף על גב שמזיז ידו חשיב הנחה, וכן משמע קצת ברש"י).

קלח) גמ', אמר רב יהודה אמר רב הכא באיסקופת מבוי עסקינן וכו'. עיין פרש"י דלא אוקמא באיסקופת בית, דסתם בית יש בפתחו כמו משקוף מלמעלה וסתמו ארבעה, ובכהאי גוונא אפילו בפתח נעול אמרינן פי תקרה יורד וסותם. ולא אוקמא בגוונא דקירוי גבם כלפי חוץ ואין ברוחב האיסקופה ד', דסתם עובי החומה אינו פחות מד'. וברשב"א הוכיח כדברי רש"י דסתם איסקופא רחבה ד' מכמה דוכתי, אלא שהק' על מה שפירש"י דפתח פתוח כלפנים היינו מחודה החיצון של הקורה ולפנים, דבירושלמי איתא להדיא שכל האיסקופה כלפנים, ומשום שהותרה מקצתה הותרה כולה, ופירש בשם רבו דהא דלא אוקמא באין ברחבה ארבעה ובמקורה כולה ולהכי פתח נעול כלחוץ, משום דמשמע ליה לגמרא דפתח נעול כלחוץ היינו שמותר לטלטל מן האסקופה המקורה לשאינה מקורה משום דשניהם חשיבי כרמלית מדרבנן ורשות היחיד מדאורייתא, ואי איירי בכולה מקורה או שקירויה כלפי חוץ אם כן הנפק"מ היא שמותר לטלטל ממנה לרשות הרבים וזה

מקום ד' ולא מדין הרשות.

קכט) גמ', וכן בגומא. ובתוס' פי' דבגומא מיירי אף בפחות מעומק ט', אבל הרמב"ן כתב דכשאינה עמוקה ט' לא משתמשים להניח שם חפצים שלא ישברו ע"י העוברים והדברים הנגררים ברשות הרבים.

דף ח ע"ב

קל) גמ', וקתני ערובו ערוב. וכתב הרשב"א דמכאן הוכיחו דשרי לכתחילה לטלטל פחות מד"א ברשות הרבים, (ודוקא כשמטלטל יותר מד"א ורק מפסיק באמצע אסור מדרבנן כדאמרינן לקמן קנג:). וכ"כ הרמב"ם (פי"ב הט"ו), והראב"ד שם השיג עליו דאסור דגזרינן דילמא אתי לאתויי ד"א ורק במקום הדחק היתירו ובעוד כמה אופנים עיי"ש. וברור דלכולי עלמא אין בזה דינא דחצי שיעור אסור מה"ת. ובגבורת ארי יומא ע"ד מבאר משום דלא שייך כאן חזי לאיצטרופי שהרי כשעוקר ע"מ להניח תוך ד"א לעולם לא יתחייב על עקירה זו גם אם לבסוף יוליך ד"א, אמנם עיין בכפת תמרים סוכה מג. שכתב בדעת רש"י דבד"א ברשות הרבים א"צ שתהא עקירה ראשונה לכך (ועיין לעיל אות צח).

קלא) גמ', ורבי היא דאמר כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו ביה"ש. וקשה מה הצד לאסור שבות ביה"ש הא בין השמשות ספיקא הוא וספק דרבנן לקולא. ובמרדכי יבמות (פרק החולץ ס"ס כ"א) מביא הא דאין מטבילין בביה"ש של יו"ט דפעמים שהחמירו בספקות דרבנן, ועיי"ש שמביא עוד מקומות שמצינו כן, וכן לגבי ספק ספיקא וע"כ כתב להחמיר שלא לסמוך לכתחילה בספק דרבנן עיי"ש, והש"ך הביאו לגבי ס"ס בסוף כללי ס"ס לש"ך. ואפשר לבאר עפ"י דברי הרמב"ם בריש פרק כ"א מהלכות שבת דילפינן שבות מדכתיב בקרא "תשבות" ולפי זה ניחא שהחמירו בספיקא.

קלב) גמ', האי זירזא דקני וכו' לא מחייב עד דעקר ליה. התוס' מבארים הטעם משום שלא נעשית המלאכה בב"א שהרי מונח באמצע וכתבו שזה גם בהוצאה, אמנם הרמב"ן הביא דברי הראב"ד דהטעם משום שאין כאן עקירה ודוקא בד"א ברשות הרבים פטור משום שאין כאן מעשה עקירה לעולם אבל בהוצאה חייב משום דעקירתו מהרשות כעקירת החפץ. והנה המאירי בסוכה דף מג ע"א הביא בשם גדולי המפרשים [שהוא הראב"ד] דד"א ברשות הרבים חייב אף כשהעקירה וההנחה היו ברשות היחיד, ומוכח מזה דד"א ברשות הרבים אינו משום דדמי להוצאה מרשות לרשות אלא הוא דין שיעביר ד"א ברשות הרבים וא"כ ניחא דלשיטתו אויל דחלוק ביסודו ד"א מהוצאה. ועיין ברמב"ן שהק' אם כן אמאי אמרינן לעיל ה: דמפנה חפצים ונמלך להוציאן פטור, דנחיבו על עקירתו מהרשות דחשיב עקירה להראב"ד, ותי' ע"ז הרשב"א בכתובות לא. (הובא בשטמ"ק) דדוקא בחפץ שמונח על הקרקע מיקרי עקירת הרשות עקירה ולא בחפץ שבידו.

קלג) תוס' ד"ה לא מחייב. והוי כמו עמד לכתף וכו' אפ"ה



קמב) גמ', אסור לכתף עליו גזרה משום תל גבוה ברשות הרבים. ופרש"י דאיכא חיובא דאורייתא מרשות הרבים לכתף עליו. וקשה אמאי לכתף הוי דאורייתא, הרי מבואר לעיל ה: דעמד לכתף לא חשיבא הנחה להתחייב עליה. ולכאורה נראה מזה לפשוט מה שהסתפק החזון איש (סימן ס"ב ג') במניח החפץ ממש ע"מ לכתף, אם כהאי גוונא דמי לעמד גופו לכתף או כיון שמניח החפץ ממש שאני וחשיב הנחה, דלכאורה מרש"י מוכח דחשיב הנחה. [ולולא דברי רש"י היה אפשר לפרש בגמ' דגזרו לכתף עליו אטו הנחה גמורה וכולה חדא גזרה] (א.ג.).

קמג) תוס' ד"ה גזירה, ואומר ר"י דאף על גב דק"ל כר"מ בגזירותיו, בדברות משה (חלק ה' הערה מז) כ' לבאר מ"ט נשתנה הכא מכל התורה דפסקינן כר"מ בגזירותיו, דהכא אין חולקים בעיקר הדבר האם ראוי לגזור עמוד ברשות היחיד גבוה י' ורחב ד' אטו תל ברשות הרבים, דלרבנן נמי ראוי לגזור, אלא דסברי דא"א לגזור ברשות היחיד שהוא רשות א' עד לרקיע ואינו מתחלק לרשויות וא"א לגזור ברשות א' ממקום למקום, ור"מ סבר דכיון דצריך לגזור גזרינן ומחשיבים העמוד לרשות מיוחדת.

דף ט ע"ב

קמד) רש"י ד"ה אין מפסיקין, ובגמ' מפרש בדאיכא שהות לגמור קודם שיעבור הזמן, במהרש"א ביאר דכונת רש"י להא דמבואר בגמ' בסמוך דאיירי דוקא במנחה גדולה, דאיכא שהות ביום טובא דבמנחה קטנה הוי תיובתא דריב"ל דסבר דאסור לעבור זמן תפילה ע"י הסעודה.

קמה) מתניתין, עד שיתפלל. בחת"ס הק' מאי קמ"ל במאי דאמר עד שיתפלל דפשיטא דלאחר שהתפלל שרי, ותיריך דהו"א דאסור להסתפר עד שתחשך כדי שלא ימהר להתפלל בלא כונה הרצויה כדי שיספיק להסתפר וכמו שכתבו התוס' בפ' ערבי פסחים קז: על הא דאיתא שם בגמ' דאסור לאכול סעודה סמוך למנחה גדולה שמא יפשע מלעשות פסח, וכ' התוס' דאפילו לאחר שעשה פסח אסור שמא ימהר לאכול ויעשה פסח שלא כראוי וכן פסק שם הר"ן, וקמ"ל דהכא לגבי מנחה לא החמירו.

קמו) מתניתין, ולא לבורסקי ולא לאכול ולא לדין, בביאור הלכה סימן רל"ב הביא את המאירי בשם קצת מפרשים שכתב, שהאיסור הוא דוקא בהני מילי המוזכרים במשנה שאין רגילות לעשותם לחצאים כגון בורסקי דחיישינן להפסד עורות, וכן רגילות שלובש בגדים צואים וטירחא גדולה בשבילו להחליפם, וכן לדין קשה לאדם להפסיק באמצע דינו כשיש לו עדים לפניו, אבל שאר דברים כגון תפירה וכתיבה שיכול להפסיק באמצע שרי עד זמן תפילה, אולם במגן אברהם שם בסק"ח הביא את דברי מהרי"ו שמסתימת לשונו משמע דה"ה שאר מלאכות וכן כתב במשנה ברורה ס"ק ט.

קמז) גמ', אילימא למנחה גדולה וכו', בפני יהושע הק' דמה

לא יתכן דהא האיסקופה חשובה רשות היחיד מדאורייתא, וכך מבואר מדברי התוס' ד"ה אף על גב דהאסקופה חשיבא רשות היחיד דאורייתא, אולם בר"מ פי"ד מהל' שבת ה"א ופי"ז הל' ט' מבואר דרשות היחיד חשיבא רק בד' מחיצות (ועיין לעיל רש"י דף ו: ד"ה קמ"ל גמורה, שכתב כן וברש"ש שם שהעיר דדעת רש"י ערובין יא: ד"ה לזרוק, דסגי בג' מחיצות להחשב רשות היחיד).

קלח) תוס' ד"ה אף על גב, א"נ יש ליישב כלחוץ כגון שפתוח לכרמלית. והק' השפת אמת, דהא ג' מחיצות להתוס' חשיבי רשות היחיד גמורה מדאורייתא, ואיך מותר לטלטל מהאיסקופה לכרמלית, ותיריך דאיירי שפתוח לכרמלית שהיא נמי רשות היחיד דאורייתא כגון קרפף יותר מבית סאתיים, והביא שהרשב"א ס"ל דשרי לטלטל מכרמלית דאורייתא לכרמלית דרבנן כגון הכא בפתוח לכרמלית שהיא בקעה וכן פסק בב"י (סימן שע"ד).

קלט) גמ', רב אשי אמר וכו', הרשב"א כתב דרב אשי אזיל לשיטתיה בעירובין סז: דסלע שבים מותר לטלטל מכרמלית דרבנן לכרמלית גמורה, ולהכי מוקים בגוונא שאיסקופת הבית מקורה כולה אף על פי שהיא כרמלית דרבנן ורשות היחיד דאורייתא, ובחת"ס תמה שהרי"ף השמיט הק' שניויא דרב אשי והביא שהמגיד משנה בפט"ז מהל' שבת הל' ב' כ' דהר"מ והראב"ד פליגי האם הא דאיתא שם בעירובין דסלע שבים שמוותר לטלטל ממנו לים שהוא כרמלית דאורייתא, הוא דוקא בסלע דלא שכיח, אולם בשאר דוכתי אסור, וכך נראה מסתמא דתלמודא בעירובין, וא"כ איכא למימר דהרי"ף פסק כסוגיא בעירובין ולכך השמיט שניויא דרב אשי.

קמ) תוס' ד"ה אמר רב יהודה דוקא באיסקופת מבוי פתח פתוח כלפנים כיון שהקורה ראויה להתיר את המבוי, ופליגי ארש"י שלא הזכיר תנאי זה שכ' התוס'. ובמרומי שדה ביאר דרש"י ותוס' פליגי בעירובין פו. דרש"י ס"ל דהלמ"מ דפי תקרה יורד וסותם הוא אפילו כשאין בקורה ד', אלא שיש אויר באותו מקום וזה החילוק בין פתח פתוח לפתח נעול כמש"כ רש"י כאן, ובבית שכיח אויר ד', ואין חילוק בין נעול לפתוח, ואף על פי שאין בית ניתר בקורה איכא למימר דמיירי שיש פסים ג"כ, מה שאין כן התוס' שם ס"ל דפי תקרה הוא דוקא בקורה ד' ולא סגי צירוף אויר דבית, ולהכי בעינן דוקא קורה שראויה להתיר. ועיין במהרש"א שכ' דלתוס' מהני להכשיר גם מחוד הקורה ולחוץ וזה לטעמיה דס"ל שהקורה שמתירה את המבוי מועילה לכל הפתח.

קמא) גמ', כגון עמוד ברשות היחיד גבוה עשרה ורחב ארבעה, כ' הרשב"א מסתברא דדוקא בחצר השותפין והוא שלא עירבו ומשום דדמיא קצת לרשות הרבים שאסור להכניס ולהוציא ממנה, ומן הבתים לתוכה. אבל בשל אדם א' א"נ בחצר השותפין ועירבו לא, ואינו נראה כן מדברי רש"י במסכת עירובין (צא. ד"ה וקרפפות) וכ"כ הריטב"א בעירובין שם בשם רבותיו והמאירי כאן בשם גדולי נרבוה.



הרז"ה שסובר דגם סמוך למנחה קטנה אם התחילו אין מפסיקין ועיי"ש מה שכתב בדעת הרי"ף.

דף י ע"א

קנד תוס' ד"ה **התם**, וי"ל דהתם לענין נשיאת כפים שאני וכו', **ובחי' בן אריה** הק' דהא גם לתפילה בעינן רביעית וכדאיתא בעירובין סד. לגי' **הגאונים**, ואפילו לגי' התוס' שם דקאי אהוראה מ"מ ודאי מודו לדינא דברביעית לא יתפלל נוכך נפסק בשו"ע ריש סימן צט], ותירץ דיתכן דכונת התוס' דמיירי באופן שהשעה עוברת דאז שרי לכתחילה להתפלל וכמו שכתבו במ"א סימן צ"ט בשם יש"ש, מה שאין כן בנשיאת כפים, **ובריטב"א** בתענית שם תירץ קושית התוס', דלא שכיח במנחה שכרות כ"כ שיהא אסור להתפלל מה שאין כן לנשיאת כפים שפסול אפילו בפחות מרביעית ובר"מ בפט"ו מתפילה ה"ד כתב דכהן נפסל רק ברביעית לישא כפיו.

קנה תוס' ד"ה **טריחותא**, ולא חש לשנויי קושיא קמייתא, ובריטב"א כ' וז"ל דכיון דמשום הכון לקראת אלוקיך ישראל הוי, בעי לקשט בגדיו יפה. וכונתו כמו שתירצו **הפני יהושע** והרא"מ **הורוביץ** דמשום הכון בעי לאזור חלציו יפה והוי טירחא, ובפני יהושע הוסיף להק' על המחזור ויטרי שהובא בתוס' שהוא משום לבו רואה את הערוה דקארי לה מאי קארי לה וכי לא ידע שאסור להתפלל כשלבו רואה את הערוה, **ובר"ן** כתב דכל מה דצריך לאזור חלציו הוא רק בתפילה אבל בשאר ברכות א"צ וכדאיתא הכא דחברין בבליא היו מסירים חגורתן ויושבים לאכול ומברכים ברהמ"ז.

קנו גמ', רבא חזיה לרב המנונא דקא מאריך בצלותיה, **בעינו שמואל** ביאר, דרבא סבר דרב המנונא הגיע למעלת רשב"י וחבריו שתורתם אומנותם, ושייך הכלל שאין מניחים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה, אבל רב המנונא עצמו ברוב ענותנותו סבר שלא הגיע למעלה זו וע"כ אמר זמן תורה לחוד וזמן תפילה לחוד.

קנז גמ', קרי עליה ר' זירא מסיר אזנו משמוע תורה וכו'. עיין בתוס' לקמן יא. ד"ה **כגון אנו**, דהקשו איך אמר לו כך הא נהג נכון כיון שלא הי' כר"ש וחבריו וכפשטות הגמ' התם, ות"י א. שהי' תורתו של ר' ירמיה אומנותו, וכ"כ הרי"ף והרא"ש, ובת"י ב' כ' התוס' דאיירי בגוונא שלא היתה שעה עוברת, וכ' **השפת אמת** לבאר לפי ת"י זה פלו' דר' ירמיה ור' זירא, דר' זירא סבר דכמו דקיי"ל לגבי מרחץ ובורסקי דאי התחילו אין מפסיקין כ"ש בתורה דאין מפסיק לתפילה (באין השעה עוברת), ור' ירמיה סבר דדוקא לגבי מרחץ ובורסקי שהם צרכי עצמו לא חייבוהו להפסיק, מה שאין כן בתורה דאין לדידיה שום נפקא מינה, שפיר חיבוהו להפסיק **ובשלטי גבורים** כאן כתב בשם הרי"ף דודאי גם בתורה אינו צריך להפסיק, והרי"ף שבעין יעקב ביאר דר' זירא נמי סבר כרב המנונא דזמן תורה לחוד וזמן תפילה לחוד, אלא דסבר דכ"ז שייך רק כשמתפלל בשעת התפילה, לענין שיכול להאריך כחפצו, אבל אי ממחר בלימודו

בכך דאיכא שהות מ"מ זריזים מקדימין למצות בכל התורה כולה ובפסחים פ"ק אמרינן לגבי בדיקת חמץ דצריך להתחיל לבדוק מאורתא אף על פי שזמן הבדיקה כל הלילה, ותירץ דשאני הכא דעיקר זמן מנחה הוא מנחה קטנה שהוא זמן הקרבת התמיד. ועוד דהא קיי"ל בברכות דצריך להתפלל בזמן שהציבור מתפללים שהוא בזמן מנחה קטנה ועוד תירץ דקושית הגמ' היא על מה שהחמירה המשנה קודם הזמן דלא שייך לעשות גדר כזה בדבר דיש בו שהות אפילו בדיעבד.

קמח תוס' ד"ה **לימא**. וא"ת לוקי מתניתין דהתחיל בהיתר, הרא"ש בברכות פ"ד סימן י"א כתב, דפי' לישנא דריב"ל "אסור לטעום" דאסור אפילו התחיל בהיתר, **ובתפארת שמואל** כאן ביאר דאסור לטעום אפילו פירות, וא"כ המשך הסעודה אסור דלא גרע מאכילת פירות.

קמט תוס' ד"ה **בתספורת** נראה דהכי הלכתא, **ברי"ף** וברבינו יונה פסקו כלישנא דרב אחא בר יעקב, וכן פסק הר"מ בפ"י מהל' תפילה ה"ה וכן פסק בשו"ע סימן רל"ב סעיף ב'.

קנ עוד כתבו התוס' דסמוך למנחה קטנה אסור אפילו סעודה קטנה ואם התחילו מפסיקין, וכן כ' בסמ"ק סימן י"א בשם רבינו ברוך אמנם הרא"ש בברכות פ"ד סימן י"א כ' דשרי להתחיל סעודה קטנה סמוך למנחה קטנה דלא חיישינן בה שמא ימשך, **וברשב"א** כתב דהרז"ה ס"ל דריב"ל אידחי לגמרי מהלכתא ודלא כמש"כ התוס' כאן וע"כ איכא לאוקמי מתניתין סמוך למנחה קטנה ואם התחילו אין מפסיקין אפילו בסעודה גדולה.

קנא בתוה"ד, ושרי סעודה קטנה במנחה גדולה עד זמן תפילה. לשון התוס' צ"ב שהרי אחר כך כתבו שרק מסמוך למנחה קטנה אסור בסעודה קטנה, ואיך כתבו כאן שעד זמן תפילה מותר, והרי זמן תפילה הוא ממנחה גדולה, ומוכח דס"ל לתוס' כדעת הרמב"ם פ"ג מתפילה דזמן תפילת המנחה הוא מזמן מנחה קטנה, וקודם לכן יצא רק בדיעבד, ודלא כדעת הרא"ש והטור סימן רלג דלכתחילה זמנו ממנחה גדולה וכמב' בב"י שם (י.ר.).

קנב רש"י ד"ה **הא לן והא להו**, ובני א"י לא היו נוהגים כן בהתרת חגורה קודם נט"י, **המהרש"א** ביאר דלאחר נט"י גם בני בבל לא נהגו להתיר דהוי הפסק בין נטילה לאכילה, **ובקרוב נתנאל** כאן בס"ק ח' הק' על זה דהא רש"י בברכות מב. פירש דתיכף לנט"י ברכה קאי אמים אחרונים (וצ"ע דהא בברכות דף נב: איתא תיכף לנט"י סעודה ושם להדיא קאי אמים ראשונים) וביאר בפשיטות דליכא למימר שבני בבל היו מתירים חגורה לאחר נט"י דא"כ בע"כ פליגי רב ור"ח ודו"ק.

קנג גמ', ולמ"ד חובה מטרחינן ליה, והא תפילת מנחה דלכולי עלמא חובה היא וכו', **הפני יהושע** הק' לשיטת תוס' שכ' שסמוך למנחה קטנה אסור לאכול אפילו סעודה קטנה, ואם התחילו מפסיקין, אם כן לק"מ דתפילת ערבית חובה דמיא למנחה קטנה שבשניהם זהו עיקר הזמן מה שאין כן במנחה גדולה שאינה עיקר זמן מנחה, ומכאן יש קצת ראייה לשיטת



ע"מ להתפלל, הווי מסיר אזנו משמוע תורה וכו'.

קנח תוס' ד"ה איכא. משמע דעדיף דין מת"ת. **בחת"ס** ביאר דראית התוס' דעדיף דין מת"ת, מהא דהוצרכו למיטפח כל שעתא אעיברא דדשא להזמין בעלי דינים לדון, וכ' עוד דהיה אפשר לפרש דחששו שמא איכא אנשים בחוץ שרוצים לדון אצלם וחוששים לבטלם מת"ת, ולהכי טפחו אעיברא דדשא וכדאיתא במס' שמחות שריג נתפס ע"כ שנצטערו אנשים שעמדו בחוץ ולא נכנסו לפניו בכל עת.

קנט גמ', כל דיין שדן דין אמת וכו' כאילו נעשה שותף עם הקב"ה במעשה בראשית. בטור ח"מ סימן א' ביאר בשם רבינו יונה שהקב"ה ברא את העולם שיהא מתקיים, והרשעים שגוזלים וחומסים מחריבים את העולם, כמו שמצאנו בדור המבול שלא נחתם גזר דינם אלא על הגול, והדיין שדן דין צדק ומציל עשוק מעושקו מקיים את העולם, ונעשה שותף להקב"ה בבריאה, ובכתב סופר עה"ת פרשת משפטים על הפסוק ואלה המשפטים ביאר, לפי מה דאיתא בחז"ל בתחילה עלה במחשבה לפניו לברוא את העולם במדת הדיו, ראה שאין העולם מתקיים ושיתף עמה מדת הרחמים, ואיתא בתנחומא ד', דכשאיין דין למטה יש דין למעלה, ולפי זה שיתף מדת הרחמים בדין היינו דהדיין ידון בעולם הזה דין אמת, והקב"ה ינהג במדת הרחמים, ואם כן על ידי שדן דין אמת לאמיתו כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית.

קס תוס' ד"ה דין אמת, לאפוקי דין מרומה. הבית יוסף (חור"מ סימן א') הקשה אם כן אמאי צריך למכתב אמת לאמיתו, וביאר דאמת לאמיתו היינו שאף על פי שהדיין דן דין אמת, מ"מ כ"ז שמצטרף לזה אהבתו לזכאי ושנאתו לחייב לא חשיב דין אמת לאמיתו, ובפרישה שם (ב"ס ק ב') ביאר על דרך מה שכתב בטור ריש סימן ט"ו וז"ל, כל דיין שבא לפניו דין מרומה לא יאמר אחתכנו ויהיה העון תלוי בעדים אלא ידרשנו ויחקרנו וזהו דין אמת, ואחר שנודע לו אמיתת הדברים... אז ידין אותו לאמתו... ולשון לאמתו קאי על הדין. ובדרישה שם ביאר עוד דלפעמים צריך הדיין לדון לפניו משורת הדין לפי הזמן והענין וכשאינו עושה כן אף על פי שהוא דין אמת מ"מ אינו לאמיתו.

קסא גמ', מקום שבנ"א עומדים ערומים אין שם שאילת שלום. במצפה איתן הקשה הא בברכות כג. נסתפקה הגמ' האם שרי ליכנס לביהכ"ס קבוע להשתין מים ואיכא מאן דשרי, ואף מאן דאסר הוא משום שמא יפנה או שמא יפיח, וא"כ נראה שבעצם הכניסה אין איסור, וכאן משמע שבבית המרחץ (הפנימי) אסור אפילו ליכנס עם תפיליו בראשו, (דלא שייך בביה"מ שמא יפיח), וכך הק' במגן אברהם סימן מ"ג ס"ק ט', והוסיף דהא איתא הכא דבית הכנסת חמיר מבית המדרש דבית הכנסת אסור אפילו חדש ע"י הזמנה, ותירץ דצריך לומר דלא כמבואר ברא"ש ובשאר ראשונים בברכות שם, דעצם הכניסה מותרת, אלא ודאי הכניסה אסורה בתפילין אלא דמיבעי לגמ' דשמא להשתין שרי כיון שהוא חייו של אדם

עיי"ש, והביאו המשנה ברורה בסק"א שם.

דף י ע"ב

קסב גמ', שאני ביהכ"ס דמאיס, בריטב"א וכן בתוס' גרסי דנפיש זוהמא, וביאר הריטב"א דכיון דנפיש זוהמא בישן החמירו בו גם כשהוא חדש.

קסג תוס' ד"ה דמתרגמינן, וי"ל דהתם קראו שלום ע"ש שהוא עושה שלום. במהרש"א ביאר דשלום נקרא ע"ש השלום בסתמא, ולא על שם מעשה השלום שעושה, כיון שעושה שלום לכל העולם, אבל הא-ל הנאמן אינו שמו בסתמא, כיון שמפורש בקרא דנאמן רק לאוהביו ולשומרי מצותיו, ובחדושי אגדות כתב, דאכתי טעמא בעי מה החילוק ביניהם, כיון דשניהם עושה ה', ועוד הק' דשאר הכינויים כגון רחום וחנון לא אמרינן דדינם כשלום, ואמאי הא כתיב א-ל רחום וחנון, וביאר ע"פ דאיתא בחז"ל חסד אומר יברא העולם שהוא כולו גמ"ח, אמת אמר אל יברא שהוא כולו שקר, וצדק אומר יברא שהוא עושה צדקות, שלום אומר אל יברא שהוא כולו קטטה, וא"כ שאר כינויין כגון רחום וחנון וכד' כיון שהאדם שותף בהם, שעושה צדקה וחסד ומרחם, אין שמו של הקב"ה נקרא בהם, מה שאין כן בשלום שאינו מדה באדם (דהא כולו קטטה) שפיר הווי שמו של הקב"ה.

קסד בתוה"ד, וי"ל דהתם קראו שלום וכו', וצ"ע אם כן אמאי מייתי הגמ' התרגום להוכיח דהנאמן אינו שם, הא לגבי שלום נמי מתרגמינן הכי, והחילוק בין הנאמן לשלום הוא כפי שאמרו התוס' דה"ל למימר ה' שלומו, וא"כ מהתרגום לא חזינן מידי.

קסה גמ', מתן שכרה לא עבידא לאיגלווי, בעץ יוסף על הע"י ביאר דנקט דוקא שבת, משום דאיתא במדרש רבה פרשת עקב וז"ל ושמא תאמר לרעתך נתתי לך השבת, לא נתתי אלא לטובתך, כיצד אתה יושב ואוכל ושותה ומהנהגה עצמך ואני נותן לך שכר וכו' וע"כ מתן שכרה רחוק מן השכל, מה שאין כן שאר מצות.

קסו רש"י ד"ה צריך להודיעו... וזהו דרך כבוד שמא יתבייש לקבלה. כתב בשפת אמת דדברי רש"י אינם כמסקנת הגמ' דאיכא חילוק בין מילתא דעבידא לאיגלווי, ללא עבידא לאיגלווי, ולסברת רש"י אין חילוק בזה, עיי"ש דביאר לפ"ז את מהלך הגמ', וברי"ף וברא"ש איתא להדיא דדברי רב דווקא בגוונא דלא עבידא לאיגלווי.

קסז גמ', רב חסדא הוה נקיט בידיה תרתי מתנתא דתורא וכו'. בחת"ס ביאר דאמר לו דוקא האי מילתא, אליבא דרש"י בביצה דכתב דהטעם שנותן מתנה לחבירו צריך להודיעו כדי להרבות שלום וריעות, ור"ח לא התכוין לתת שכר על דברי תורה דהא כתיב אמת קנה ואל תמכור, אלא התכוון לתת מתנה ולתלות את סיבת המתנה בדבר אחר, ובזה ראה רבא בר מחסיא שאינו יודע הדין של צריך להודיעו, דא"כ היה מודיע מיד כדי להרבות שלום וריעות וע"כ אמר לו דין זה.

הדרק היוזמי



תענית חלום בשבת היינו דוקא בג' חלומות א. יוה"כ בשעת נעילה, ב. ס"ת שנשרף, ג. קורות בית שנפלו, וי"א אף שינוי שנפלו ודוקא בהנהו חלומות שנפשו עגומה עליו.

קעה) עיגלא תילתא, פרש"י שלישי לבטן, ובעירוובין סג. פירש"י שהוא עומד על שליש גידולו שהוא רך וטוב וכן פירשו הריטב"א ותוס' הרא"ש.

קעו) רש"י ד"ה עיגלא. צ"ע מהמבואר בתמורה (ח): דבשר בכור בריא יותר, ודילמא יש לחלק דבשר בכור אף דמבריא אינו משובח, ועיגלא תילתא אף על פי שאינו בריא, בשרו משובח טפי, (ר.ג.).

קעז) גמ', שם כאש לנעורת, המהרש"א ביאר הלשון כאש לנעורת כמו שהנעורת נשרפת מיד מחמת האש, כך הרע מן החלום מתבטל מיד ע"י תענית בו ביום.

קעח) גמ', לוזיף מר וליפרע, בר"ן כ' דיש שלמדו מכאן דאפילו אדם שקיבל תענית ליום קבוע, לווה ופורע, וראייתם מהא דא"ל לחיף מר וליפרע דמנא להו דלא אמר יום זה, וכך סברו **הרשב"א והראב"ד**, וי"א דבכהאי גוונא אינו יכול ללוות כיון שקבע יום זה, והא דמהני ללוות היינו דדוקא באופן שקיבל ע"ע סכום תעניות ולא פ"י איזה ימים, ואחר כך פירש יום מסוים בשביל אותם ימים שקיבל ע"ע מתחילה, דיום זה אינו מעיקר הנדר, והכא היה מחזור אצלו דרך מוסר שיאכל אצלו, ואמר לו שמא לא קיבלת על עצמך יום זה, וכך נפסק **בשו"ע** סימן תקס"ח ס"ב **ובמשנה ברורה** שם.

קעט) רש"י ד"ה חברים. תורתן לק"ש דזמנה דאורייתא בשכבך ובקומך. לכאורה יש לדייק מדברי רש"י אלו דסבר דחיוב תפילה דאורייתא דאי ס"ל דתפילה דרבנן, הו"ל למימר לק"ש שהיא דאורייתא, ולכך אין לבטלה ומדקאמר **דזמנה** דאורייתא, משמע דס"ל דגם תפילה דאורייתא, אלא דק"ש חמירא שיש לה זמן קבוע מה שאין כן תפילה, וכ"כ המשנה ברורה סימן קו ס"ק ז דאף אם נסבור דתפילה ד"ת מ"מ מה"ת אין לה זמן קבוע ודי בפ"א ביום וע"כ אין מפסיקין, (נ.מ.פ.).

קפ) גמ', א"ר יוחנן ל"ש אלא כגון רשב"י וחבריו וכו', בקרבן נתנאל אות ש' הק', דמ"ט גרע ת"ת משאר אומנויות דאיתא במתניתין אם התחילו אין מפסיקין, ובתוי"ט תירץ דהכא מיירי דאין לו שהות דבכהאי גוונא גם באומנות מפסיק, והק"נ דחה תי' זה דלכאורה משמע דרישא וסיפא דמתניתין איירו באותו ענין, וכ' ליישב דרשב"י וחבריו אין מפסיקין אפילו בדליכא שהות ובהא לא איירי מתניתין (ומה שאמרה הגמ' ל"ש וכו' קאי אברייתא) ומתניתין איירי בדידן שמפסיקין בדליכא שהות ואין מפסיקין בדאיכא שהות, ועיין **ברבינו יונה** שפירש מתניתין כדברי התוי"ט דמתניתין היינו לרשב"י וחבריו ובדליכא שהות, ולדידן מפסיקין לק"ש ולתפילה (ועיין לעיל אות קנו).

קפא) שם, הגאון רבי עקיבא איגר הק' בחדושו, אמאי לא תירצה הגמ' דסיפא אשמעינן דאין מפסיקין לתפילה, אפילו בתפילת ערבית דזמנה כל הלילה ואיכא למיחש טפי שמא

קסח) גמ', א"ל בתרייתא עדיפא לי מקמייתא, בעינן יעקב ביאר הטעם דעדיפא ליה דקמייתא אמר ע"מ לקבל פרס מה שאין כן בתרייתא שאינה ע"מ לקבל פרס.

קסט) תוס' ד"ה ה"ג נתגלגל הדבר וכו', ואף על גב דבלאו הכי נגזר וכו' **במרומי שדה** כ' ליישב קו' תוס' דאף על פי שהירידה למצרים נגזרה קודם לכן מ"מ מגלגלין חובה ע"י חייב, וכיון דחזינן דע"י האי מילתא נתגלגלו למצרים חשיב ליה חובה ואין ראוי לעשות כן, **ובבן יהוידע** ביאר הלשון נתגלגל דבגזירת גלות מצרים לא נתפרש היכן תהיה הגלות אלא כתיב בארץ לא להם בסתמא, וכיון שהתחילו הגירות בארץ כנען שהרי הגזירה היתה משעה שנולד יצחק היה ראוי שתשלם שם, אלא נתגלגל הדבר בשביל המכירה וירדו למצרים.

דף יא ע"א

קע) גמ', כל עיר שגגותיה גבוהים מביהכנ"ס וכו'. ברא"ש כתב דבבתים שלנו שגגותיהם משופעים ואין משתמשים בהם לית לן בה, מיהו במקום שרוב הגג גבוה מביהכנ"ס אסור לפי שמשתמשים בעלייה שתחת הגג, והוסיף **הטור** בסימן ק"ג דצריך לשער עד המקום שהוא ראוי לתשמיש שלא יהא גבוה מביהכנ"ס, **ובשפת אמת** כ' דלשון "גגות" נראה דהקפידא דוקא שהגג הגבוה (כונתו שעשוי כעין צריח וכד') שהוא כבוד לבית, אסור שיהא גבוה מביהכנ"ס, אבל בגוף הדירות אין קפידא, וכ' דיש לדחות דנקט גגות למימר שגם במקום שאין גוף ביהכנ"ס גבוה משאר בתי העיר אלא גגו סגי, **ובמאירי** כתב דכל הקפידא היא אם הבית עצמו יהיה יותר גבוה מביהכנ"ס, אבל בנין בן כמה עליות זו על גבי זו אין קפידא שיהיה גבוה מביהכנ"ס, ובלבד שכל עליה בפני עצמה תהי' יותר נמוכה מביהכנ"ס.

קעא) גמ', אמר רב אשי אנא עבדי למתא מחסיא, הרא"ש כתב דממימרא דרב אשי מוכח שמי שבנה בית גבוה מביהכנ"ס, מצוה להשפילו דאם לא כן מאי רבותא דרב אשי, **והר"ח** כתב דרב אשי צוה להם להגביה ביהכנ"ס משאר בתי העיר.

קעב) שם. בבכור שור תמה מה התפאר רב אשי שגרם למתא מחסיא שלא תחרב, הא לבסוף חרבה, ועוד הק' מאי מייתי מקרא דלרומם בית אלוקיננו ולהעמיד חרבותיו ששם מוזכר החורבן, ותירץ דהא איתא בברכות נח: עתיד הקב"ה להחזיר בתי צדיקים לישובם, אבל דווקא שלא נחרבו ע"י עברה, אבל כשנחרבו ע"י עבירה כגון עון הנ"ל לא יקומו, ולפי זה מובן מדוע התפאר וגם קרא דמייתי לרומם בית אלוקיננו ולהעמיד חרבותיו.

קעג) גמ', אמר רב כל חולי ולא חולי מעיים וכו', עיין לקמן קח. שרב הי' חש במעיו, וביבמות סג, שהיה לו אשה רעה, ואולי נתכוין בדבריו לנחם אחרים, וכעין מה שר' יוחנן היה מנחם אחרים בפטירת בניו ע' ברכות ה: (י.ר.).

קעד) גמ', ואמר רב יוסף ואפילו בשבת, התפארת שמואל אות כ"ה הביא בשם הר"ש **בומבורג** דכ' דמה דאמרו להתענות



מפסיק לתפילה, ויש להקשות לדעת הרמב"ם (ספהמ"צ מצו"ע ה') דתפילה דאורייתא פעם אחת ביום כמו שביאר המגילת אסתר דבריו, האיך פטר רשב"י מתפילה דאורייתא, והמשנה ברורה בסימן ק"ו סק"ז כתב דלדעת הרמב"ם באמת יצטרך להתפלל פעם אחת ביום, ולפי זה יש ליישב קושיית התוס' דהכוונה לתפילה פעם אחת, אמנם כ"ז לדעת הרמב"ם אבל ייתכן דדעת התוס' דתפילה דרבנן, או דהוקשה להם הלשון מכי מטי עידן צלויי משמע דהוא זמן מסויים, ופ"א ביום אי"ז זמן מסויים, (ש.ב.)

קפו תוס' ד"ה **שמא ישכח ויצא**, אליבא דרבא דאמר לא גזרי לגזירה וכו', מבואר מדברי התוס' דלאב"י דגזר גזירה לגזירה ניחא דיש כאן איסור דרבנן בשכח ויצא, והק' **הגאון רבי עקיבא איגר** בחדו' איך שייך לאסור איסור דרבנן על מתעסק שאינו יודע כלל שעושה מלאכה ואין כאן מעשה עבירה, וכתב דלפי"ד דלעיל דמתעסק חשיב שגגת עבירה אלא שהתורה פטרתו מחטאת, ובשבת מדאורייתא לא חשיב מלאכה דאינו מלאכת מחשבת, מדרבנן חשיב שגגת מלאכה כמו שרבנן אסרו מלאכה שאינה צריכה לגופה אף על פי שאינה מלאכת מחשבת, ובשפת אמת כתב דיתכן דאף על פי דליכא אפילו איסור דרבנן מ"מ מחמת מראית העין שלא ידעו הרואים ששכח אסרו לאב"י. (ולכאורה דבריו צ"ע דלפ"ז לא יקשה אף לרבא, ומ"ט בעו תוס' לאוקמי באופן שזכר המחט)

קפז רש"י ד"ה **לא יעמוד אדם**. גזרה שמא יוציא הכלי אליו. קשה דאף אם יוציא הכלי אליו אי לא יניחנו לא יתחייב, לשיטת רש"י לעיל דף ג. ד"ה ידו לא נייח וד"ה גופו נייח, דדבר המונח בידו לא חשיב מונח, וה"ל רש"י למימר, גזרה שמא יוציא וכו' ויניחנו, וצ"ע, (ש.ב.)

קפח תוס' ד"ה **לא יעמוד**, וי"ל דבליעתו היינו הנחתו, **השפת אמת** ביאר דמעשה ההנחה נגמר בבליעה שהיא ברשות היחיד, ומזה שנח בבטנו אין זה מכוחו, והראיה שהביאו התוס' מהמוציא דיו דכתיבתו זו היא הנחתו אינה מובנת דשם חשיב הנחה גמורה ע"י הכתיבה מה שאין כן כאן שיורד אחר כך לביטנו, וכ' **השפת אמת** דאולי כוונת תוס' דבדיו חשיב הנחה ע"י הכתיבה אף על פי שהוא מהלך כיון שעיקר כונת המלאכה היא הכתיבה, וה"ה הכא דבשתייה שבע איניש כדאינתא בסוכה מט: לכך חשיב הנחה, וברש"י בעירוובין צט. כ' דחשיב הנחה בתוך פיו, וביארו **התוס' בעירוובין** כ. דחשיב הנחה במקום פטור, והתוס' שם כ' לבאר באופן אחר דברגע שמגיע המשקה לפיו בטיל אגב גופו ולא חשיב שהוא מהלך אחר כך בתוך גופו.

דף יא ע"ב

קפט גמ', **וכן בגת לענין מעשר**, רש"י ותוס' עירוובין צט: כת' דהאי וכן בגת הוא לר"מ דמצריך שיהא ראשו ורובו במקום שהוא שותה, דכשם שבשבת חיישינן שמא יוציא הכלי ויתחייב משום הוצאה, ה"ה בגת כשעומד מחוץ לגת והכלי

יפשע. והחת"ס לעיל ט: תירץ דאי"נ דמתניתין איירי בתפילת ערבית, יהא מוכח להדיא ממתניתין דתפילת ערבית רשות דאי הוי חובה הא מבואר בגמ' דף י. דמפסיק מה"ט דאתי למיפשע, וזה אי אפשר דהא נחלקו בזה ר"ג ור"י בברכות כח: ומשנתנו קדמונית היא מ"ח דבר שבזה כ' התוס' לקמן יד. ד"ה זימנין, שכולם בקיאים בהם, אלא ע"כ כדאוקי בגמ'. והרש"ש הק' דנימא דאשמעינן דאף על פי שמפסיק לק"ש מ"מ לאחר שסיים חזר לאומנותו ואחר כך מתפלל, ות"י דאיכא למימר דקו' הגמ' היא מהלשון מפסיקין דמשמע שהוא ענין חדש ולא כ' ומפסיקין או אבל מפסיקין כיון דתנא ליה רישא ודלא כפירש"י.

קפב גמ', **שם**. וצ"ע איך יתכן שר' יוחנן אמר על עצמו שאין "תורתו אומנותו", וי"ל דיש כמה דרגות של תורתו אומנותו, ולענין לבטל תפילה צריך "תורתו אומנותו" בדרגא היותר גבוהה, ור' יוחנן אמר שאינו בדרגא זו. מאידך מצינו בכגון הא דברכות ח. בתוס' שם בשם האלפסי, לענין ללמוד בשעת הקריאה שמותר למי "שתורתו אומנותו", ו"תורתו אומנותו" דהתם נפסק להלכה בשו"ע ואף בדורות אחרונים שייך, וראי' לדברינו, דעיין במ"ב סימן קמ"ו סק"ט שהביא מהא"ר בשם ראשונים, דהשתא אין לנו תורתן אומנותן "לענין זה", ולפמ"ש כוונתו דוקא לענין בטול תפילה וכדלעיל, אמנם לפימ"ש רש"י **כאן הואיל ומפסיקין תורתנו לאומנותנו וכו'**, אפשר ליישב הקושיא דאין תלוי בדרגת ת"ח, דיתכן אף ת"ח גדול אם מפסיק לאומנות, וכמו שמצאנו בכמה תנאים שהיו עוסקים באומנות, והוא הטעם והכ"ש שנפסיק לתפילה, מה שאין כן ת"ח שלא עוסק באומנות אף שיהא פחות בדרגה מ"מ לא יפסיק לתפילה ורשב"י וחבריו כך נהגו שלא להיות בעלי אומנות כלל. (א.ל.)

קפג רש"י ד"ה **אבל אנו**, וכו' דברי רש"י צ"ע דמה דמפסיקין לאומנות אין זו סיבה שיפסיקו מהתורה וכמו שנתבאר בברכות לה: הנהג בהן מנהג דרך ארץ, דהיינו ביחד עם התורה כמש"כ רש"י שם "עם ד"ת", וכמו שהאריך בנפש החיים (ש"א פ"ח), מה שאין כן בתפילה שצריך להפסיק לגמרי מהלימוד דאין עומדין להתפלל אלא מתוך הלכה פסוקה (ברכות לא ע"א), וא"כ מה הקל וחומר וצ"ע, (א.ל.)

קפד גמ', **כי תני ההיא בעיבור השנה**, בר"מ פ"ב מהל' ק"ש הל' ה' כתב דהיה עוסק בצרכי רבים לא יפסוק אלא יגמור עסקיהן ויקרא אם נשאר עת לקרוא, וכ' **הכס"מ** דהר"מ הוציא דין זה מסוגיין דקתני דבעיבור השנה אין מפסיקין לק"ש וסבר הר"מ דה"ה לצרכי רבים ומשמע מל' הר"מ דשרי אפילו אם יעבור זמן ק"ש, וכ' הרי **מנוח** דכ"ז דוקא בדורות הראשונים שהיו עוסקים עם הציבור לש"ש, וה"ה בזמנינו אם עוסקים אפילו להצלת ממון הציבור ואין מי שישתדל בזה שאינו פוסק, דהעוסק במצוה פטור מן המצוה.

קפה תוס' ד"ה **כגון ר' שמעון**, הקשו מהא דאמרו דרשב"י כי הוה מטי זמן צלויי הוה לבש ומתכסי ומצלי, והרי רשב"י אין

חדר היומי



סימן טו אות ד' הא הר"ן עצמו כ' בדף ח. בשם הרא"ה דהטעם דאין כרמלית בכלים משום דאין כלי בטל להיות כרמלית, דכרמלית הוא דוקא מידי דלא דרכי ביה רבים וכלי עשוי לינטל ואינו בטל, ובוזה ודאי מהני הא דכובדו קובעו ואפילו לא חיברו.

קצג) גמ', אימור דשמעת ליה לר"מ וכו', בשפת אמת תמה מה חילוק יש בין זב לחייט דכמו דאורחיה דזב לצאת בכיסו, כמו"כ אורחיה דחייט לצאת במחטו, ועוד הק' מאי ראייה מייתי מהדיוט שחקק קב בבקעת דהתם המלאכה נעשית כדרכה אלא שעשאה הדיוט, מה שאין כן בזב שיוצא בכיסו שאין זו דרך הוצאה כלל, ותי' דצ"ל דכיס של זב כשמוציאים אותו לרשות הרבים כך היא דרך הוצאתו, אלא שמי שאינו זב אין דרכו להוציא כיס זה, והשתא דמי שפיר לבקעת דמעשה ההוצאה הוא כדרכו אלא שאין דרך אנשים להוציא, וחלוק שפיר מחייט שאין ההוצאה של מחט נעשית כדרכה. ובחי' הר"ן כתב, דאין לשון הגמ' אלא מעתה וכו' ככל אלא מעתה שבש"ס שהוא ראייה, אלא הוא בדרך את"ל, דאת"ל דלר"מ כל מידי דלאו אורחיה הכי לכל האנשים כמו זב פטור עליה, מה נימא בהדיוט שחקק קב בבקעת שאינו חוקק כמו אומן ואפ"ה ודאי חייב דכך היא צורת המלאכה לדידיה, וא"כ השתא נימא דה"ה בחייט, ועיין בשפת אמת דמסיק לפרש כדרכו של הר"ן.

קצד) גמ', מ"ש זב בעל שתי ראיות דחייב דמבעי ליה לבדיקה וכו', כתב בחזון איש דמשמע מכאן דצריך בדיקה כל היום בלא הפסק, ודין זה הוא רק דרבנן דהא מדאורייתא ודאי מהני בדיקת שעה א' לחברתה דהא איתא בנדה ז': דזב וזבה שבדקו יום ראשון ויום שביעי מהני, דאיכא חזקת טהרה על כל הימים שבינתיים, וה"ה הכא תהני בדיקה א' לכל היום, והא דלא הצריכו רבנן בזבה בדיקת כל היום ביאר החזון איש, לפוסקים דבעינן בדיקת חורים וסדקים אם כן באשה הבדיקה מבררת שלא היה כאן דם כלל, מה שאין כן בדיקת זב שאינה אלא לשעתו ואין כאן ראייה דלא היה דם קודם דיתכן דהיה דם ונפל.

קצה) גמ', דאי לא תימא הכי וכו', במלא הרועים הק' אמאי לא מייתי ראייה מר"מ גופיה דאמר לקמן סב. דאשה שיצאה במחט נקובה חייבת חטאת, והיינו משום דחשיב אורחיה, כמש"כ תוס' ד"ה ואם יצא, ותי' דאיכא למידחי דאיירי בנושאת המחט בידה ולא בצעיפה.

בתוך הגת צריך שיהיה ראשו ורובו בתוך הגת דאם לא כן חיישינן שמא ימשך הכלי למקום שעומד ויתחייב במעשר, והק' הגאון רבי עקיבא איגר בחי' הכא, דאכתי הוי גזירה לגזירה דהא מדאורייתא שרי גם שתיית קבע כשלא נגמרה מלאכתו למעשר, עוד כתב, דהר"מ בפ"ה מהל' מע"ש השמיט דין זה וייתכן דפירש כפירוש הר"ח דפי' דמייתי ראייה דכשם שהעומד ברשות הרבים ושותה ברשות היחיד מותר לו לשתות רק באופן שראשו ורובו במקום שהוא שותה שאז אם ישאר לו מים מותר לו להחזירן למקומן, ה"ה בגת דמותר לשתות קודם שיעשר בצונן כיון שיכול שיחזיר המותר, אבל לא בחמין שאינו מחזיר המותר ובכהאי גוונא נקבע למעשר.

קצ) גמ', כי תניא ההיא בשבת, הק' השפת אמת הא הווי מלאכה שא"צ לגופה דהא אין צריך להוצאת המחט, ודוחק לומר דאיירי דוקא ברוצה להוציא המחט בבגדו דאז גזרינן אטו נוטל בידו לצורך (מה שכתב דהוא דוחק לכאורה צ"ע דהא לכאורה בכהאי גוונא היו רגילים החייטים לצאת עם מחטיהם).

קצא) תוס' ד"ה אמר אב"י, דוקא בהוצאה גזר אב"י בפני יהושע תמה מה הסברא בזה דאדרבה הוצאה היא מלאכה גרועה וליכא למיגזר בה, וכ' דאפ"ל דהוא טעם רק בכרמלית דרבנן דגזור אטו רשות הרבים דאורייתא, וכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון ובדאורייתא אסרינן בכהאי גוונא, ולהכי גזרינן גם בכרמלית וכן כ' הרא"מ הורוביץ, ועיין במה שציין הגאון רבי עקיבא איגר בגליון הש"ס לתוס' עירובין דף צח. ד"ה אלא שכת' דגבי שתייה שייך למיגזר טפי שמא יביא אצלו, וכן מחט התחובה לו בבגדו דאסרינן לצאת בה מבעוד יום שמא יצא משחשיכה, בהנהו שייך למגזר טפי גזירה לגזירה, ואפשר לבאר דבריהם דמה שכתבו שגזרו בהוצאה היינו משום שכיחות הדבר כמו שביארו שם, אבל לא כיוונו להעדיף הוצאה מחמת עצמה לגזרה.

קצב) תוס' ד"ה אלא לאו כרמלית, ואף על גב דאין כרמלית בכלים האי גת כיון דמחובר לקרקע לא שמייה כלי, בחי' מהרי"ט הכא הק' דכיון דאיכא עליה תורת כלי לא בטל שם כלי מעליו גם בחברו בקרקע, כמבואר בכלים פ"ב מ"ה דכל מידי דאי בעי שקיל ליה לא בטיל ממנו תורת כלי, ותיריך דיתכן דכונת תוס' דלענין שבת אין עליה תורת כלי, ובחי' הר"ן הק' כהתוס' ותיריך כתרומצם, ותמה עליו התוצאות חיים

הצטרף גם אתה ללומדי ה"דר היומי" בעיון!!!

זמני השיעור בדף היומי ע"י רבני הכולל בכל יום בין השעות 9:30 - 10:30 בבית הכנסת 'שע"י קהילת אשכנז' רחוב חתם סופר 2 קרית ספר מודיעין עילית ת"ו

יש אנשים שרוצים לעשות יד ושם לזכר עולם על נשמת אבותיהם ועושים להם מצבה של אבן וכו'...
יתנדב עבורו איזה ספר הצריך לרבים ללמוד בו, ויכתוב עליו את שמו, ובכל עת שילמדו בו יהיה לנחת רוח לנשמת הנפטר... (הח"ח באהבת חסד ח"ב פט"ו)

כתובת המערכת: רח' שאגת אריה 17/25 קרית ספר מודיעין עילית. טל/פקס: 08-9741714 ©
למנויים, לתרומות, להנצחות ולכל ענין 052-7113060 shbrma@gmail.com
http://www.shtaygen.co.il/?CategoryID=1124